

Gizarte-zerbitzuen oinarriak

Nerea Zubillaga-Herran
Marina Sagastizabal Emilio-Yus
Eva Martinez-Hernandez
Julen Zabalo Bilbao

eman ta zabal zazu

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

CIP. Unibertsitateko Biblioteka

Gizarte-zerbitzuen oinarriak [Recurso electrónico]/ Nerea Zubillaga-Herran...[et al.]. – Datos. – [Leioa]: Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea, Argitalpen Zerbitzua = Servicio Editorial, [2025]. – 1 recurso en línea: PDF (95 p.). – (Unibertsitateko Eskuliburuak = Manuales Universitarios)

Modo de acceso: World Wide Web.

Incluye referencias bibliográficas.

ISBN: 978-84-1319-705-0

1. Servicios sociales. 2. Asistencia social. 3. Estado del bienestar. I. Zubillaga Herrán, Nerea, coaut.
(0.034)364

UPV/EHUko Euskara Zerbitzuak sustatua eta zuzendua, Euskarazko ikasmaterial-gintza sustatzeko deialdiaren bitartez

Aurkibidea

1. Gizarte-zerbitzuen kontzeptua eta izaera	6
1.1. Giza eta gizarte-beharrizanak	6
1.2. Gizarte-beharrizanei emandako erantzunak	7
1.2.1. Beharrizanei erantzuteko estrategiak historian	7
1.2.2. Gizarte-baliabideak	9
1.2.3. Gizarte-zerbitzuak gizarte-beharrizanei erantzuteko	10
1.3. Kontzeptuak zehaztuz: gizarte-zerbitzuak eta gizarte-langintza	11
1.4. Gizarte-zerbitzuak hurbileko kontzeptuen artean kokatuz	12
1.5. Genero-ikuspegia	13
 2. Gizarte-babesa historian zehar	 15
2.1. Gizarte-ekintza Antzinaroan	15
2.2. Gizarte-ekintza Erdi Aroan	16
2.3. Gizarte-ekintza Aro Modernoan	16
2.3.1. Pentsaera berria: kolonialismoa eta gizatasunari buruzko eztabaida. Bartolomé de las Casasen eta Ginés Sepulvedaren arteko eztabaida . . .	17
2.3.2. Pentsaera berria: misoginia indartzea eta emakumeen eskubide legalen murrizketa kontzientea	18
2.3.3. Pentsaera berria: pobreziari buruzko eztabaida Gaztelan XVI. mendean. Domingo de Sotoren eta Juan de Roblesen arteko eztabaida	19
2.3.4. Pobreziari aurre egiteko modu berriak: ongintza. Laguntzaren erreforma udaletan eta estatuetan	23
2.4. Gizarte-ekintza XVIII. mendean: Ilustrazioa	24

3. Estatuaren ardura eta esku-hartze progresiboa gizarte-arazoetan	30
3.1. Pentsamendu eta joera berriak XIX. mendean	30
3.1.1. Zientziaren garapena eta genero-pentsamendu bitarraren azalpena. . .	30
3.1.2. Gizarte-ekintza XIX. mendean	31
3.2. XIX. mendea Espainian: ongintza	32
3.2.1. 1822ko Ongintzarako Legea.	33
3.2.2. 1849ko Ongintzarako Legea.	34
3.2.3. Gizarte Erreformatarako Batzordea (1883)	34
3.3. Gizarte-ekintza XX. mendean Espainian.	36
3.3.1. XX. mendearen hasiera eta Gizarte Erreformatarako Institutua (IRS) . .	36
3.3.2. II. Errepublika	38
3.3.3. Frankismoa	39
3.3.4. 1978ko Konstituzioa.	42
4. Ongizate-estatua eta gizarte-eskubideak	47
4.1. Gizarte-eskubideak eraikiz	47
4.1.1. Lau gertaera garrantzitsu gizarte-eskubideen bidean	47
4.1.2. Nazioarteko legeriaren eragina	51
4.2. Ongizate-estatuaren sorrera eta izaera.	53
4.3. Ongizatea antolatu nahian	54
4.3.1. Ongizaterako babes-sistemak eta eragileak.	54
4.3.2. Ongizate-erregimenak.	56
4.4. Ongizate-estatuaren ezkutuko hitzarmena	57
4.5. Ongizate-estatuaren krisia	59
5. Gizarte-zerbitzuen sistema	62
5.1. Gizarte-zerbitzuen sorrera eta bilakaera Espainiako estatuan	62
5.1.1. Gizarte-zerbitzuen abiapuntua: 1978ko Konstituzioa	62
5.1.2. Gizarte-zerbitzuen sorrera eta lehen pausoak	64
5.1.3. Gizarte-zerbitzuen sistema motak	67
5.2. Gizarte-zerbitzuen definizio baterantz	68
5.3. Gizarte-zerbitzuen objektua, helburuak eta funtzioak	70
5.4. Gizarte-zerbitzu publikoen oinarritzko irizpideak	71

6. Gizarte-zerbitzuak jardunean	75
6.1. Gizarte-zerbitzuen hornitzaileak.	75
6.2. Gizarte-zerbitzuen feminizazioa	76
6.3. Gizarte-zerbitzuen arreta-mailak.	77
6.3.1. Lehenengo arretarako gizarte-zerbitzuak	78
6.3.2. Arreta espezializatuko gizarte-zerbitzuak	79
6.4. Gizarte-zerbitzuen prestazio motak	80
6.4.1. Prestazio teknikoak	80
6.4.2. Prestazio materialak	81
6.4.3. Prestazio ekonomikoak	81
6.5. Esku-hartze ereduak.	83
6.5.1. Marko normatiboetan jasotzen den arreta ereduak: izaera komunitarioa eta pertsonan ardaztutako arreta-eredua	83
6.5.2. Eguneroko jardun profesionaleko esku-hartzearen arriskua: asistentzialismoa	85
6.6. Gizarte-zerbitzuen arreta genero-ikuspegitik hausnartuta	86
6.7. Berdintasunerako politiketako estrategiak gizarte-zerbitzuetan	87
6.8. Gizarte-zerbitzuen egungo erronkak	91

1.

Gizarte-zerbitzuen kontzeptua eta izaera

Gizarte-zerbitzuak aztertzeraz goaz. Ez dira gizarte-langintzaren atal bat, baina gizarte-langileentzat oso hurbilak dira, eta laguntza-harremanen zati handi bat bideratzen dute gure inguruan. Baina ez dira laguntza hutsa ere, *eman* egiten dena. Aitzitik, laguntza-harremanen bilakaeran maila berria hartzen dute, laguntza eskubide modura ulertzen da eta. Gizarte-zerbitzuen bilakaera, oinarri ideologikoak, oinarri juridikoak eta eguneroko jarduna aztertu aurretik, oinarrizko kontzeptu batzuk aztertuko ditugu lehen gai honetan.

1.1. GIZA ETA GIZARTE-BEHARRIZANAK

Gizarte-zerbitzuek gizarte-beharrianak asetzea dute helburu. Erraza dirudien azalpena, ordea, zailtasunez beterik dago, ezen nola zehaztu zer den gizarte-beharrianak? Jendeari galdezka, laster konturatu gara oso kontzeptu erlatiboa dela, eta gizaki bakoitzak modu batean sentitzen duela. Besterik ez bada, erlatibotasuna zertan datzan azaltzen saiatuko gara.

Lehenengo eta behin, **giza beharrianak** aztertuko dugu. Hala esaten diogu pertsona batek bizirauteko senti dezakeen oinarrizko zerbitzu edo ondasun gabeziari, eta guztiz pertsonala da. Hau da, pertsona batek senti dezakeen gabezia huskeria izan liteke bestearentzat. Beraz, zerbaiten gabezia sentitzeak sufrimendua edo mina sentiarazten badigu, guretzat benetan beharrezkoa dela adierazten du, hura gabe ezin baitugu iraun. Giza beharrianak zerbitzu kontzientea da (bestela, ez guke giza beharrianak joko), eta eragile ekonomiko, politiko, kultural eta ideologikoak izan ditzake.

Giza beharrianak ezin dira, hortaz, zerrendatu, aldakorrak baitira pertsonaren eta pertsona bakoitzaren bizipenaren arabera. Hala ere, hainbat hurbilpen egin da beharrian horiek hobeto zehazteko. Horien artean, Maslow (1994) estatubatuar psikologoak ospe handia jaso zuen proposamena egin zuen. Mailaketa bat egin zuen, eta, haren arabera, lehenengo beharrian fisiologikoak (jatea, lo egitea) leudeke. Ondoren, segurtasun-beharrianak (babesa mehatxuen kontra eta egonkortasun-nahia). Eta ostean etorriko lirateke gizartean egoki aritzeko baldintzak: onartua izateko beharrianak, estimatua izatekoa, edo autorrealizaziorakoa.

Ikusten dugunez, gizakiaren zeregin garrantzitsuenetakoa da gizartean modu egokian aritzea. Giza beharrianak gain, gizakiok **gizarte-beharrianak** ditugu. Gizarte-beharrianak elkarrekiko interesan oinarrituta daude, eta ez dira, beraz, norbanako baten edo batzuen interesen metaketa hutsa. Gizartearen funtzionamendu urria dela-eta, banakoaren arazoa gizarte osoarena dela uler daiteke batzuetan: giza arazoa zena (pertsona batena) gizarte-arazo bihurtu da (gizartearena).

Noiz edo zer kasutan bihurtzen den gizarte-arazo giza arazoa zena ez dago aldeztu aurretik esaterik, gizarte-beharrianak denboran eta espazioan mugatuta ulertu behar dira eta.

Hau da, gizarte-arazoak aldatu egiten dira historian zehar eta herri batetik bestera. Pentsa dezagun, adibidez, zein izan daitezkeen gaur egungo gizarte-beharrizanak Euskal Herrian, eta zein izan zitezkeen Erdi Aroan; eta, era berean, gaur egungo gizarte-beharrizanak Euskal Herrian eta Nigerian.

1.2. GIZARTE-BEHARRIZANEI EMANDAKO ERANTZUNAK

Gizarte-beharrizanak ulertzeko modu desberdinak dauden bezala, pentsatu behar dugu erantzuteko moduak ere aldakorrak direla, eta, bestalde, ez direla beti positiboak. Nola erreakzionatzen dute gizarteek eta botere publikoek beharrizanen aurrean? Zer motatako estrategiak erabili dira?

1.2.1. Beharrizanei erantzuteko estrategiak historian

Historikoki, hiru norabide agertu izan dira: interbentzionismo negatiboa, abstentzionismoa eta interbentzionismo positiboa (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 353-354; Aleman eta Garcia, 1999, 28-29; Casado eta Guillén, 2001, 97-100). Azter ditzagun.

1. **Interbentzionismo negatiboa.** Historian zehar oso erabilia izan da; funtsean, arazoa ukatzean, ezkutatzean, debekatzean, estaltzean edo baztertzean datza. Lau modutan egin daiteke.
 - **Prebentzio negatiboa.** Adibidez, abortua edota antisorgailuak erabiltzea, familiarren beharrizanei aurre egiteko. Historian zehar, pertsonak antzutzeko praktikak aurkitu ditzakegu zenbait lekutan. Haien baimenik gabe esterilizatuak izan dira, arrazoi desberdinengatik: ezgaitasun bat izateagatik, beren talde etnikoagatik, po-bre break izateagatik edo transexualak izateagatik. Biktima gehienak emakumeak izan dira, baina kasu batzuetan baita gizonak ere. Nazioarte mailan debekatuta dagoen arren, praktika hau oraindik mantentzen da ezkutuan zenbait testuingurutan. Maila ekonomikoan etorkinei eta errefuxiatuei mugak jartzea ere horren adibide litzateke; era horretan, estatu barruko biztanleen beharrizanei lehentasuna emango zaiela uste da, gehienbat krisi garaian.
 - **Beharrizana duen subjektua desagerraraztea.** Antzinako hainbat gizarteek haurhilketa erabili izan dute populazioa kontrolatzeko; eta kontrakoa ere egin izan da, zenbait lekutan *gerontozidioa* erabili izan baita hirugarren adinekoek sorturiko beharrizanei aurre egiteko.
 - **Beharrizana duen subjektua urrutiratzea.** Askotan, lurralde batzuek emigrazioa —erregularra zein irregularra— bultzatu izan dute barne-arazoak baretzeko, eta gizarte-beharrizan jakin batzuk desagerrarazteko. Gaur egun, zenbait udalek beste herri batzuetara bidaltzen dituzte kaleko eskaleak edo etorkin irregularrak, garraio-txartela ordainduta.
 - **Arauketa edo debekua.** Oso erabilia izan da historian, beharrizanekin bukatzeko edo gutxienez arintzeko. Horren adibide da historian zehar eskaletasunaren kontra egin den errepresioa. Horren bidez, eskaletasuna arautu —soilik bertakoentzat,

egun jakin batzuetan bakarrik egin ahal izatea...— edota debekatu egin da. Etnien edota klaseen arteko harremanak arautuz, hainbat talderen beharrian eta nahiak ere mugatu daitezke. Horren adibide dira arraza ezberdinen arteko ezkontzak debekatzeari, edota baliabide bera erabiltzea galaraztea —autobusa, unibertsitatea—.

2. **Abstentzionismoa.** Erantzun hau esku-hartze negatiboaren eta positiboaren artean dago. Gizartean ageri diren arazoak indibidualak direla aldarrikatzen da, era kontzientean. Horren ondorioz, arazo horiek konpontzea norbanakoari dagokio, eta ez gizarteari. Arazo edo beharrian bat dagoenean ezer ez egitea da eredu horren ezagutgarri nagusia. Abstentzionismoa barne-egonkortasun sendoa duten lurraldeetan erabiltzen da gehienbat. Horren adibide da garai bateko liberalismoa edo azken urteotako neoliberalismoa. Horien arabera, estatuaren esku-hartzea ahal den txikiena izan behar da giza eta gizarte-beharrian asetzeko momentuan. Adibide zehatz bat aipatzearren, neoliberalismoak defendatzen du estatuak ez duela neurri berezirik hartu behar pobrezia aurrean.

3. **Interbentzionismo positiboa.** Gizartean ageri diren arazoen aurrean, gizarteak baduela zeresana onartzen da. Liberalismoari kontrajarria da, eta jatorri bat baino gehiago dauzka: erlijioa, humanismoa, sozialismoa eta abar. Europan garrantzi handikoa izan da XX. mendean. Erantzun horren baitan, bi era bereiz daitezke:

—**Interbentzionismo iraultzailea.** Filosofia politikoan eredu honen hainbat aitzindari edo aurrekari topa daitezkeen arren (Platon, Tomas Moreoren *Utopia* lana edota Inka inperioaren antolaketa-sistema), marxismoa eta sozialismoa dira erantzun mota honen adibiderik deigarrienak. Lehenengo liberalismoaren garaian, XVIII. eta XIX. mendeetan, estatuak abstentzionismoa bultzatzen zuen gizarte-arazoen aurrean, eta horrek miseria eta gatazka anitz ekarri zituen Europako gizarte gehienetara. Haren aurrean, marxismoak kapitalismoaren mugak seinatu, eta hura irauli beharra proposatu zuen, eredu justuagoa aldarrikatuz: sozialismoa.

—**Interbentzionismo erreformista.** Eredu honek ere interbentzionismo positiboa defendatzen du, baina aldaketa mugatuak proposatzen ditu. Adibide historikoa Erdi Aroan dugu, muturreko beharriari erantzuteko limosna edo ospitaleak proposatzen baitziren. Kapitalismoaren garapenarekin batera, eredu honek indarra hartu zuen liberalismo hutsari aurre egiteko. Sistema kapitalistak sortzen dituen gabezietatik hasita, hura eraldatzeko helburua adierazten du, baina bat-bateko iraulketarik gabe. Interbentzionismo positiboaren barruan, bi ikuspegi horiek askotan kontrajarrita eta lehian izan dira. XX. mendeko interbentzionismo erreformistaren isla ongizate-estatu da, eta gizarte-zerbitzuak ere testuinguru zehatz horretan kokatu behar dira.

Garrantzitsua da konturatzeari fase horiek ez direla gertatu modu kronologiko eta ebo-lutiboan: lehenik interbentzionismo negatiboa, gero abstentzionismoa, eta azkenik interbentzionismo positiboa. Aitzitik, herrialdeen bilakaeran hainbat gorabehera gertatu da, eta faseak batera ere agertu dira, gaiaren arabera bata edo bestea erabiliz. Gure kasuan, ongizate-estatuari loturik doan estrategia interbentzionista interesatzen zaigu, bertan gure gizarte-zerbitzuak kokatuko ditugu eta.

Ba al zenekien denboran zehar hainbat gobernuk esterilizazioak gauzatu zituztela?

[Iturria: Brunner, Eva eta Grande, Ricardo (2021eko otsailak 14):

Esterilizaciones forzadas: una práctica aberrante aún vigente. <https://www.esglobal.org>]

- Peruko Fujimoriaren gobernuak 300.000 emakume baino gehiago antzutu zituen 1990eko hamarkadan.
- Estatu Batuetan gutxienez 60.000 antzutze egin ziren 1903 eta 1937 bitartean (gehienak emakume etorkinak, beltzak, natibo indiarak edo pobreak) ezarritako arraza-perfekzioaren ideiarekin bat ez etortzeagatik.
- Suedian, 63.000 pertsona baino gehiago antzutu zituzten 1935 eta 1975 artean, «araza nordikoaren purutasuna» zaintzeko asmoarekin. Antzutuen artean zeuden ijitoak, laponiarrak edo «araza mistokoak», gehienak emakumeak.
- Indiako eremu pobretuenetan *antzutze-kanpalekuak* deiturikoak eraiki ziren, eta soilik 2009 eta 2012 artean 700 heriotza baino gehiago gertatu ziren antzutzeko ebakuntzengatik.
- Espainia izan zen desgaitasuna zuten pertsonen antzutze behartuaren aurkako neurriak hartu zituen azken herrialdeetako bat. Soilik 2005etik 2016ra, desgaitasuna zuten 1.000 pertsona baino gehiago antzutu zirela kalkulatu da. Zigor Kodea 2020an aldatu zen.
- Herbehereetan trans pertsonak antzutzera behartzen zituen lege bat egon zen (ia hiru hamarkadatan), baldin eta haien sexu-identitatea legez onartzea nahi bazuten. Hango gobernuak barkamena eskatu zuen 2020an.

1.2.2. Gizarte-baliabideak

Behin botere publikoek estrategia interbentzionista positiboa erabiltzea erabaki dutela, beste erabaki garrantzitsu bat hartu behar dute: nola lortuko dute egitea? Zer baliabide izango dute, eta nondik aterako dute? Gizarte-baliabideez hitz egiten ari gara; hau da, gizartean norbanakoek, taldeek edo komunitateek pairatzen dituzten beharrezanez erantzuteko erabiliko ditugun bitartekoak (De las Heras eta Cortajarena, 1985, 30). Horiei *gizarte-baliabide* esaten zaie, eta era askotakoak izan daitezke.

Kontzeptu garrantzitsua da, ezinbestekoa gizarte-zerbitzuetan, eta, hortaz, datozen ikasturteetan sakonduko dena. Baina ikus ditzagun orain gizarte-baliabideen oinarritzko ezaugarri batzuk:

- Testuinguruaren garrantzia*. Baliabideak sortzen diren testuinguruaren eta gizartearen arabera izaten dira. Gizarte bakoitzak beharrian propioak ditu, eta, horregatik, erantzunak (baliabideak) ere desberdinak izan behar dira. Desberdintasun horiek munduko estatuak eredu desberdinak osatzen dituztelako gerta daitezke, baina, zenbaitetan, gertuago ere ikusten ditugu. Baliabideak ez dira berdinak, adibidez, hirian edo landa-eremuan; edo gazte asko bizi den auzo batean eta adineko jendea bizi den beste batean.

- **Baliabideen dinamismoa.** Baliabideek bilakaera luzea izan dute historian, baliabideak ez baitira estatikoak, dinamikoak baizik, eta herritarren beharretara egokitzen joan behar dira. Etengabe sortzen dira premia berriak, eta horiei erantzuna eman behar zaie. Are gehiago, asetako behar bakoitzeko berria sortzen da, eta horrek beste baliabide bat eskatuko du, edo aurreko baten moldaketa. Horrela, baliabideak aldatu egiten dira, hazi, murriztu...
- **Hornitzeko modua.** Baliabideek hornitzaile desberdinak dituzte. Azken erantzukizuna erakunde publikoena den arren, gizarte-baliabideak ekimen pribatutik edo gizarte-ekimenetik ere eskain daitezke, eta aniztasun hori sistema guztietako gizarte-baliabideen ezaugarria da.

1.2.3. Gizarte-zerbitzuak gizarte-beharrizanei erantzuteko

Interbentzionismo positiboari atxikirik, gure gizartean gizarte-zerbitzuen sarea osatu da gizarte-beharrizanei aurre egiteko. Gizarte-zerbitzuek, hortaz, bizirauteko ezinbestekotzat jotzen diren oinarritzko beharrianak ase behar dituzte. Luze hitz egingo dugu gizarte-zerbitzuei buruz hurrengo gaietan, baina hona hemen hasiera honetatik oinarritzko informazioa (Aleman eta Fernandez, 2004, 400-404):

1. **Gizarte-baliabideetara heltzeko aukera.** Denek izan behar dute gizarteak eskaintzen dituen baliabideetara heltzeko aukera, eta ahalegin berezia egin behar da informazio gutxiago dutenei aukera hori bermatzeko. Aukera-berdintasuna ziurtatu behar da.
2. **Inguru pertsonalean elkarbizitza, bizilekua eta bizitza-kalitatea izateko aukera.** Gizarte-zerbitzuek herritarren autonomia pertsonala bermatu behar dute. Lehenago familiaren bidez ziurtaturik geratzen zena aldatzen ari da gaur egun, eta gizarte-zerbitzuek aurre egin behar diete aldaketa horiei.
3. **Gizarte-bazterketa gainditzeko integrazioarako aukera.** Bazterketa jasateko arriskuan dauden kolektiboak askoz zehaztuago zeuden lehen, eta horrek erraztu egiten zuen esku-hartzea. Gaur, berriz, fenomeno zabalagoa eta anonimoagoa da, eta populazioaren sektore handiak har ditzake. Lehenago, adibidez, *pobre* esaten zitzaion enplegurik ez zuenari; baina gaur ez dago hain argi, mugak zabalagoak dira. Kasu horretan egon daitezke, esate baterako, lan-kualifikaziorik ez duten hainbat pertsona —langile pobreak, *working poors*—, gazteak eta emakumeak, batez ere. Eta zehatzago, etorkinak, adikzioak dituzten pertsonak, preso ohiak eta abar. Gizarte-presazioek gutxieneko baldintzak ezarri behar dituzte herritar guztiek gizarte-bizitzan parte har dezaten.
4. **Gizarte-elkartasunerako aukera.** Historia osoan agertu izan dira era askotako elkartasun-formak. Administrazioak hainbat ardura bere gain hartzeak ezin du eragin herritarren arduragabekeria. Gizartearen elkartasuna eta inplikazioa beharrezkoak dira era guztietako diskriminazioekin amaitzeko, horrela bakarrik izango baitira eraginkor gizarte-zerbitzuak.

1.3. KONTZEPTUAK ZEHAZTUZ: GIZARTE-ZERBITZUAK ETA GIZARTE-LANGINTZA

Gizarte-zerbitzuak eta gizarte-langintza sarri nahasten dira, biek gauza anitz partekatzen dutelako. Horrela, batzuetan pentsatzen da gizarte-zerbitzuak gizarte-langintzaren jardute-eremu bakarra direla; eta, era berean, gizarte-langileak direla gizarte-zerbitzuetan dauden profesional bakarrak. Are gehiago, zenbait lekutan (Hego Amerikan, bereziki), *gizarte-zerbitzu* terminoa *gizarte-langintzaren* sinonimo gisa erabiltzen da. Baina argi izan behar dugu arlo ezberdinez ari garela, eta inportantea dela biak bereiztea. Gizarte-zerbitzuen esparrura hurbiltzeko, Aguilar Hendrickson-ek (2014) honako ekintza-eremu hauek bereizten ditu:

- Mendekotasun-maila desberdinak dituzten pertsonen iraupen luzeko zainketa pertsonalak ematea, autonomia sustatzeko prebentzio-ekintzak barne.
- Adingabeak zaintzea gurasoek ezin dutenean, haurtzaindegietatik hasi eta eskola-ordutegitik kanpoko jardueretaraino.
- Gurasoen eginkizuna behar bezala betetzen dela bermatzeko esku hartzea, familiei lagunduz edo haien ordezkari jardunez, beharrezkoa denean.
- Garapen pertsonalean eta komunitate-bizitzan zailtasun bereziak dituzten pertsonen laguntzea (29-30).

Eta aurrekoa jakinik, laburbilduz, esan dezakegu *gizarte-zerbitzuak gizarte-langintzaren atal garrantzitsuenetako bat direla; baina gizarte-langintza gizarte-zerbitzuak baino gehiago da*, eta gizarte-langileek gizarte-zerbitzuak erabili gabe lan egin dezakete. Hala egiten dute beste babes-sistema publiko batzuetan, osasun-sisteman, edo hezkuntza-sisteman, besteak beste. Era berean, esan dezakegu *gizarte-langintza diziplina garrantzitsuenetakoa dela gizarte-zerbitzuetan; baina gizarte-zerbitzuak gizarte-langintza baino gehiago dira*, beste diziplina batzuei ere badagozkie-eta: zientzia politikoa, ekonomia, zuzenbidea, psikologia edo soziologia, kasu. Hori dela eta, gizarte-zerbitzuetan hainbat profesional topa ditzakegu, gizarte-langile ez direnak. Adinekoentzako egoitza batean, adibidez, gizarte-langileak, gizarte-hezitzaileak, medikuak, dinamizatzailak, erizainak eta abar bil daitezke.

Bi kontzeptuen arteko nahasmenak eragin negatiboa izan du gerora. Adibidez, gizarte-langintza baliabideen kudeaketaren funtzio asistentzial eta burokratikora mugatzen dela pentsatzea (baliabidea/eskaera binomiora); eta, era berean, gizarte-zerbitzuen kasuan, prebentiboagoa eta komunitarioagoa den ereduaren ikusezintasuna sustatzen du. Hau da, azken eredu hori sustatu beharrean, modu errektiboan lan egin da, eskaerak etorri arte itxaronez, nagusiki, banaka esku hartzeko.

Edozein modutan, gizarte-zerbitzuek ahalbidetu dute gizarte-langintzaren garapen profesionala, eta hori funtsezkoa izan zen XX. mendearen erditik aurrera lanbide modura garatu zedin. Aldi berean, gizarte-ongizatea, kohesioa zein justizia soziala bermatzeko erreminta garrantzitsua dira gizarte-zerbitzuak (Zubillaga eta Berasaluze, 2021).

Gizarte-zerbitzuei buruz ari garenean, ardura publikoko sistema bati buruz mintzo gara, eta aurrerago ikusiko dugunez, antzinako ongintza edo gizarte-laguntza atzean utzi, eta ongizate-estatuaren sektore nagusi bihurtzerainoko eraldaketa-prozesuan egin nahi du

aurrera. Garrantzitsua da, beraz, gizarte-zerbitzuak ondo kokatzea eta ikustea nola bereizten diren aurreko garaietako kontzeptuetatik, baita beste antzeko kontzeptu batzuetatik ere.

1.4. GIZARTE-ZERBITZUAK HURBILEKO KONTZEPTUEN ARTEAN KOKATUZ

Nahasmaena sortzen da gizarte-zerbitzuen inguruan, bai kontzeptua ulertzeko, eta baita antzeko izena duten inguruko kontzeptuak ere erabiltzen direlako. Kalean, edo modu zaballean hitz eginda, onargarri izan liteke, agian, kontzeptuak zehatz ez erabiltzea, baina gizarte-langintzan aritzeko, ezinbestekoa izango da bakoitza ondo zehaztea eta euren artean bereiztea (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 249-261; Aleman eta Garcia, 1999, 79-99; Casado eta Guillén, 2001, 56-66).

Gizarte-ekintza terminoak, oro har, historian zehar gizarte-beharrizanei aurre egiteko egin diren edozein motatako esku-hartzeak adierazten ditu. Hori dela eta, gaur egun, gizarte-zerbitzuen sinonimotzat ere jo daiteke. Historiako esperientzietarako erabiltzen da gehienbat.

Gizarte-laguntzarekin antzeko zerbait gertatzen da. Gizarte-arloko edozein laguntza izan daiteke; urtetan, gizarte-langintzaren sinonimo izan zen, eta Espainiako Konstituzioan gizarte-zerbitzuen sinonimo da. Batzuek bereizi egiten dute: gizarte-laguntza modu indibidualean ematen da, eta gizarte-zerbitzuak modu kolektiboan eskaintzen dira.

Gizarte-segurantza estatuaren zerbitzua da, laneko istripuei, erretiroari eta gaixoaldiei aurre egiteko. Hasieran, langileek eta beren familiek bakarrik erabil zezaketen zerbitzu hori, baina, gaur egun, osasungintza-arloa herritar guztiei bermatzen zaie. Oro har, gizarte-zerbitzuek eta gizarte-segurantzak elkar osatzen dute: lehena orokorragoa eta unibertsalagoa da; mugatuagoa bigarrena. Gizarte-segurantzaren babesa jasotzeko ohiko bidea kotizatzea zen (kotizazioa enpleguaren bidez ematen da). Hala ere, azken urte hauetan, gizarte-segurantza kontributiboaz gain —kotizazioaren bidezkoa— martxan jarri dira laguntza eta prestazio ez-kontributiboak (Espainian, zehazki, 1990. urtetik aurrera).

Gizarte-politika esaten zaio gizarte-arloko esku-hartzea ulertzeko moduari. Administrazio bat kontrolatzen dutenen (alderdi politikoak, kudeatzaileak, erakundeak) arabera izaten da. Gizarte-politika aldatu egiten da egile horien arabera, eta gizarte-zerbitzuak ere aldatu egiten dira haiekin batera.

Gizarte-ongizatea. Ongizate-estatuak, gizarte-politika eta gizarte-zerbitzuen bidez, bermatzen eta zuzentzen duen helburua da. Gizarte-politika baino zabalagoa eta orokorragoa da, epe ertain eta luzekoa.

Gizarte-ekintzaren ibilbide historikoari dagokionez, azkenik, oso garrantzitsuak dira gure gaiari loturik etengabe agertzen diren beste bi kontzeptu: *karitatea* eta *ongintza*.

Karitatea. Jatorri kristaua eta erlijiosoa duen esku-hartze mota. Laguntzeko eta lagundua izateko arrazoiak erlijioan bilatzen dira, jainkoaren nahian. Elizak bultzaturiko esku-hartze honek garrantzi handia izan du Europako historian. Gaur egun, marko juridikoak ez du karitatea hobesten, eta haren eremua arlo pribatura mugatzen da.

Ongintza. Gizarte-beharrizanak dituzten pertsonen zuzentzen zaizkien prestazioak. XVI. mendean du jatorria, eta XIX. mendean zehar indartu zen. Esku-hartze publikoa izaten

da, eta, gehienetan, bizirauteko behar diren baliabideetara mugatzen da. Ongintzaren barruko prestazioak ez dira eskubidetzat jotzen, botere publikoen nahietara baldintzatuta gelditzen baitira. Askotan, aurrekontu zehatzik ez da egoten, eta diskrezionalitate-maila handia izaten dute. Gaurko marko juridikoan, inplizituki bada ere, ez da onartzen, eta bere esparrua arlo pribatura ere mugatzen da.

1.5. GENERO-IKUSPEGIA

Gizarte-ongizatea zuzenean lotuta dago pertsonen genero-posizioarekin. Horregatik, gizarte-ekintzarako eta gizarte-zerbitzuetarako hurbilketa orok kontuan hartu behar du genero-ikuspegia. Alde horretatik, eta ahal den neurrian, eskuliburu honen asmoa da gai honek ikuspegi historikoan izan duen garrantzia ikusaraztea, eta, aldi berean, gaur egungo gizarte-zerbitzuen sistemaren ezaugarrietan duen eragina egiaztatzea.

Baina, zer da genero-ikuspegia? Ikuspegi horrek hiru ezaugarri azpimarratzen ditu:

- **Generoen artean botere-harremana dago eraikita.** Oro har, harreman horiek gizonen onerako eta emakumeen kalterako izaten dira.
- **Harreman horiek historikoki eta sozialki eraiki dira;** ezaugarri biologikoetatik abiatuta, bai sexua, bai generoa sozialki eraiki dira.
- **Harreman horiek gizarte-egituraren alor guztiak zeharkatzen dituzte,** eta beste gizarte-harreman batzuekin gurutzatzen dira: adina, klasea, etnia, erlijioa eta abar. Aurrerago ikusiko dugunez, zapalkuntzaren eta pribilegioaren arteko gurutzaketa gertatzen da, eta fenomeno horri *interseksionalitate* deitzen zaio.

Beraz, genero-ikuspegiak generoen eta horien botere-harremanen arabera gizartearen azterketa egiten du. Eta botere-harreman horietan gertatzen diren desorekek eragina dute bizitzaren hainbat esparrutan: kultura, familia, lana, osasuna, sexualitatea, historia, erakundeak, hizkuntza...

Testuinguru horretan, funtsezko bihurtzen da pertsonen gizarte-ongizatearekin lotutako desorekak ikusaraztea. Desorekaz ari gara, adibidez, pobrezia datuetan emakumeak gizonak baino gehiago direla egiaztatzen denean, edo zaintza-lanetan, aldiz, gizonen presentzia txikiagoa dela berresten denean. Gainera, gizon-emakume kategoriez gain, genero-disidentziari lotutako errealitate guztiak ere marjinetan kokaturik daude, zapalkuntza pairatzen dute, eta horrek eragin zuzena du euren ongizatean.

Hurrengo orrialdeetan ikusiko dugu desoreka horiek historikoki eraiki direla, eta horrek ongizate-estatuaren eraikuntza eta gizarte-zerbitzuen garapena baldintzatu dituela. Era berean, azalduko dugu gizarte-zerbitzuak eragile aktiboak izan direla berdintasunaren aldeko borrokan, eta oraindik ere espazio estrategikoak direla zentzu horretan. Azkenik, aurreko guztiak esku-hartzeko programen eta proiektuen diseinuan eta pertsonen arretan duen eraginarekin inguruan hausnartuko dugu.

ERABILITAKO ERREFERENTZIAK

- Aguilar-Hendrickson, Manuel (2014). «Apuntes para un replanteamiento de los servicios sociales en España». In Foessa Fundazioa (arg.), *VII Informe sobre exclusión y desarrollo social en España 2014* (1-36). Foessa Fundazioa.
- Aleman, Carmen eta Fernandez, Tomás (2004). *Introducción a los servicios sociales*. UNED.
- Aleman, Carmen eta García, Mercedes (1999). *Fundamentos de bienestar social*. Tirant lo Blanch.
- Casado, Demetrio eta Guillen, Encarna (1997). *Introducción a los servicios sociales*. Editorial Popular.
- Gallego, M.ª José eta González, Mercedes (1997). *Aproximación a la acción social y a los servicios sociales*. Cuché.
- Kahn, Alfred eta Kamerman, Sheila (1987). *Los servicios sociales desde una perspectiva internacional*. Siglo XXI.
- Kisnerman, Natalio (1981). *Introducción al trabajo social*. Editorial Humanitas.
- Laparra, Miguel eta Aguilar, Manuel (1997). «Intervención social y exclusión». In *Símposio de Políticas Sociales contra la exclusión social*. Cáritas.
- Maslow, Abraham (1994). *La personalidad creadora*. Kairos.
- Zubillaga-Herran, Nerea eta Berasaluze, Ainhoa (2021). «Gizarte-zerbitzuak eta gizarte-langintza: zein da zein?». *Zerbitzuan*, 75, 43-55.

2.

Gizarte-babesa historian zehar

Gizakiaren zoritxarrak edo beharrianak laguntzeko sentimendua, edo beharra, sortu dute historian zehar, baina elkartasun hori oso modu desberdinean erakutsi da kultura batzuetan eta besteetan. Gure kasuan, Euskal Herria abiapuntu hartuta, eragina izan duten inguruko gizartearen ohiturak eta neurriak begiratuko ditugu, ibilaldi azkar batean desberdintasun horietaz jabetzeko.

2.1. GIZARTE-EKINTZA ANTZINAROAN

Greziako eta Erromako adibideak azaltzera mugatuko gara.

Grezia pentsaera-mailan egin ziren aurrerapenengatik nabarmentzen da Mendebaldeko historian, baina ez hainbeste garatutako praktikengatik. Era horretara, ezaguna da *justizia*, *askatasuna* eta *berdintasuna* kontzeptuak landu eta aldarrikatu zituela. Baina teorizazio horiek ezin dute ezkutatu gizartearen mailaketa nabarmena: batetik, herritarrek, gizonezko heldu greziarrak; ondoren, herritarren babespean zeudenak, herritar izan gabe (emakumeak, haurrak, greziarrak ez zirenak); eta, azkenik, esklaboak.

Pobreziari dagokionez, nolabaiteko kezka erakutsi zen, eta hari aurre egiteko neurri batzuk hartu ziren. Adibidez, eratzen ziren jai publikoen helburuetako bat zen pobreei jaten ematea. Eta zerga bat ezarri zen, pobreei laguntzeko. Hala ere, eskaleak ez ziren ondo ikusiak Grezian, pentsatzen baitzen nahikoa aukera bazegoela guztiek lan egiteko. Eskaleak, hortaz, lanik egin nahi ez zuten alperrak ziren. Hori zela eta, bereizi egiten zen laguntza merezi zuten eta merezi ez zuten pobreen artean. Laguntza merezi zutenei zereala banatzen zitzaien, edo baliaezinei egunero dirua banatzen zitzaien. Hainbat instituzio ere antolatzen: ospitaleak behartsu, erromes eta atzerritarrentzat; umezurtz-etxeak; egoitzak baliaezientzat eta abar (Gallego eta Gonzalez, 1997, 20-22).

Erromak ere esklabotasuna erabili zuen bere ekonomia garatzeko, eta modu masiboan, gainera. Esklaboarekiko tratua ankerra zen, eta horrek noizbait asaldatzeak eta matxinadak ekarri zituen (ezagunena, Espartakorena), arrakastarik lortu ez arren. Nolanahi ere, denbora-rekin leunduz joan zen esklaboekiko jarrera: haiek nahierara hiltzeko eskubidea mugatu, eta zikiratzea debekatu zen, prostituten kontrako tratu txarrak zigortu ziren, eta abar.

Hortik aparte, Erromak ahalegin berezia egin zuen ondareak birbanatzeko. Helburu horrekin, ikuskizun publikoak eratu ziren, janaria etengabe banatu, haur pobreak babestu, arazo sozialak aztertu, eta abar. Dirutza handiak gastatu ziren hainbat pobre, zahar eta baliaezin mantentzeko. Hala ere, Erromako ongintzak berezitasun bat izan zuen, bezero-sistema: laguntza hartzen zuena loturik geratzen zen ematen zionaren mende. Horrela, bada, enperadoreak sarritan mantentzen zituen pobre asko (Gallego eta Gonzalez, 1997, 23-24).

2.2. GIZARTE-EKINTZA ERDI AROAN

Europako Erdi Aroa gorabehera ekonomiko handiko aroa izan zen, eta zenbait unetan miseria nabarikoa ere bai. Amaiera aldera berpizte ekonomikoa izan zen, eta horrek hirien hazkundera ekarri zuen. Hirien aukera berriak baliatzeko helburuz, jendeak hirietara jo zuen; ondorioz, pobreak ugaltu egin ziren, eta askotan profesional gisa ere aritu ziren.

Aberastasunaren kontrako eta pobreziaren aldeko kristautasunaren mezu ideologikoaren barruan, Elizak politikoki pobrezia justifikatzen zuen, desberdintasunak naturalak zirela esanez. Jainkoa zen gizartearen ardatza, eta Jainkoaren nahia zen pobreak eta aberatsak egotea: pobreek pobrezia onartu behar zuten, eta aberatsen betebeharra zen behartsuei laguntzea. Inolako diskriminaziorik edo bereizketarik egin gabe, eskatzen zuten guztiei laguntza ematen zitzaien. Laguntza-asmo hura betetzeko, hainbat tresna erabili ziren.

Erdi Aroko laguntza-tresna nagusia **limosna** da. Hasieran jakiak edo arropak ziren, baina geroago dirutan banatu zen, eta testamentuetan ere agertu zen zenbait pobreri laguntzeko desioa. Limosnaren erabilera hainbeste hazi zen, non denborarekin polizak ere banatzen hasi baitziren, limosna bat baino gehiago ez eskuratzeko. Limosna betebeharrak erlijioso gisa planteatzen zen, baina, era berean, gizarte-hierarkia justifikatzeko tresna ere bihurtu zen: izan ere, argudio hari jarraiki, aberatsik ezean, limosnarik ere ez zen banatuko, eta pobreen bizimodua are ankerragoa izango zen.

Limosnaren osagarri garrantzitsua **ospitaleak** izan ziren. Izen hori ematen zitzaien laguntza modu orokorrean eskaintzen zuten zentroei edo egoitzei. Hasiera batean, erlijio-ordenei loturik egon ziren, era guztietako jendearentzat harrera-egoitza gisa, beti eraikin bakarrean: erromesak, elbarriak, alargunak, umezurtzak, gaixorik zeudenak... Denborarekin, hiriak ere arduratu ziren zeregin horietaz, eta erlijiosoak baino gehiago izan ziren. Halaber, espezializatuz joan ziren: erromesentzat batzuk, lo egiteko besteak, jatekoak, zaharrentzakoak, umeentzakoak, zoroentzakoak, legenardunentzakoak eta abar.

Hirietan beste laguntza-tresna garrantzitsu bat ageri da: **kofradiak**. Lanbide bereko langileak biltzen zituen, babes espiritual eta soziala emateko. Laguntza-eskaintza handia ematen zuten: gaixorik zeudenentzat, botikak ordaintzeko, istripuetan, elbarritasuna zutenentzat, umezurtz geratzen zirenentzat, eta abar.

Azkenik, eta hazi ahala, hiriek neurri berriak hartu behar izan zituzten, aurreko tresnak (limosna, ospitaleak, kofradiak) ez baitziren nahikoak gero eta handiagoa zen pobre kopuruarentzat. Era horretara, Erdi Aroaren amaiera aldera, Aro Modernoaren atarian, **xedapen legalak** ugaltu egin ziren, pobrezia arautzeko asmoarekin, batez ere: laguntza kasu batzuetan onartuko zen, baina ez beti, lehenago egiten zen bezala. Bereizteko (diskriminatzeko) helburua bete zedin, pobreen fitxak egin ziren, laguntza *benetan* zegokionari emateko, edo baita zigortzeko ere erabil zitezkeenak. XIV. menderako, pobreziaren inguruko lehenengo arauketak agertu ziren Alemaniako zenbait hiritan.

2.3. GIZARTE-EKINTZA ARO MODERNOAN

Erdi Aroaren amaieratik berraktibazio ekonomikoa ezagutu zuen Europak, eta gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari ziren merkatuen inguruan handitu egin ziren hiriak. Egoera

berrian, protagonismo berezia hartu zuten bi gizarte-taldek: batetik, industrialariak, gremioetan baturik; eta bestetik, merkataria, aurrekoek eginiko ondasunak garraiatuz eta salduz asko aberastu zirenak. Bi gizarte-talde horiek izango ziren, hain zuzen ere, burgesiaren aitzindariak, eta gizarte-botere berria eskuratu zuten.

Merkatari burges horiek munduaren ikuskera berria zekarten, praktikoagoa (etekina lortzeari begira) eta arrazionalagoa. Etika berria nagusitu zen, protestantismoan islatua: bertan, lana eta gizakiaren ahalmena ziren oinarri. Lanari berebiziko garrantzia eman zitzaion arlo guztietan, eta pentsaeraren ardatzetako bat ere bihurtu zen. Lana pobreziatik irteteko oinarriko elementutzat jotzen zen; eta gaur arte heldu zaigu pentsaera hori.

Aldaketa garaia zen European, eta horrek guztiak gizarte-ekintzan ere isla zuen, bai arlo teorikoan bai praktikoan (Gallego eta Gonzalez, 1997, 28-29). Lehenengoan, eztabaida interesgarriak gertatu ziren Erdi Aroko ohiko ikuspuntuaren eta berritzaileen artean. Elizak aurreko jarrerak egokitu behar izan zituen, pentsaera berrira hurbiltzeko. Eta arlo praktikoan, laguntza nori zegokion (Elizari edo administrazioari) eta nola garatu behar zen (araudi berriak) eztabaidatu zen. Adibide batzuk ikusiko ditugu.

2.3.1. Pentsaera berria: kolonialismoa eta gizatasunari buruzko eztabaida. Bartolomé de las Casasen eta Ginés Sepúlvedaren arteko eztabaida

Gaztelak, Portugalek eta beste herrialde batzuek helburu ekonomikoekin abiatu zituzten espedizioek mundu berri bat ireki zioten Europari. Historikoki, halako espedizioetan ohikoa eta ezaguna zen herri eta inperio konkistatzaileen artean ondasun materialak arpilatzea eta pertsonak ere merkantzia modura erabiltzea —esklabotza—, inolako zalantza moralik sortu gabe garaileen artean. Baina Aro Modernoarekin batera zabaldu zen humanismoak beste era batera ikusten zuen arazoa, eta hainbat eztabaida publiko gertatu zen gai horien inguruan. Ezagunenetakoa lurralde berrietako biztanleen («indioen») izaerari buruzkoa izan zen. Eztabaidan iritzi eta interes desberdinak batzen ziren: ea esklaboak izan zitezkeen (Kolonek nahi zuen bezala), ea kristautu zitezkeen (Elizak nahi zuen bezala), edo gizakiak ziren, beste gabe (Grosfoguel, 2012; De Vitoria, 1993).

Eztabaidaren abiapuntu arrazista hauxe zen: «indioek» ba ote dute arimarik? Bertan topatutako jatorrizko herriak Kolonek «erlijiorik gabeko herri» gisa deskribaturik, galderaren erantzunak ertz asko zituen: arimarik ez bazuten, animaliak ziren, eta Jainkoaren begietara justifikatuta geratuko zen «indioak» esklabo bihurtzea eta animalia gisa tratatzea; baina, bestalde, animaliak izanda, ez zuen zentzurik ebanjelizatzeak, ezina izango baitzen.

Gaztelak laster argitu zuen eztabaidaren puntuetako bat: «indioek» arima zutela onarturik, esklabotza ukatzen zen, eta ireki egiten zen ebanjelizatzeako aukera. Baina oraindik bigarren gai garrantzitsua geratzen zen: ez baziren kristauak, zein izan behar zen Espainiaren jarrera haiekiko? Haren inguruan fama handiko eztabaida antolatu zen 1550ean, batez ere Bartolomé de las Casasen eta Ginés Sepúlvedaren artean.

Bartolomé de las Casasek Francisco de Vitoria maisuaren jarrera defendatu zuen: «indioak» gizakiak ziren, europarren maila berebean, eta eskubide guztia zuten hala tratatuak izateko, edo haien jabetzak gordetzeko. Sepúlvedaren ustez, aldiz, pertsonak bai, baina kristautu beharreko barbaroak ziren, behe mailakoak. Lan esklaboa egin zezaketen, hortaz, eta

kristautu eta zibilizatu ahala, beste lan mota batzuk egitera igaroko ziren, enkomienda gisa ezagututako eremuetan.

Eztabaidak ez zuen azken ebazpen ofizialik izan, baina Gaztelak, «indioei» zenbait eskubide aitortuta ere, hasiera eman ahal izan zion kolonizazio ekonomiko, ebanjeliko eta kulturalari. Horren ondorioz, Gaztela bera eta Europa ere izugarri aberastu ziren, Amerikako baliabide naturalak baliatuta, bertako populazioa praktikan esklabo modura erabiltuta eta hiltze-tasak izugarri hazita.

2.3.2. Pentsaera berria: misoginia indartzea eta emakumeen eskubide legalen murrizketa kontzientea

Aro Modernoan emakumeen kontrako jazarpen handia egon zen Europan. Batzuen ustez, hainbat tresna erabiltuta —Inkiszioa edo sorginen-ehiza kasu—, ordura arteko misoginia indartu, eta hasiera eman zitzaion patriarkatu¹ garaikideari (cf. Federicci, 2014). Gaztelako Inkiszioari dagokionez, jakina da sorginkeria akusazioaren pean zigortu eta baita erre zituztenak ere bereziki emakume pobreak eta alargunak izan zirela. Bestalde, osasun mentalari lotutako gaixotasunak ere deabruarekin lotu ziren: «zoramena» deabruaren seinaleztat jotzen zen. Gurean, oso ezaguna egin zen Ipar Euskal Herrira etorritako Pierre de Lancre inkisidore famatuak 1612an utzi zuen testua: *Tableau de l'inconstance des mauvais anges et démons*, «Euskal sorginkeriaaren Trataturia» gisa ezagutu zena.

Lan horretan, Pierre de Lancrek luze hitz egin zuen Lapurdiko emakumeen egoeraz eta euren askatasunaz; berarentzat sorginkeriarekin eta deabruarekin zuzenki lotua zegoen, baita bertan hitz egiten zen hizkuntza ere, euskara deabruaren hizkuntza baitzen. Inkiszioaren eraginez, hainbat pertsona erre zituzten Euskal Herrian, sorgin edo heretiko izateagatik (Zugarramurdin, Saran, Durangon, Donibane Lohitzunen, besteak beste). Amaia Nausiak (2020) dioenez, hori guztia emakumeek euskal gizartean zuten posizio soziala higitzeko helburuarekin egin zen (garaiko Pirinioetako Zuzenbideak baimentzen baitzuen emakume alargunek herentzia jasotzea, esaterako). Euskal Herriko kasuetan, gainera, sorginkeriaz akusatutako emakumeak ez ziren soilik alargunak edo pobreak izan; familia onekoak ere baziren zenbait kasutan, eta Nafarroako Erreinuari lotutakoak. Hortaz, pentsa daiteke kasu horretan arrazoi politikoak eta ekonomikoak zeudela sorginkeriaaren epaiketa horien atzean (Nafarroako Erreinuaren ahultzea, edota emakumeen botere-posizioak deuseztatzea).

Horrek guztiak emakumeen egoera kaltetu zuen Aro Modernoan, eta, kasu askotan, gizonen menpeko bilakatzeaz gain, pobreziara kondenatu zituen.

¹ Patriarkatua: etimologikoki, «Aitaren gobernu» esan nahi du; gizonen boterean edo nagusitasunean oinarrituriko gizarte-antolaketa.

Ba al zenekien Espainiako Koroaren aldeko borrokan nabarmendu zen pertsonetako bat donostiarra izan zela? Katalina edo Antonio de Erauso zuen izena (1592-1650)

Familia onekoa zen, eta, haurra izanik, mojen komentu batera sartu zuten. Baina 15 urterekin, gizon gisa jantzi, eta bertatik ihes egitea lortu zuen. Geroztik, gizon modura bizi izan zen, hainbat izenez ezaguna egin zelarik: Pedro de Orive, Francisco de Loyola, Alonso Díaz, Ramírez de Guzmán edo Antonio de Erauso. Geroago, Espainiako armadarekin Ameriketara joatea erabaki zuen, eta bertan hainbat herrialdetan ibili ondoren (Venezuela, Panama, Peru, Ekuador, Txile), fama handia hartu zuen. Soldadu odoltsua baitzen eta «indio» asko akabatu omen zituen, batailaz bataila, alferrez kargu militarra lortu zuen. Inork ez zekien bere jaiotze-izena zein zen, gatazka batengatik atxilotua eta heriotza-zigorrrera kondenatua izan zen arte. Orduan, apezpikuarengana jo eta egia guztia aitortu zion. Apezpikuak mojei eskatu zien Erausok kontatutakoak konprobatzeko, eta haiek konfirmatu egin zuten: Erauso emakumea eta birjina zen. Istorioak fama handia hartu zuen, eta Filipe IV. erregeak eta garaiko Aita Santuak ezagutu nahi izan zuten. Aita Santuak onartuta, Antonio de Erauso gisa bizi ahal izan zen hil arte.

Iturria: https://eu.wikipedia.org/wiki/Katalina_Erauso

Gaur egungo begiradatik, esan genezake Antonio Erauso izan zela Euskal Herriko historian transgenderotzat hartu dezakegun lehen pertsona. Baina, noski, garai hartan, halako kontzepturik ez zen existitu ere egiten.

2.3.3. Pentsaera berria: pobreziari buruzko eztabaida Gaztelan XVI. mendean. Domingo de Sotoren eta Juan de Roblesen arteko eztabaida

Hirien handitzearekin batera ugaltzen ari zen pobreziak gero eta arazo handiagoak sortzen zizkien udalei. Izan ere, kristau erlijioak baldintzarik gabeko laguntza proposatzen zuen, baina pobreak metatzen ari ziren hirietan, eta egoerari aurre egiteko, neurri berriak hasi ziren hartzen; besteak beste, eskaleen kontrako neurriak, eta gizarte-laguntza berrizteko legeak. Garrantzi handikoa izan zen, adibidez, Karlos V.ak ospitaleak zentralizatzeko emandako agindua, 1540an, eskaleak hobeto kontrolatzeko.

Neurri berriztatzaile horien atzean pentsaera berria zegoen, Vivesen edo erreformatzailen ideietan islatua. 1545etik aurrera Trenton batu zen Kontzilioan (bileran), ordea, Erromako Elizak muga argia jarri nahi izan zien ideia berriei. Ondorioz, urte batzuetan gatazka gogorrak gertatu ziren erlijioa oinarri zela: erlijio-gerrak, inkisizioak, araudi zurrinak eta abar.

Eztabaida haiek pobrezia ulertzeko modura eta pobreziaren aurreko jarreretara ere zabaldu ziren. Oso interesgarria da, adibidez, Gaztelan (orduko potentzia handienetakoa) Do-

mingo de Soto domingotarrak eta Juan de Robles beneditarrak izan zutena, ondo biltzen baititu jarrera bakoitzaren alde erakargarriak eta eztabaidagarriak (Aleman eta Fernandez, 2004, 55-67; Casado eta Guillen, 1997, 36-38; Santolaria, 2003).

Domingo de Sotok (1494-1560) Erdi Arotik zetorren tradizioari eutsi nahi zion. Asmo harekin idatzi zuen *Deliberación en la causa de los pobres* liburua. Bertan, eskalearen askatasuna

Iturria: https://es.wikipedia.org/wiki/Universidad_de_Salamanca

erreibindikatu zuen, eta, hortaz, limosna eskatzeko askatasuna mugatu nahi zuten arau berriak salatu zituen. Pobre izatea ez zen zerbeit lotsagarri, jarraitu beharreko ideal bat baizik. Bestalde, pobreak sailkatzearen inguruan, Sotok aitortu zuen pobreak egon bazeudela, baina arrazoa ez zela norberaren borondatea, pobre gehienek ez baitzuten lanerako tresnarik edo hirietako lanak egiteko prestakuntzarik. Arlo horretan, Sotok argi ikusi zuen hirietan nezakaritza-ingurutik immigratutako gero eta jende gehiago zegoela, eta jende hori deserrotuta zegoela.

Juan de Robles (edo de Medina) (1492-1572) kontrako norabidean jar dezakegu. 1545ean *De la reglamentación de las ayudas a los pobres practicada en algunas ciudades españolas para la asistencia a los verdaderos pobres* argitaratu zuen. Bertan, hiriek proposatzen zituzten erreformak bultzatzen zituen, Vivesen espirituari jarraiki. Pobrearen zaintza administrazio publikoa-

ren mende geratu behar zela defendatu zuen, pobrezia ez baita erlijio-arazoa, publikoa baizik. Administrazioak eskeketasuna desagerrarazi behar zuen, bere ustez, baina zeharkako modu batez, ez errepresioaren bidez: eskaleen kontra jo, baina laguntza eman. Eta, horretarako, dohaintza-sistema bat proposatu zuen.

Eztabaida bizia izan zen XVI. mendearen erdi aldean; baina ildo tradizionala gailentzen joan zen, batez ere 1563tik aurrera, Trentoko Kontzilioaren amaieran, Elizak jarrera irmoa hartu zuen eta. Arazoa, hala ere, ez zen desagertu, eta XVI. mendearen amaieran proposamen erreformatzaile berriak agertu ziren.

Proposamen berrien artean, **Miguel Giginta** (1534-1588) kanonigo eta liburu askoren idazle katalanarena azpimarra daiteke. Aurreko urteotako eztabaidez jabeturik, ildo biak elkartu nahi zituen: planteamendu tradizionala egiten zuen, baina Vivesen ildoari jarraitzen zion batzuetan. Bere proposamenak krisi ekonomiko sakoneko garaian egindakoak dira; pobrezia areagotu arren, hari aurre egiteko zeuden laguntza-instituzioek oso baliabide murrizak zituzten eta, ondorioz, eraginkortasun txikia zeukaten. Hori dela eta, erruki-etxeak (*Casas de Misericordia*) sortzea proposatu zuen, zeinetan pobreek, aterpea izateaz gain, lan egin baitzezaketen, edo lanbideak ikasi. Ideia horiek arrakasta handia eduki zuten, eta erruki-etxe asko eraiki zen.

2.1. testua. Domingo de Sotoren eta Juan de Roblesen arteko eztabaida

Félix Santolaria Sierra: *El gran debate sobre los pobres en el siglo XVI. Domingo de Soto y Juan de Robles. 1545*

DOMINGO DE SOTO**[Aberatsak eta pobreak izatea Jainkoaren nahia da]****(79. or.)**

[...] jendeak ulertu behar du Jainkoak ez zituela babesik gabe utzi hainbeste aberatsen artean zeuden horrenbeste behartsu, ezta ondasunak gaizki banatu ere; baizik eta aberatsei eman ziela behartsuak mantentzeko ardura. Eta hala egin zuen bere Maiestateak karitate gehiago izateko eta guztiok jabe bakarra dugula ulerrarazteko. Horregatik, gorputz beraren atalak gara; hain muturrekoa da gure adiskidetasuna, bata bestearen beharra duenean ezin bestekoa baita laguntza ematea. Unibertsoaren eta munduaren osaketan eta ordenan ere lotura dago zero eta lurren artean; baita munduaren beste zatien artean ere. Oinarri hori hartuz, hain justu, teologoek argudiatzen dute Jainko bakarrak egin zuela dena. Horregatik esaten du San Juanek mundu honen izana eta muina ezagutzen duenak, beharrean dagoen anaia ikusi eta ez badio laguntzarik ematen, ezin duela ez karitaterik ezta anaitasunik ere izan (I Jn 3).

[Eskatzeko eskubidea]**(97. or.)**

[...] Printzeak boterea du inork Jainkoaren izenean zerbait eskatzea debekatzeko, baldin eta janari, jantzi eta gainerako oinarritzko beharrez hornitzen baditu. Hori bai, pobreren batek bestelako premiaren bat balu, inork ezingo lioke eragotzi limosna eskatzea. Ondorio hori bistakoa da, eta inork ezin du ukatu. [...] Printzeak gauza onak eta bertuteak soilik agin ditzake, eta txarra dena eta bekatua debekatu. Agindua ezarritakoan, gaizki dago mandatuaren kontra joatea; eta ez da txarra behartsuak, premiaren bat izango balu, natura-legeak eta lege jainkotiarrek laguntza eskatzeko eskaini zioten erremedioa erabiltzea. Halere, beharrez nahikoa hornituta badaude, ez dute zilegi limosnarik eskatzea. Beraz, errepublikak ez baditu asetzen herritarren premiak, ezin die debekatu eskean ibiltzea.

[Atzerritarrak jatorrizko herrietara botatzeko aukeraz]**(65. or.)**

[...] Legeek ezin diete debekatu eta mugatu behartsuei limosna eskatzea, modu naturalean ateratzen zaienari uko eginez; betiere, beste legeren batek ez badu derrigortzen bertakoa bere behartsu guztiak mantentzera. Bestela, behartsuak txirotasunean bizitzera kondenatzea litzateke. Eskean ibiltzea ezin zaie galarazi ez badira errudun; eta ez dira errudun baldin eta behar dutena ematen ez bazaie. Izan ere, erreinuko legeak ez ditu behartzen bertakoak beren behartsu guztiak mantentzera, muturreko premietatik at; hortaz, ezin die debekatu mantentzea bilatzera ateratzea. Are gehiago, bere Maiestateak, indar guztiak erabilita, hiri bat bertako behartsuak behar bezala mantentzera derrigortuko balu eta hiriak hala egingo ez balu, orduan, pobreak aske lirarteke nahi duten lekura joateko erremedio bila.

[...] Hirietan gizon aberatsak eta behartsuak dauden bezala, eta gotzain-barruti batean leku aberatsak eta leku txiroak, modu berean, erreinu batean ere gotzain-barruti aberatsak eta pobreak daude; eta, halere, erreinu guztia gorputz bakarra da, osotasun bat. Hortaz, hiri bateko bizilagun aberatsek behartsuei limosna eman behar dieten bezala, eta gotzain-barruti bateko eremu dirudunek eremu pobreei, modu berean eskaini behar die limosna gotzain-barruti aberatsetakoek gotzain-barruti pobreetako eskaleei. [...] Gosete handiko garaietan ulertu behar da esandakoa; izan ere, nahiz eta beharra beti ez den muturrekoa eta larria izaten, halere behartsuek elkarren premia izaten dute, garai bakoitzeko ezaugarrien arabera. Nola nahi du berorren Gorentasunak horrenbeste txiro mantentzea Toledo bezalako erreinu menditsu batek edo Valladolid bezalako batek; edo berorren Gorentasunaren Gorteak, non dirutza xahutzen den, non prelatu edo handikien etxeak toki oso batek baino pobre gehiago mantentzen ditzaen?

JUAN DE ROBLES

**[Jesukristoren nahia]
(163. or.)**

[...] Jesukristoren garaian eskaleak zeudela diote. Presoak ere bazeudela erantzuten dut nik, hainbat estualdi eta zigorrengatik gatibu, akituta; eta Jesukristok gizakien karitatea hobesten zuen moduan lagun hurkoaren behar eta lan guztiak asetzeko, hala goratu zezala herri bakoitzak bere biztanleen premiak hornitzea; inor aterik ate eskean ibili beharrik izan gabe, legeak agintzen zuen bezala. Baina, beste gauza askotan bezala, gizakiak horretan ere huts egin zion Jesukristori. Garai hartan ikusi zituen akats eta desordena guztiak ez zituen zigortu edo zuzendu, baina doktrina eman zuen arazo guztiak konpondu ahal izateko. Era berean, ez daukat zalantzarik, bere etxerako behar zuena hala-hola jaso arren oraindik eskean zebilen eskalaren bat ikusita, errieta egingo ziola eta zuzenduko zuela Kristo Gure Jaunak.

**[Limosnak arrazionalizatu, eta lan egin dezaketenek lan egin behar dute]
(166. / 170. or.)**

[...] Beraz, hobe limosna gutxi baina ongi erabilia, asko eta desordenatua baino, errepublikarentzat kaltegarria den jendea hazteko baliatua.

[...] Esaten da, baita ere, galdu egiten dela edota zakurrei ematen zaiela garai batean aberatsen mahaietatik sobratu eta aterik ate eskean ibiltzen zirenei eskaintzen zitzaiena. Horren aurrean esan beharra dago, lehenik eta behin, inork ez dituela pobreak aberatsen etxeetatik ez kendu, ez kentzen; baizik eta lehen alferrez beteta zeudela, eta orain benetako beharra duten txiroak soilik joan edo bidal ditzaketela aberatsen etxeetara soberan dutena eskatzera. Eskaleak joaten ez badira, herritar bakoitzak aukera du soberan duena, eta lehen erromesei ematen ziena, etxean gorde eta ezagun dituen txiro lotsatuen etxeetara bidaltzeko, behartsu horiek ere etekina jaso dezaten limosna horretatik. Hori egitea ezinezkoa balitz (esan dudan eran), txiki-keria horiek galtzea da gutxienekoa, errepublikarentzat kaltegarriak edo susmagarriak izan daitezkeen pertsona nagiak mantentzearen aldean. Izan ere, errepublikak aditzera eman du min egiten ziola limosnak modu axolagabea banatzeak. Eta errepublikak kontrakorik esaten ez duen bitartean, kide guztiek mingarritzat joko dute errepublikak beretzat kaltegarria dela adierazi duen oro.

2.3.4. Pobreziari aurre egiteko modu berriak: ongintza. Laguntzaren erreforma udaletan eta estatuetan

Hiriak handitzearekin batera ugaltzen ari zen pobreziak gero eta arazo gehiago sortzen zituen. Ondorioz, pobreziari buruzko kontzientzia asko hazi zen XVI. mendetik aurrera, bai behartsuei laguntzeko, bai laguntzarik merezi ez zuten eskaleak zigortzeko. Udalek erreformak bultzatu zituzten, batez ere hirietan, baina arazoaren tamainak estatuaren esku-hartzea ere ekarri zuen. Laguntza eta zigorra, horiek dira, hain zuzen, saiatu ziren neurriak (Gallego eta Gonzalez, 1997, 30-32).

Alde batetik, **neurri errepresiboak** hartu ziren:

- xv. mendean Augsburgon hiritik kanporatu ziren kanpoko eskaleak; eta bertakoei ategunetan limosna eskatzea debekatu zitzaien (gaur egun ere behin baino gehiagotan hartzen dira horrelako neurriak; Txinak, esate baterako, halako neurriak erabili zituen Joko Olinpikoak antolatu zituenean).
- Estrasburgon ere kanpoko eskaleen kontrako neurriak hartu ziren: gehienez hiru egun egon zitezkeela ebatzi zen.
- Parisen ere neurriak hartu ziren, eta behartsuak atxilotzeko agindua eman zen.

Hala ere, emaitzak ez ziren izan oso onak, eta arazoak handituz joan ziren. Are gehiago, leku batean baino gehiagotan matxinadak ere gertatu ziren. Gobernariak gizarte-politika birplanteatu beharra zuten, eta kezka haietatik ongintza garatzeko erreformak proposatu ziren. XVII. mendean joera hori indartu zen, eta XVIII.ean emaitza argiagoak azaldu ziren. Prozesuan zehar, karitatearen eragina gutxituz zihoan, eta, haren ordez, ongintzak indar handiagoa hartu zuen gizarte-ekintzan.

Ongintzan gertatu ziren aldaketak honako irizpide hauetan oinarritu ziren:

- Ez zuten eskalerik nahi kaleetan: eskale gisa ibiltzeko debekuak.
- Herritarrek lan egin behar zuten: lan egin beharra, gaixorik ez zeudenentzat.
- Laguntzak bideratzeko modu berriak asmatu behar ziren, elizak proposatzen zuen limosna ez baitzen bideragarria administrazioarentzat. Diru-iturri iraunkorrak behar ziren; horretarako zerga berriak ezarri ziren, eta instituzio berezietan zentralizatu. Ondorioz, limosna mantentzen zen, baina garrantzi txikiagoarekin.
- Laguntza arrazionalizatu behar zen, dirua nolana ere ez xahutzeko: lagunduen fitxak egin ziren, hainbat datu hartzeko, eta lan egin zezaketen pertsonen laguntza ukatuko zitzaien.

Hala ere, esan dugunez, arazoaren tamaina handia zen, eta hiriek proposatzen zituzten neurri berriak ere ez ziren nahikoa izan. Berritasun garrantzitsua gertatu zen, orduan: estatua ere hasi zen arazoaz kezkatzen eta esku hartzen. **Ingalaterrako Pobreentzako Legea** (*Poor Law*) aipatu behar da ildo horretan (ik. besteak beste, Ander-Egg, 1984, 134-135; Escartin eta Suarez, 1994, 31-32; Gallego eta Gonzalez, 1997, 32-33; de la Red, 1993, 25-26).

Berez, bat baino gehiago izan ziren, Erdi Aroaren amaieratik hasita; baina benetako urrats erabakigarria 1601ean gertatu zen, Elizabeth I.aren agintepean. Lege haren baliorik handiena izan zen bertan gobernuak pobreekiko gizarte-betebeharra zeukala onartzea. Ondorio gisa, ezarri zen herriko gobernuen (udalen) betebeharretako bat zela familiarik gabeko pobreei laguntzea, bi baldintza betez gero: bertan jaioa izatea, eta udalean gutxienez lau urtez bizitzea.

Iturria: https://es.wikipedia.org/wiki/Isabel_I_de_Inglatera

Ezaugarri orokorrei dagokienez, udala izan zen oinarritzko kudeaketa-eremua, Europako beste hiri askotan bezala, eta hura arduratu zen pobrezia aurre egiteko zerga bereziak biltzeaz, adibidez. Gaiaz arduratzeko, ikuskatzaileak izendatu ziren. Berauen txostenen arabera banatzen ziren laguntzak (limosna eta asiloa lan egin ezin zutenentzat); edo zigorrak (baita kartzela ere) lan egin nahi ez zutenentzat. Bestalde, pobreen mugikortasuna ere mugatzea bilatzen zen, eta, beste herri batzuetara joateko, oztopo eta traba asko jarri zitzaizkien.

Oro har, Pobreen Legearen bidez, karitatea instituzionalizatu egin zen, eta udal mailan antolaturiko estatuaren laguntza-sistema eratu zen. Haren eragina XX. mendera arte heldu zen.

2.4. GIZARTE-EKINTZA XVIII. MENDEAN: ILUSTRAZIOA

Gizarte-zerbitzuei dagokienez, XVII. mendean eutsi egin zitzaion, neurri batean, aurreko mendean hasitako ibilbideari; baina aurrerantzean agertuko ziren faktore berriak hasi ziren lantzen.

XVIII. mendea aldaketa handiko aroa izan zen Europan, eta pentsaera ere sakonki aldatu zen. Ideia filosofiko eta politiko berriak agertu ziren, arrazoiari eta aurrerakuntzari lehentasuna eman zietenak. Gizakiaren ahalmenean eta aurrerapenean sinesten zen, eta aurrerapen hark ondorio positiboak ekarri behar zituela halaberharrez eta etengabe. Aldaketa sakona izan zen, eta askotan iraultzen bidez inposatu zen; Frantzia eta Estatu Batuetan, esate baterako (Gallego eta Gonzalez, 1997, 39-41).

Iturria: https://es.wikipedia.org/wiki/Declaraci%C3%B3n_de_los_Derechos_del_Hombre_y_del_Ciudadano

Horrek, noski, aldaketak ekarri zituen gizarte-arloan. Gizarte-arazoak eta pobrezia ikusteko bestelako modu bat garatu zen. Frantziako Iraultza hartu daiteke adibidetzat. 1789an *Gizonaren eta Herritarraren Eskubideen Adierazpena* egin zen, zeinean gizakien arteko berdintasuna onartzen baitzen. 1790ean Biltzar Konstituziogilearen Eskaletasunerako Komitea eratu zen; han onartu zen baliabiderik gabeko gizakiak egotea gizateriaren eskubideen bortxaketa zela, eta pobrezia aurre egiteko determinazio argia erakusten zen. 1793an lanerako eskubidea aldarrikatu zen, eta, hori ez bazegoen, laguntzarako eskubidea. 1794an gizarte-segurantzaren moduko bat sortu zen nekazaritza-arlorako, ospitaleak estatuaren jabetzara pasatu ziren, eta abar.

Aldaketaren protagonismo osoa, ordea, gizonari eskaini zitzaion, 1789ko Adierazpenak erakusten zuen bezala, eta ikusezin utzi zituen, berriro ere, emakumeak. Historikoki frogatuta dago emakumeen parte-hartze aktiboa Frantziako Iraultzan, baina gutxitan aipatzen da. Bazterketa hura akuilu izan zen Olympe de Gouges-entzat 1791n *Emakumearen eta Herritarraren Eskubideen Adierazpena* idazteko. Askotan, 1789ko Adierazpenaren errepikapena da, eta gizonari aipamena egiten zaionean, berak emakume jartzen du. Oro har, Olympe de Gougesek gizonen boterea nabarmendu zuen, Iraultzak soilik gizonentzako hobekuntzak ekarri zituela kritikatu zuen, eta emakumeak antolatzen deitu zituen. Ildo horretan, emakumeentzako botoa aldarrikatu zuen.

DÉCLARATION DES DROITS DE LA
FEMME ET DE LA CITOYENNE,

'A décréter par l'Assemblée nationale dans ses dernières séances ou dans celle de la prochaine législature.

P R É A M B U L E.

Les mères, les filles, les sœurs, représentantes de la nation, demandent d'être constituées en assemblée nationale. Considérant que l'ignorance, l'oubli ou le mépris des droits de la femme, sont les seules causes des maux publics et de la corruption des gouvernements, ont résolu d'exposer dans une déclaration solennelle, les droits naturels, inaliénables et sacrés de la femme, afin que cette déclaration, constamment présente à tous les membres du corps social, leur rappelle sans cesse leurs droits et leurs devoirs, afin que les actes du pouvoir des femmes, et ceux du pouvoir des hommes pouvant être à chaque instant comparés avec le but de toute institution politique, en soient plus respectés, afin que les réclamations des citoyennes, fondées désormais sur des principes simples et incontestables, tournent toujours au maintien de la constitution, des bonnes mœurs, et au bonheur de tous.

En conséquence, le sexe supérieur en beauté comme en courage, dans les souffrances maternelles, reconnaît et déclare, en présence

Iturria: https://es.wikipedia.org/wiki/Declaraci%C3%B3n_de_los_Derechos_de_la_Mujer_y_de_la_Ciudadana

**Ba al zenekien Olympe de Gougesek
Emakumearen eta Herritarraren Eskubideen Adierazpena idatzi zuela 1789ko
Adierazpenaren ihardespen modura? Ikus ditzagun bi adibide**

1789ko Adierazpena. 1. artikulua. Gizonak aske eta berdin jaiotzen dira, eta iraun egiten dute eskubideetan. Bereizketa sozialak onura komunean soilik oinarritu daitezke.

1791ko Adierazpena. 1. artikulua. Emakumea aske jaiotzen da, eta gizonaren berdina izaten irauten du eskubideetan. Bereizketa sozialak onura komunean soilik oinarritu daitezke.

* * *

1789ko Adierazpena. 10. artikulua. Inor ez da xaxatu behar bere iritziengatik, erlijiosoak badira ere, iritzi horien agerpenak legeak ezarritako ordena publikoa nahasten ez duen bitartean.

1791ko Adierazpena. 10. artikulua. Inor ez da xaxatu behar bere iritziengatik, oinarritukoak badira ere; emakumeak eskubidea badu urkamendira igotzeko; eskubidea eduki behar du tribunara igotzeko ere, iritzi horien agerpenak legeak ezarritako ordena publikoa nahasten ez duen bitartean.

Nahiz eta hurrengo urteetan ikuspegi iraultzaileak indarra galdu, eta iraultzan irekitako bidea baretu, esan dezakegu aro horretan ideia berriak eta interesgarriak azaldu zirela, hala nola gizakiak oinarritzko eskubide urratu ezinak zituela, edo lana bera eskubide gisa adieraztea. Giro horretan, eta industrializazioak zekarren egoera berriarekin, gizarte-ardura berria ere azaldu zen, eta ongintza ulertzeko modua aldatuz joan zen.

Espainian ere berrikuntza handiak izan ziren XVIII. mendean. Horretan faktore baktek baino gehiagok eragin zuten; besteak beste, urte haietako aurrerapen ekonomikoak, Borboiak Espainiako erregetzan sartzeak eta haiek ekarritako administrazio-eredu berriak (frantziar ereduak), edo Ilustrazioak. Bultzatzaileak ez ziren gobernariak bakarrik izan; aitzitik, elite intelektualek paper erabakigarria jokatu zuten, hainbat lekutan eratu ziren Herriaren Lagunen Elkartea Ekonomikoen bidez (*Sociedad Económica de Amigos del País*). Eredu horri *despotismo ilustratua* esaten zaio. Gizarte-arloan neurri berriak hartu ziren azpiegiturretan, administrazioan, hezkuntzan edota boterearen eta Elizaren arteko harremanetan (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 106-125; Casado eta Guillen, 1997, 41-43).

Gizarte-arloari dagokionez, zentzu praktiko eta ekonomikoz jokatzeari hausnartzen zen. Pobrezia, horrela, lanaren ikuspegitik aztertzen zen gehienbat: pobrezia arazoa zen estatua-

Iturria: https://es.wikipedia.org/wiki/Carlos_III_de_Espa%C3%B1a

rentzat, lanik ez egiteak galera ekartzen baitzion estatuari, aurreratu ezinik geratuta. Pobreziarekin amaitu nahi zen, ondorioz, baina ez, berez, laguntzeko helburuarekin; aitzitik, lanik gabe zeuden pobreak pertsona produktibo bihurtu nahi ziren, estatuaren aberastasuna handitu zedin.

Eskema berrian, ikusten denez, karitate kristauak gero eta leku gutxiago dauka. Are gehiago, karitatea oztupo bihurtzen da garatzen ari den eredu ekonomiko berriarentzat. Izan ere, lanaren nagusitasuna kontraesankorra da karitate eta limosnarekin, azken horiekin zirrikitua irekitzen baitzaie alferrei lanik egin gabe bizitzen jarraitu ahal izateko. Ildo horretan, 1749an limosna debekatu zuen Fernando VI.a erregearen agindu batek. Eta horrez gain, erlijio-ordenek kudeatzen zuten karitatearen kontrako iritzia hasi zen zabaltzen, lan egin zezaketenek lanik ez egiteko hautua egin zuten zutelako.

Pobreen artean, hortaz, lan egin zezaketenek eta ezin zutenen arteko bereizketa egiten zen; lan egin nahi ez zutenak arrisku eta arazo publiko modura ulertzen ziren. Arazo horien konponketa, hain zuzen ere, errepresioaren bidetik abiatu zen askotan. Ordena publikoa zaintzea eta eskulan merkea lortzea izan ziren mende hartako ildoak, Karlos III.a (1759-1788) erregearen agindupean, batez ere.

Ba al zenekien ijitoen kontrako errepresioa historikoa dela?

Ijitoek mendeak daramatzate gure artean. Esaten denez, etorri zirenean, «exotikotzat» hartu ziren hasieran, harridura sortzen zuten zerbait gisa; baina denborarekin ijitoen kontrako jarrerak gero eta nabarmenagoak bilakatu ziren. Izan ere, euren bizimoduak Ilustrazio garaian garatzen ari zen pentsaera kapitalistaren kontra jotzen zuen. Horregatik, Fernando VI.ak (Karlos III.aren aurreko erregeak) errepresio-neurri bortitzak hartu zituen ijitoen kontra, eta 1749an haien kontrako sarraskia antolatu zuen, zeina genozidio-saio modura uler baitaiteke. Helburu nagusia ijito guztiak atxilotu eta espetxeratzea izan zen. Ondoren, bananduta, emakumeak lantegietan eta gizonak ontzioletan lan egitera behartu ziren, eta birsorkuntza eten, ijitoak desagertzea lortu arte. Sarekada handiak ondorio latz eta sakonak utzi zituen ijito-herriaren memorian. Tamalez, eta gertaera larria izan arren, gaur egun oraindik ez da oso ezaguna, eta ez da agertzen historiari buruzko eskuliburuetan (Fundación Secretariado Gitano, 2018).

Geroago, 1783an, Karlos III.ak ijitoen kontrako legea ezarri zuen, ijitoak «integratzeko» neurri gisa. Hainbat debeku ezartzen ziren; adibidez, *ijito* hitza erabiltzea, euren hizkuntzan hitz egitea, haien jantziak erabiltzea, edo baita bizimodu nomada ere. Zigorra ez zen txikia: heriotza-zigorra ezarriko zitzaien ijito desobedienteei.

Hala eta guztiz ere, ijito herriaren biziraupena eta erresistentzia nabarmenak izan dira historian zehar, Silvia Agüerok eta Nicolás Jimenezek (2020) euren obran argi erakusten dutenez.

Errege horren garaian, lege, arau eta erabaki sorta garrantzitsuak aldarrikatu ziren, helburu horiek lortzeko asmoz, nahiz eta askotan Madrilen bakarrik eduki eragina. Pobreziari aurre egiteko ekimenak hiru ildotatik abiatu ziren: errepresioa, laguntza eta aurreikuspena, hain zuzen ere.

1. **Errepresioaren bidetik alferren jazarpena gertatu zen.** Sistema kapitalistaren ikuspuntutik alferra edo eskalea langile produktibo bilakatu behar zen, eta hori lortzeko bide nagusietako bat errepresioa izan zen. Karlos III.arekin, adibidez, eskaleen eta ijitoen kontrako neurriak hartu ziren, nagusitzen ari zen lanaren ikuspegia zaltzan jarri eta onartzen ez zutelako. Gaur egun ezagutzen ditugun hainbat instituzio mende hartan pentsatuak dira. Aurretik existitzen baziren ere, orduan beste ezaugarri batzuk hartu zituzten: espetxeak, ospitaleak, hospizioak eta abar. Guztiek errepresio-osagai argia zuten.

Hospizioetan, esate baterako, aterpea eta jana ematen zitzaien han biltzen zirenei, baina ez zegoen askatasunik, eta zigorra etengabe agertzen zen. Ilustratuek hospizioari egiten zioten kritika nagusia zen jende produktiborik ez prestatzea. Hospizioak ez ziren eraginkorrak, eta hilkortasun-tasa handiak zeuden bertan.

2. **Laguntzaren bidea.** Nabarmentzekoak dira arlo honetan Auzoko Diputazioak (*Diputaciones de Barrio*), 1788an sortuak. Hospizioetatik urrun, Auzoko Diputazioek etxeko etxeko laguntza bultzatzeko asmoa zuten. Behar zuenari laguntza eskaintzen zitzaion: osasun-mailakoa, lan-eskaintza, lanbideak irakatsi, edo, ezer ez

zuenari, laguntza zuzena ematen zitzaion. Bide horrek, dena den, ezin zuen kontrol-asmo argia ezkutatu, neurriak onartu nahi ez zituenarentzat hospizioa edo espe-tearen mehatxua agertzen baitzen.

3. **Gizarte-aurreikuspenaren bidea.** Erlijioari loturiko erakundeak (kofradiak, adibidez) ez ziren eraginkorrak XVIII. mendean. Estatuak kontrolatu nahi zituen, eta horrela sortu ziren *Montepío* izeneko erakundeak. *Montepío* delakoa laguntza sustatzeko erakundea zen, gaixotasun, istripu, baliaezintasun, heriotza edo antzeko kasuetarako. Diru-erreserba bat egiteko, hilerro kuota bat ordaintzen zuten, eta haiei bakarrik onartzen zitzaien parte hartzeko eta laguntza eskatzeko aukera; gehienbat artisauak eta langile espezializatuak ziren. Gainerako langile eta nekazarientzat gehienetan ezinezkoa zen erakunde haietako kide izatea. Beraz, haien hedapena eta eragina mugatua eta partziala izan zen gizartean.

Gogoetarako tartea-1

Amerikako indioak arimadun pertsonak zirela ebazten zen bitartean, Afrikako beltzen inguruan ez zen halako gogoetarik egiten, eta arimarik ez zutela aldarrikatzen zen: animaliak ziren, eta jainkoaren begietara posible zen esklabo bilakatzea.

Baina prozesu horiek ez ditugu ikusi behar iraganeko zerbait bezala. Batzuen ustez, kapitalismoaren garapena eta ondorengo ongizate-estatuaren sorrerarekin agertutako kontsumoaren gizartea ezinezkoak izango lirake hegoaldeko herrien baliabide material horiek guztiak eskuratu gabe. Dena dela, esan daiteke egungo nazioarteko migrazioen atzean dauden arrazoi ekonomikoak edo gatazkei zein gerrei lotutako arrazoiak, hein handi batean, kolonizazioak utzitako ondorioak direla.

Eta gaur egungo egoerara ekarrita, zer ikus dezakegu? Afrikarrak arimarik gabeko animalizat hartzen dira oraindik? Mediterraneoan urtero itotzen diren milaka pertsonak, edo Mellerillako mugan izaten diren gertakariak, zeri buruz hitz egiten digute? Europar Batasuna, migrazioaren aurrean, nola ari da baliabideak erabiltzen? Etorkinen ongizatea al da baliabideen erabileraren helburua?

Gogoetarako tartea-2

Gaur egungo egoerara ekarrita, zuen ustez, nolakoa izan da ijito herriarekiko jarrera historian zehar? Ijitoen «integrazioak» kultura nagusiaren asimilazioa esan nahi du? Zure ustez, gizarte-zerbitzuetatik, nola ulertu beharko genuke integrazioa?

ERABILITAKO ERREFERENTZIAK

- Agüero, Silvia eta Jimenez, Nicolás (2020). *Resistencias gitanas*. Libros.com
- Alemán, Carmen eta Fernandez, Tomás (2004). *Introducción a los servicios sociales*. UNED.
- Ander-Egg, Ezequiel (1984). *Historia del trabajo social*, Humanitas.
- Casado, Demetrio eta Guillén, Encarna (1997). *Introducción a los servicios sociales*. Editorial Popular.
- De la Red, Natividad (1993). *Aproximaciones al trabajo social*. Siglo XXI.
- De Vitoria, Francisco (1993). *Indio aurkitu berriak*. Klasikoak.
- Escartín, M.ª José eta Suárez, Esperanza (1994). *Introducción al trabajo social. I (Historia y fundamentos teórico-prácticos)*. Aguacilara.
- Federicci, Silvia (2014). *Caliban eta sorgina*. Txalaparta.
- Fundación Secretariado Gitano (2018). *Lección gitana*, Materiales de trabajo, 69. https://www.sensibilizaciongitanos.org/lecciongitana/#consigue_leccion
- Gallego, M.ª José eta González, Mercedes (1997). *Aproximación a la acción social y a los servicios sociales*. Cuché.
- Geremek, Bronislaw (1990). *La piedad y la horca: historia de la miseria y de la caridad en Europa*. Alianza.
- Grosfoguel, Ramón (2012). «El concepto de “racismo” en Michel Foucault y Frantz Fanon: ¿teorizar desde la zona del ser o desde la zona del no-ser?». *Tabula Rasa*, 16, 79-102.
- Nausia, Amaia (2020). *¿Vírgenes o putas? más de 500 años de adoctrinamiento femenino*. Txalaparta.
- Santolaria, Félix (2003). *El gran debate sobre los pobres en el siglo XVI. Domingo de Soto y Juan de Robles. 1545*. Ariel.

3.

Estatuaren ardura eta esku-hartze progresiboa gizarte-arazoetan

XIX. mendeak aurreko joeren jarraipena erakusten digu, baina indar handiagoz batzuetan. Hala gertatzen da zientziaren garapenarekin edo industrializazio-prozesuarekin. Eta horrek guztiak eragin nabaria eduki zuen gizarte-ekintzan. Ikusiko dugunez, egoera berrien aurrean, estatuak ardura-maila handituko du, eta XX. mendean eta gaur egun ere bizi ditugun hainbat ezaugarri eta joera osatuko dira.

3.1. PENTSAMENDU ETA JOERA BERRIAK XIX. MENDEAN

Aurretik hasitako sekularizazio-prozesua indartu egin zen Ilustrazioarekin eta kapitalismoaren sorrerarekin. Horrek eragina izan zuen pentsamenduan, eta, ondorioz, laguntza ulertzeko moduetan. Ikus ditzagun banan-banan.

3.1.1. Zientziaren garapena eta genero-pentsamendu bitarraren azalpena

Aurreko gaian ikusi dugun moduan, Erdi Aroan eta Aro Modernoan desparekotasun sozialen justifikazioa, bereziki, erlijioaren bitartez gertatu zen: pobrezia existitzen zen Jainkoak hala nahi zuelako; eta emakumeen kontrako jazarpena, *bekatariak* zirelako edo *deabruaren tentazioetan* erortzen zirelako (sorginen ehiza).

Baina zientziaren aurrerapenekin batera, medikuntza garatu zen, eta aldatu egin ziren aurreko garaietan generoari lotutako hainbat kontzeptzio anatomiko eta biologiko. Aldaketa benetan esanguratsuak izan ziren. Adibidez, aurreko garaian emakumeak gizonaren *malformazioa* zirela pentsatzen bazen (Aresti, 2014), orain biologikoki frogaturik geratzen zen espezie beraren bi subjektu erabat desberdin direla: arra eta emea.

Biologiaren aurrerapenek beste norabide batzuk ere hartu zituzten. Era horretara, arrazagatiko desparekotasunak ere biologikoki justifikatu ziren: arraza ezberdinen kategorizazio biologikoa egin zen, eta horien arteko mailaketa bat sortu. Pentsaera-giro hartan, 1859an Darwinek animalien espezieen eboluzioari buruzko teoria sortu eta gero, gizakiei ere aplikatzeko saioa zabaldu zen. Horrela sortu zen «darwinismo soziala» deitutako pentsaera-ildo, zientziaren izenean arrazen arteko hierarkia justifikatu nahi duena.

Orduko biologiaren garapenak ondorio gehiago ere utzi dizkigu. Izan ere, desberdintasun biologiko batetik abiatuta, egungo genero-pentsamendu bitarra indartu zen. Era horre-

tara, modu zurrunean antolatutako gizartearen sexu-genero sistemari jarraiki, gaur egun arte iraun duten genero-rolak sortu ziren:

Arra → gizona → maskulinitatea → indarra → arrazoa → kultura → publikoa
Emea → emakumea → feminitatea → ahula → emozioa → natura → pribatua

Era horretara, aurreko feminitate-eredua *birjina* eta *emagaldu* artean mugitzen bazen, oraingoan «emazte-ama» edo «etxeko aingerua» bihurtzen da emakumetasunaren figura ideala. Emakumeen patua eta funtzio soziala emazte eta ama izatea bihurtzen da, eta beren eginkizun nagusia lan erreproduktiboak gauzatzea. Horrek guztiak gizartearen arau heterosexuala indartu zuen; hau da, emakumeek gizon bat behar zuten bizirauteko, eta, era berean, emakumeak ekonomikoki gizonen menpeko bilakatu zituen, haien bazterketa soziala eta pobrezia-arriskua handituz.

3.1.2. Gizarte-ekintza XIX. mendean

Bitartean, sistema kapitalista nagusitu eta zabaldu zen Europan. Testuinguru hartan bi klase ari ziren garatzen: burgesia eta langileria, XIX. eta XX. mendeetako eragile sozial nagusiak, hain zuzen ere. Burgesiaren negozio-aukerak ugaltu egin ziren, eta mailaz igo zen gizartean, boteretsuena izan arte. Parean langileria zeukan: bizi-baldintza penagarriek bultzaturik, mobilizatzen dei egiten zuten, oinarritzko eskubideak aldarrikatuz, eta apurka emaitza arrakastatsuak lortu zituen. Lorpen horiek instituzionalizatu egin ziren askotan. Hau da, tirabira eta borroka luzeen ondoren, estatuak legeak eta arauak ezartzen zituen lan-harremanak bideratzeko (ik. besteak beste, Gallego eta Gonzalez, 1997, 43-47). Adibidez:

- Umeei zegokienez, laster hasi ziren araudiak lantzen, gaiak kezka handia sortzen zuten eta. 1802an, Ingalaterran debekatu egin zen umeak ehungintza-lantegietan aritzea eta gaueko txandak egitea; lanorduak hamabira murriztu ziren. Ondoko urteetan, 9 urtetik beherako umeei debekatu egin zitzaion lan egitea.
- Langile-elkarteak eta sindikatuak onartu ziren, eta baita grebarako eskubidea ere (bide luzeko borroka izan zen, burgesiaren liberalismoarentzat lan-harremana bi norbanakoren arteko kontratura mugatzen baitzen, eta ez zen onargarri inoren presiorik).
- Lanegunak zehaztu egin ziren (eta ondorioz, murriztu, ohikoa baitzen zazpi eguneko lan-astea).
- Aseguruak ezarri ziren (gaixoaldiak, istripuak, oporrak...): 1883an Alemanian, Bismarck-en agintaldian, lege batzuk onartu ziren helburu horrekin.

Langileen lorpen horiek pobrezia aurre egiteko modu bat ziren, noski, baina ez zen nahikoa, eta estatuak jarraitu egin zuen aurreko mendeetan hasitako esku-hartze politikarekin. Gorago aipaturiko Pobrearen Legeak ere (*Poor Law*) aldaketak izan zituen, 1834an batez ere. Urte hartan sistema zentralizatu egin zen, eta udal mailako eskumenak estatura pasatu ziren. Ezarritako neurrien artean, *Workhouses* izeneko erakundeak erabilera berria aipatu

behar da. Izan ere, ordura arte pobreek aukera zuten erakunde horietara jotzeko, modu boluntarioan, eta bertan bizi zitezkeen eta lan egin. Hala ere, 1834tik aurrera, estatuak behartu egin nahi izan zituen pobreak erakunde horietara jotzera. Ez zitzaien ordaintzen, eta irabazitako dirua egoitza mantentzeko erabiltzen zen.

3.1. testua.

Speenhamland: poor law berezi bat eta gaurko oinarrizko errenta

Pobreen Legeak izan zituen erreformen artean, aipatzekoa da 1795ean Berkshire konte-
rriko Speenhamland herrian onartu zen lege berezia.

Neurri haren zergatia hobeto ulertzeko, kontuan hartu behar da garai zailak bizi zirela Ingalaterran, uzta txarrak zirela medio. Hartu ziren neurriek gariaren momentuko prezioa ezartzen zuten, eta baita gutxieneko diru-sarrerara bat ere gabezia ekonomikoak zituzten fami-
lientzat, seme-alaben kopuruaren arabera. Hau da, dirulaguntza bat ematen zitzaien soldata baxuak jasotzen zituzten edo langabezian zeuden nekazariei, euren diru-sarrerak osatu ahal izateko. Hortxe datza berrikuntza, Erdi Aroaren amaieratik lehenengoz, lan egiteko gai denari laguntza eskaintzen zaio. Lege hori indarrean egon zen urteetan jasandako kritika bortitzen ondorioz, ordea, bertan behera gelditu zen 1834ko erreformarekin.

Balorazioei dagokienez, iritzi desberdinak daude:

- Iritzi negatiboen artean, ikertzaileek azpimarratu izan dute dirulaguntza horiek solda-
ten jaitsiera ekarri zutela, eta azkenean kontrako ondorioa gertatu zela: nekazari po-
break pobrego bihurtu ziren. Gainera, nekazari-eremuetara zuzendutako neurria iza-
nik, askorentzat industrializazioa martxan jartzeko oztopoa baino ez zen izan. Era
berean, ikuspegi liberaletik esan izan dute lan-merkatuarentzako esku-hartze onarte-
zina izan zela, haren bidez pobrezia handiagoa sortu baitzen.
- Iritzi positiboen artean, berriz, askok legearen dohainak defendatzen dituzte. Ho-
rien arabera, laguntzek eragin txikia izan zuten krisian, eta bai, aldiz, egiturazko
mailan izandako faktore politiko eta makroekonomikoek. Krisian sarturik, egoera
oso larrian zeuden nekazariarentzat haien egoera hobetzeko tresna izan zela azpima-
rratzen dute.

XX. mendea joera horien guztien jarraipena izan zen, eta arauketak goia jo zuen ongi-
zate-estatuarekin. Lanaren arauketa eta laguntza-formak estatu bakoitzaren legedira egokitu
zirenez, gure kasuan Espainiako legedira hurbilduko gara, oraingo egoerara heltzeko.

3.2. XIX. MENDEA ESPAINIAN: ONGINTZA

Industrializazioa berandu zabaldu zen Espainiako estatuan, eta prozesu hark ekarri zi-
tuen ondorioak ere geroago zabaldu ziren. XIX. mendean, hortaz, aurreko garaietako ezau-
garriak berriekin nahasturik agertuko dira maiz: Elizaren botere handia, garapen ekonomiko
txikia, liberalismo gorabeheratsua, langile-mugimendu ahula mende amaierara arte, adminis-
trazio ez-eraginkorra eta abar.

Pobreziari buruzko ikuspegiak aurreko mendeetatik zetorren joerari jarraitu zion. Hortaz, esaten ari garenez, lanarekin harremanetan jartzen zen: lana goraipatu egiten zen, eta alferkeria, gaixotasuna edo pobrezia, berriz, deitoratu. Horrela ulertuta, pobreziari aurre egitea ez zen laguntza hutsa; aitzitik, arazo moral eta sozial bihurtu zen, alferrak ez baitzituen onartzen gizartearen balioak. Beraz, laguntzaren helburu materialaz gain, pobrearen ohitura txarrak zuzentzea eta lanaren balioak irakastea ere bihurtu zen. Hori da ongintzaren jatorria.

Betebehar horretan gizarte osoa inplikatu behar zen. Izan ere, aurreko mendeetan hasitako laguntzaren sekularizazio-prozesuak aurrera jarraitzen zuen. Hala ere, Elizak bere lana egiten jarraitu zuen, eta ongintza publikoan ere hartu zuen parte. Baina ongintzaren kontrola Estatuak bereganatu zuen, behartuta neurri batean, desamortizazioekin erakunde erlijiosoen indarra ahuldu zuelako.

Espainiako estatuaren esku-hartzean data erabakigarri batzuk aurkituko ditugu laguntzari dagokionez, eta, horien artean, 1812ko Konstituzioa izango litzateke lehenena. Momentu horrek monarkia absolututik estatu liberalerako urratsa islatzen du, Espainiak lehenengo eduki baitzuen konstituzio bat indarrean. Bertan, Estatuak bere gain hartu zituen gizarte-laguntza eta ongintza publikoko gaiak. Udalek, adibidez, ongintzarako egoitzen (ospitaleak, hospizioak, eta abar) ardura hartu zuten (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 149-150).

Konstituzioak ez zuen garapenik izan, baina hurrengo urteetan lege edo proiektu interesgarriak sortu ziren.

3.2.1. 1822ko Ongintzarako Legea

Ibilbide laburreko legea izan zen, hurrengo urtean baliogabetu baitzen, absolutismoa itzultzean, eta 1836ra arte ez zen berriro indarrean jarri. Garrantzi handiko legea da, Espainian ongintza publikoa eratzeke lehenengo plangintza izan zen eta. Estatuak bere gain hartu nahi zuen ongintzarekin loturiko guztia, eta diru-sarrerak kontrolatzeko ahalegina ere egin zuen, Elizaren kaltean (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 150-153; Casado eta Guillen, 1997, 143-145).

Udalerri bakoitzean Ongintzarako Udal Batzordeak osatu ziren. Batzordearen funtzioen artean zeuden limosnak batzea, behar zuenari aterpea bilatzea, edo ume pobreen hezikuntzaz eta osasunaz arduratzea. Legeak etxez etxeko ongintza bultzatzen zuen, egoitza publikoak behar-beharrezko zirenerako utziz. Hiru egoitza mota nagusi arautu ziren:

- Amaetxeak: ama ezkongabeentzat.
- Sorospen etxeak: umezurtz, ezindu edo baliabiderik gabeko pobreentzat; haien helburua zen lan egitea edo lan egiten ikastea, gehienbat haurrei zegokienez.
- Ospitale publikoak, etxez etxeko laguntzaren ondoren erabiltzeko.

3.2.2. 1849ko Ongintzarako Legea

Lege garrantzitsua da, zenbait aldagetakarekin bada ere, XX. mendera arte iraun zuen eta. Legeak estatuaren esku-hartzea indartzen zuen: ongintza partikularretik zetorren dirua laguntza publikoaren eskuetara pasatuko zen, eta egoitza partikularren kontrola ere hartuko zuen, jatorrizko helburuak bete zitezen (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 151-153; Casado eta Guillen, 1997, 143-145).

Laguntza hiru mailatan banatu zen: udala, probintzia eta estatua. Edukiari begira, aurreko legearen ildo jarraitu zuen, baina udalaren garrantzia apalduz, eta beste biena handituz. Udalak lehen arreta mantendu zuen, baina deribazio-funtzioak handiagoak izan ziren, egoitzei garrantzi handia eman zitzaion eta. Hiru mota bereizi ziren:

- Orokorrak, estatuaren diruz hornituak, arazo iraunkorrei aurre egiteko: itsuak, zoroak, ezinduak eta abar. Oso gutxi eraiki ziren, zehazki zazpi, eta denak Madril inguruan. Horrek argi uzten du artean ezin zela hitz egin estatu mailako gizarte-ekintza sare orokor bati buruz.
- Probintziarenak, diputazioen eskuetan: amaetxeak eta umezurtz-etxeak kategoria horretan sartu ziren; aurretik udalaren eskumena ziren.
- Udalarenak, bat-bateko laguntzarako: etxez etxeko laguntza eta aterpeak, gaineko egoitzetara bideratzeko.

3.2.3. Gizarte Erreformatarako Batzordea (1883)

XIX. mendea gorabehera handikoa izan zen ekonomian, politikan, gizartean eta kulturean. Mendea aurrera joan ahala, industrializazioa hedatuz zihoan, eta gizarte-beharrianak handituz, eta, egoera haren aurrean, estatuak ezin zuen liberalismoaren jarrera abstentzionistari eusten jarraitu (gogoratu liberalismoaren jarrera teorikoa: gizarte-gatazketan esku ez hartzea, hura ez baitzen estatuaren zeregina, eta bai, aldiz, gizartearena), batez ere langileriaren indarra ere handitzen ari zelako. Europan saio esanguratsuak izan ziren arazoari aurre egiteko; eta Espainian, gobernu aurrerazale baten etorrerak bide berriak irekitzea ahalbidetu zuen: lehenengo aldiz, estatuak argi utzi zuen gizarte-ekintzan eta gizarte-gatazkan esku hartu behar zuela (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 158-163).

Horretarako sortu zen Gizarte Erreformatarako Batzordea (*Comisión de Reformas Sociales*). Estatuak gizarte-arazoei aurre egiteko ardura onartu zuen lehenengoz, eta batzorde bat osatu zuen era guztietako langileen ongizatea bermatzeko. Udal eta probintzia mailako batzordeak osatu ziren, eta euren bidez galdetegi bat zabaldu zen gaia interesatzen zitzaion guztien artean: sindikatuak, administrazioa, ugazabak... Bertan hainbat gai eta arazo agertzen ziren: lanaldia, umeen lana, jaiegunetako atsedena, pobrezia, gaixoaldiak, istripuak eta abar. Galdetegi hura langile eta nekazari zuzendu zitzaion, eta haien bizi-baldintzak aztertzen zituen.

Egindako txostenean, ondorio nagusia izan zen ez zirela asetzen langileen oinarritzko beharrianak. Bildutako iritziak eta proposamenak garrantzi handikoak izan ziren, nahiz eta

praktikan emaitza gutxi ekarri zuen. Batzordeak, adibidez, Aurreikuspenerako Kutxa Nazionala (*Caja Nacional de Prevision*) eratzea proposatu zuen 1889an; baina izapide parlamentarioetan trabatu zen proposamena. Gauza bera gertatu zen igandea atsedeen-egun ezartzearen edota istripuen inguruko arautzearen aldeko gomendioekin ere. Izan ere, momentu hartan enplegurik ez zuenak —gaixotasun, lan-istripu edo zahartzaroagatik— ez zuen estatua-ren inolako aseguru-sistemarik, eta aukera bakarra ongintza pribatua edota mailegu-emaleen esku egotea izaten zen.

Ba al zenekien 1883ko Gizarte Erreformatarako Batzordean jasotako diskurtsoetan emakumeek lantegietan lan egitea «arazo sozial» gisa hartzen zela?

Hala da; langileen ordezkariak eta enpresaburuek egindako elkarrizketetan, halako diskurtsoak bildu zituen ikerketak:

- «El trabajo de la mujer es malo en todas las fábricas porque hace aumentar la crisis y al mismo tiempo ocasiona su prostitución».
- «Comprendo que la mujer soltera trabaje, pero la mujer casada debe estar perenne en su casa para atender las necesidades de la familia, porque en otro caso tiene uno que llevar el pantalón roto».
- «De otro lado, la comunidad de los talleres trae seguramente la perversión del recato y de la moralidad de la mujer: mal ejemplo, seducciones, libertad del lenguaje, odios y envidias. Los alicientes de perdición crecen con los viajes a deshora, la compañía perjudicial y el camino solitario. La acechanza del poderoso por una parte, su debilidad y sus necesidades por otra, son todos enemigos irresistibles que amenazan la vida de la mujer obrera».

Joan Wallach Scott (1993) historialariaren arabera, diskurtso horiek emakumeen lanaren ikusgarritasuna ekarri zuten, garaiko arazo sozial nagusitzat jotzen baitzuten. Bi arrazoi nagusi aipatzen ziren garai hartan emakumeen lan produktiboaren kontra: alde batetik, emakumeek soldata baxuagoak jasotzen zituztela, eta orduan lehia sor zitekeen gizon langileekiko (enpresarientzat merkeagoa baitzen emakumeak kontratatzea). Beste aldetik, lantegian lan egitea ez zen feminitatearen mandatuekin bateragarria, etxeko lanak eta zaintza-lanak burutzeko oztopoak ekartzen baitzituen; aldi berean, fabrikaren egoteak gizonen konpainian egotea edota etxera berandu iristea eragiten zuen, zeina garaiko irizpide moralen arabera onartezina baitzen. Horrek guztiak ekarri zuen sindikatu eta langile-elkarte gehienek, baita patronalak ere, aldarrikatzea emakumeak lantegietatik atera behar zirela.

Baina nola egin? Azken batean, emakumeek soldata bat gehiago eramaten zuten etxera. «Soldata familiarra» izan zen erantzuna: gizonak gehiago kobratuko zuten, emakumeek lantegira joan behar ez izateko. XIX. mendearen erdialderako, soldata familiarra hedatuta zegoen langile gehien artean (Nash 1993). Aldi berean, langileen artean ere bereizketa argia agertu zen: gizona «etxeko buru» (*breadwinner*), eta emakumea «etxekoandre» (*caregiver*): *kontratu sexual moderno*a deitu zion Carole Pateman-ek (1995).

3.3. GIZARTE-EKINTZA XX. MENDEAN ESPAINIAN

XX. mendea oso gorabeheratsua izan zen Espainian, eta aldaketa erabakigarriak gertatu ziren gizarte-zerbitzuen arloan.

3.3.1. xx. mendearen hasiera eta Gizarte Erreformetarako Institutua (IRS)

Gizarte Erreformetarako Institutua (*Instituto de Reformas Sociales*) 1903an sortu zen, Gizarte Erreformatarako Batzordeari loturik. Izan ere, beronen proposamenak praktikara eramanez zituen, langileen ongizatea bilatzeko eta lan-mundua arautzeko asmoz (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 188-195; Gallego eta Gonzalez, 1997, 52-53). Hogeita hamar kidek osatzen zuten: 18, gobernuak jarriak; 6, ugazabek; eta beste 6, langileek. Baina denborarekin, jaitsi egin zen gobernuak jarritako kideen kopurua, eta asko hazi besteak. Osa-keta anitzak eta, batez ere, eduki zuen askatasunak emaitza onak lortzea ahalbidetu zuten. Eremu asko jorratu zituen bere ibilbidean:

Emakumeen eta umeen lanari buruzkoa. Hainbat lege bultzatu zituen arlo horretan, eta, era hartara, amatasun-eskubideak finkatu ziren: langile emakumeek eskubidea izango zuten lanik ez egiteko haurdun zeudenean edo titia ematen ari zirenean, eta enpresariak lanpostua mantendu beharko zieten, soldatarik gabe. Gainera, gaueko lana edo arriskutsuak izan zitezkeen bestelako lanak ere debekaturik geratu ziren emakumeentzat. Aurrerapen horiek, hala ere, iritzi kritikoak ere jaso dituzte, arauak jarrera babeslea izaltzen baitute emakumeekiko, baina funtzio erreproduktiboaren ardura hartzen duen neurrian.

Langileei buruzkoa. Asteko nahitaezko atsedena ezarri zen, grebak arautu ziren 1909an, eta lanari lotutako lehenengo araudiak lantzen hasi ziren.

Immigrazioari buruzkoa. Immigrazioa arautzeko legea idatzi zen, eta bertan barne-immigrazioa ahalbidetu zen, salbuespen batzuekin: kondenatuak edota judizialki zigorra zutenak, soldaduska egin behar zutenak eta 23 urtez beherako emakume ezkongabeak —prostituzioa kontrolatzeko argudioa jarrita, hain zuzen ere—.

Gizarte Aurreikuspeneko Institutu Nazionala. 1908an sortu zen, eta gizarte-segurantzaren hazia da. Langileen eskaera nahitaezkoa izaten zen, baina izaera borondatezkoa eduki zuen, norberak finantzatua. Erretirorako planak bultzatzea zuen helburu, hasiera batean. Gero, gaixoaldiak eta istripuak ere sartu ziren. 1919an nahitaezko izaera hartu zuen, baina zailtasun handiak eduki zituen.

Lanaldia mugatzea. 1919an 48 orduan ezarri zen lanaldiaren muga, langile-mugimenduaren presioari erantzunez.

Ba al zenekien Gasteizko Dato kale famatuak nori zor dion izena?

Eduardo Dato Iradier Galizian jaio zen, baina ama gasteiztarra zuen, eta Madrilen diputatu izan zen hainbat urtez Arabatik. Ministro eta gobernuburu ere izan zen, 1921ean anarkista talde batek hil arte.

Alderdi Kontserbadorean jardun zuen, eta gogor egin zuen anarkismoaren kontra edo Euskal Herriarentzako autonomia-estatutuaren kontra. Hala ere, kristau-ikuspegi batetik, ardura hartu zuen laneko baldintzak arautzeko. Laneko ministro gisa bi lege garrantzitsu garatu zituen: lan-istripuei zegokiena; eta haurren eta emakumeen lanaren arauketarena. Aurrerapausotzat jo daitezke biak gizarte-babesaren bidean.

Neurri horiek guztiak oso positiboak izanda ere, praktikan ez ziren askotan bete, besteak beste ikuskatzaile gutxi jarri zelako. Urte apur batzuk pasatuta, gainera, indarra galtzen hasi ziren. 1920an Lanaren Ministerio eratu berrian integratu ziren. Positibotzat jo behar da Ministerioa eratu izana, baina gizarte-eragileen protagonismoaren kalterako izan zen, eta, bestalde, administrazioaren kontrolatze-nahia ezkutatzen zuen.

Ba al zenekien zer zioen 1912ko Aulkiaren Legeak?

1912an Aulkiaren Legea onartu zen, fabrikak ez ziren establezimenduetako langileei zuzenduta (saltokiak edo tailerrak). Izan ere, langileek lanaldi osoan zutik egon behar zuten, lege berriak behartu egiten zituen enpresariak emakume langileei aulki bat ematera. Araudiarren helburua emakumei babesa ematea zen, gorputz-jarrerak haien osasunean zuen eraginagatik.

Hasieran legea aurrerakoitzat hartu bazen ere, kritika asko jaso zituen. Alde batetik, emakumei bakarrik aplikatzen zitzaielako, eta, bestetik, araudia paternalista zelako, emakumeen ustezko ahultasunean oinarritua. Hala ere, 1918an gizonci ere zabandu zitzaien eskubide hura.

Nolanahi, hurrengo urteak onak izan ziren langileen bizi-baldintzetarako, nahiz eta 1923tik aurrera **Primo de Riveraren diktadura** ezarri. Hala ere, aldeko egoera ekonomikoa gertatu zen ia denbora guztian, eta horrek langileen bizi-baldintzak hobetzea ekarri zuen: langileen soldatak igo egin ziren, adibidez. Primo de Riverak kontserbadurismoaren eta Elizaren orduko ideologia garatzen zuen. Adibidez, klase-gatazkari aurre egin nahian, 1926ko lege baten bidez, diktadurak sistema korporatibo bat ezarri nahi izan zuen, ugazaben eta langileen arteko lankidetzaz bultzatuz; baina oso mugatuta geratu zen, eta ez zuen emaitza onik lortu (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 195; Gallego eta Gonzalez, 1997, 53-55).

3.3.2. II. Errepublika

XX. mendeko lehen partea politikoki oso gorabeheratsua izan zen: I. Mundu Gerra gertatu zen, Errusiako Iraultza, edo faxismoaren eta eskuineko diktaduren gorakada etorri zen. Langileen borroka historikoak ere aurrerapen handiak lortu zituen urte haietan, bai mundu mailan eta baita Espainian ere.

Izan ere, Espainiako II. Errepublikak aurrerapen horietako batzuk bildu zituen 1931ko Konstituzioan, eta ezinbesteko erreferentzia da estatuek herritarrei eskubideak bermatzeko prozesuan. Hasieratik bertatik azaltzen du bere izaera berezia, Espainiako historian ikusi gabekoa, definizio hau egiten baitu: «Espainia klase guztietako langilez osatutako errepublika demokratikoa da». Horrez gain, sexu-berdintasuna, elkartzeko eskubidea, derrigorrezko hezkuntza eta abar ere batzen ziren legerian.

Iturria: https://es.wikipedia.org/wiki/Constituci%C3%B3n_esp%C3%B1ola_de_1931

Konstituzio hartan lana betebeharrak gisa ezaugarritzen zen (gehienbat errentadunen kontrako neurria bazen ere), eta, ondorioz, legeek lana babesten zuten, gaixoaldiak, istripuak, amatasuna, oporrak, langabezia eta abar arautuko zirela ohartaraziz. Eta, lehenengo aldiz konstituzio batean, aipamena egiten zitzaien gizarte-gaiei. 46. artikuluan gizarte-segurantza ezartzen zen, eta lanaldiak, gutxienezko soldata edota opor ordainduak ere aipatzen ziren.

Urte haietako giro egongaitza zela-eta, Konstituzioak ezartzen zituen asmo haiek guztiak ez ziren bete, baina hainbat aurrerapen garatu zen laguntzan eta lanaren gizarte-babesean. 1931n, esate baterako, Lan-istripuen Legea xedatu zen (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 195-204; Gallego eta Gonzalez, 1997, 53-55).

3.2. testua.

Espainiako Errepublikako Konstituzioa

(https://eu.wikisource.org/wiki/1931ko_Espainiako_Konstituzioa)

Oro har, Espainia klase guztietako langilez osatutako errepublika demokratiko gisa azaltzen zen, askatasunean eta justizian oinarritua (1. art.), erlijio ofizialik gabekoa (3. art.), botoa emateko eskubidearekin, sexuaren arabera bereizketarik gabe (36. art.), elkartasun-eskubidearekin (39. art.). Estatuak eskubidea zeukan mota guztietako ondasunak desjabetzeko, sozializatzeko edo nazionalizatzeko, beti kalte-ordain egokiak bideratuta, eta beti ondasunei erabilera soziala emateko asmoarekin (44. art.).

43. artikulua. Estatuak laguntza eskainiko die gaixoei eta zaharrei, eta babesa amatasunari eta haurrei, «Genevako Adierazpena» edo umearen eskubideen taula bere eginez.

46. artikulua. Lana, bere agerpen desberdinetan, gizarte-eginbehar bat da, eta legeen babesa izango du.

Errepublikak langile orori bermatuko dizkio bizitza duina izateko baldintzak.

Bere gizarte-legegintzak arautuko ditu: gaixotasunagatiko aseguru-kasuak, istripuak, derri gorrezko geldialdiak, zahartzaroa, baliaezintasuna eta heriotza; emakumeen lanaren eta gazteenaren, eta, bereziki, amatasunaren babesa; laneguna eta gutxieneko soldata zein familia-soldata; ordainduriko urteko oporrak; espainiar langilearen baldintzak atzerrian; elkarlan-erakundeak; produkzioa osatzen duten faktoreen harreman ekonomiko-juridikoa; langileen parte-hartzea enpresetako zuzendaritzan, administrazioan eta mozkinetan, eta langilearen defentsari dagokion oro.

47. artikulua. Errepublikak nekazaria babestuko du, eta helburu horrekin egingo ditu legeak, besteak beste, honako gai eta arlo hauek arautzeko: familia-ondare bahiezina eta inolako zergapetzerik ez duena, nekazaritza-kreditua, uztak galtzeagatik izango diren kalte-ordainak, ekoizpen eta kontsumorako kooperatibak, aurreikuste-kutxak, nekazaritza-eskola praktikokoak eta nekazaritza eta abeltzaintzarako esperimentazio-landetxeak, ureztatzerako lanak eta landa-eremuetako komunikabideak.

Molde berean babestuko ditu Errepublikak arrantzaleak.

48. artikulua. Errepublikak legeak egingo ditu ekonomikoki beharrean dauden espainiarrei maila guztietako irakaskuntzara sarrera errazteko, egokitasunaz eta bokazioaz beste baldintzek eragin ez diezaien.

3.3.3. Frankismoa

Frankismoak izaera aldakorra eduki zuen, eta oso egoera ekonomiko eta sozial desberdinak izan zituen bere ibilbidean (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 204-217; Gallego eta Gonzalez, 1997, 55-59). Gizarte-zerbitzuei dagokienez, bi fase bereiz daitezke:

- Estatuaren ongintza (1959ra arte). Gerraondoari lotuta. Arazo nagusietarikoa gosea izan zen.
- Gizarte-laguntza (1959-1978). Hazkunde ekonomiko handia izan zen urte horietan, eta berarekin ohiko gizarte-arazoak agertu ziren: «txabolismoa», hirien baldintza txarrak, pobrezia eta abar.

Gai horietan heterogeneotasun legala eta deskoordinazio handia dira frankismoaren ezaugarriak. Administrazioak ez zuen izan irizpide argirik gizarte-arazoei aurre egiteko, eta inprobisazioa nagusitu zen. Lotura handiegirik gabe, legeak eta arauak xedatu ziren, hainbat ministeriotan sakabanatuta. Era hartara:

- Gobernu Ministerioaren mende egon zen gizarte-laguntzaren atalik handiena: ongintza-egoitza guztiak eta osasungintza.
- Justizia Ministerioaren mende: adingabeak, emakumeen babesa eta presoak.
- Hezkuntza Ministerioan, arlo horri dagokion laguntza.
- Lan Ministerioan, gizarte-segurantza.

**Ba al zenekien frankismoan emazte,
ama eta emakume onak izateko irizpideak ezarri zirela?**

Frankismoan zorroztasunez bete behar ziren feminitatearen eta maskulinitatearen mandatuak, kontrara jokatzek susmo txarra zekarren eta (Osborne 2012). Garai horretan onartutako alderdi bakarra *Falange Española* izan zen, eta ezaguna da haren *Sección Femenina* zabaldutako doktrina, zeinetan emazte, ama eta emakume ona izateko irizpideak ezartzen baitziren, eta prentsan, irratan zein telebistako iragarkietan ikus baitzitezkeen (Rodríguez 2017). Emakume guztiek zerbitzu soziala egin behar zuten, gizonek zerbitzu militarra egiten zuten bezalaxe. Zerbitzu haren bitartez, etxekoandre izateko jakin beharrekoak irakasten ziren. Gaur egungo sare sozialetan zabaltzen ari den «tradwife» joeraren oso antzekoa, bide batez. Hona adibide bat:

Iturria: https://es.wikipedia.org/wiki/Secci%C3%B3n_Femenina

«Así como el que ha de seguir un oficio o una carrera aprende, estudia y se prepara para ello, no debe haber una sola madre que no estudie y se prepare para serlo. Vuestra misión es criar muchos hijos fuertes y sanos para Dios, España y Falange.» (Mercedes Suárez-Valdés, Sección Femenina, *Infancia de hoy, juventud de mañana*, «guía de la madre nacional-sindicalista», 1940)

Deskoordinazio hura 1970eko hamarkadara arte heldu zen, eta 1978tik aurrerako erregimen berriak ez zuenez eten argirik egin frankismoarekin, egitura bera erabili zen hurrengo urteetan (frankismopeko karguak eta langileak barne), eta, birmoldaturik, gaur arte heldu dira askotan.

Gaur egun oraindik ezagutzen ditugun instituzio batzuk ordukoak dira:

- **Gizarte-sorospena (*Auxilio Social*)**. Gizarte-laguntzarako instituziorik garrantzitsuena izan zen lehenengo fasean; 1936an sortu zen, gerrarekin batera. Gerraondoa miseria-kasurik larrienak betetzera dedikatu zen. 1985ean INSERSOk hartu zituen haren funtzioak.

—**Gizarte-segurantza.** 1937an sortu zen, gerra betean. Bilakaera garrantzitsua eduki zuen: hasieran, Elizaren pentsaera islatzen zuen, eta familiei laguntza emateko helburua zuen; baina geroago handituz joan ziren prestazioak: zahartzaroa, baliaczintasuna eta alarguntza 1939an, eta gaixoaldia 1942an. 1974an Gizarte-segurantzarako Lege Orokorra xedatu zen. Bere barruan bi babes mota ageri ziren:

- Oinarritzkoa: ekonomia eta osasungintza-arloko prestazioak ohiko arriskueta (gaixoaldia, istripuak, langabezia, erretiroa, umezurtzak eta abar) eta familiaren babes.
- Osagarria: gizarte-zerbitzuak eta gizarte-segurantzaren gizarte-laguntza hartzen zuten (aurreikuspena, errehabilitazioa, prestakuntza...).

—**Itsuen erakundea (ONCE).** 1938an sortu zen, eta prestazio sorta handia eskaintzen zuen itsuentzat. Finantzaketa autonomoa zeukan, ez zegoen estatuaren aurrekontuen mende.

Frankismoaren beste ezaugarrietako bat da ekimen pribatuen garrantzia, Elizarena batez ere. Izan ere, frankismoa Elizari oso loturik egon zen bere ibilbide osoan. Elizak babestu egin zuen erregimen frankista, eta eragin handia izan zuen hainbat arlotan: ideologikoz gain, hezkuntzan, osasungintzan edo gizarte-laguntzan, adibidez. Erakunde bat baino gehiago sortu zen haren magalean, eta haien artean, garrantzitsuena, honako hau:

—**Cáritas.** 1942an sortua, bilakaera nabaria eduki du sorreratik gaur egunera arte. Hasieran, oinarritzko laguntza (jana) banatzen zuen karitate-ikuspegi batetik; baina, geroago, dimentsio osoagoa hartu zuen, eta gizarte-zerbitzuen orientabidea hartu zuen: ikerketa bultzatu zuen, plangintza, prestakuntza eta abar.

Gure oraingo laguntza-sistemarekin duen hurbiltasunagatik, garrantzitsua da aro honetako irakurketa kritikoa egitea. Testuinguru historikoan jarrita, frankismoa xx. mendeko eskuineko matxinadetan kokatu behar da, 40 urtez iraun zuena. Tarte horretan, antzeko erregimen batzuk bertan behera geratu ziren, eta frankismoa egokitu behar izan zen askotan Mendebaldeko Europako egoerara. Izan ere, ongizate-estatuaren urrezko urteak ziren Europan, eta Espainian ere haren eragina jaso zen arlo batzuetan (langileen eskubideetan, laguntza-sisteman, hezkuntzan, osasungintzan), nahiz eta beste batzuetan (askatasunetan, oro har) berdin jarraitu.

Era horretara ulertuta, frankismoaren aroaren amaieran aurrerapen nabariak suma daitezke gizarte-zerbitzuen arloan; baina zailtasunak eta arazoak nabariak dira, Carmen Alemanen ustez (2010, 181):

- Nagusi da ongintzako izaera eta orientabidea.
- Filosofia paternalista eta errukiorra du; Elizaren eragina nabaria da.
- Banakako laguntzan oinarritzen da.
- Aurreikuspen-orientabidea falta du.
- Kokaturik dagoen lurraldeko komunitate-bizitzarekiko lotura falta du.
- Egoitzaren ideari erantzuten dio, eta ez gizarte-beharritzanei.

- Borondate onean oinarritzen dira, gizarte-arazoen ardura teknikoan baino gehiago.
- Ekimen pribatua publikoa baino garrantzitsuagoa da.
- Koordinazioa falta da.
- Finantziazio iraunkor eta egonkorrari ez zaio garrantzirik ematen.

Ba al zenekien homosexualitatea, transexualitatea edo trabestismoa behin eta berriro jazarriak izan direla legeetan?

[Iturria: Platero, 2012tik moldatuta]

- 1928an Primo de Rivera diktadoreak Zigor Kodea erreformatu, eta bertan homosexualitatea eta lesbianismoa zintzotasunaren aurkako delitu gisa eta eskandalu publikotzat jo zituen.
- 1932an, II. Errepublikarekin batera, Zigor Kodea berriz ere erreformatu, eta Primo de Riverak egindako erreferentzia haiek ezabatu egin ziren.
- 1933an, II. Errepublikan, «Ley de vagos y maleantes» xedatu zen, alferrak, eskaleak, mozkortiak eta toxikomanoak jazartzeko eta zigortzeko helburuz.
- Gerra osteko frankismoak gizartearen moralitatearen kontrako delituak gehitu zizkion, eta 1945ean, homosexualitatea «moralitate baxuko» jarreratzat hartu eta publikoki adierazten bazen, zigortu beharreko jarreraren artean sartu zen. Honela adierazi zen garaiko legean:

«La producción de hechos que ofenden la sana moral de nuestro país por el agravio que causan al tradicional acervo de buenas costumbres, fielmente mantenido en la sociedad española, justifican la adopción de medidas para evitar su difusión. [...] y con la aspiración de corregir a sujetos caídos al más bajo nivel moral.»

Legeak frankismoan zehar jarraitu zuen, eta 1970ean berrizendatu zuten «Ley de peligrosidad social» izenarekin: homosexualitatearekin batera, trabestismoa, prostituzioa eta pornografia zigortzen ziren, besteak beste. Legeak eragin zuen sexu- eta genero-disidentzia ezkutatu behar izatea, atxilotua edo espetxeratua izateko beldurragatik. Lege hori, gainera, indarrean egon zen 1995. urtera arte.

Bitartean, mundu mailan, 1990. urtera arte Munduko Osasun Erakundeko buruko gaixotasunen zerrendaren barruan egon zen homosexualitatea. Ohiko bihurtu ziren garai hartan heterosexualitatera bihurtzeko «terapiak». Transexualitatea eta trabestismoa, azkenik, askoz beranduago ateratu ziren Munduko Osasun Erakundearen buruko gaixotasunen zerrendatik; 2022an, hain zuzen ere.

3.3.4. 1978ko Konstituzioa

Espainiak zeraman atzerapen industrialak eta frankismoaren ezaugarriek berantiarazi egin zuten ongizate-estatua ezartzea. Izan ere, Europan 1940-1950eko hamarkadetan ekin zitzaion bitartean, Espainian frankismoa bukatu eta gero gauzatu zen benetako garapena. Horrek guztiak eragina du gaur egungo Espainiako ongizate-estatuaren garapenean zein gabe-

zietan, aurrerago ikusiko dugunez (ik. besteak beste, Aleman eta Fernandez, 2004, 225 ta hur.).

Frankismo amaierako giro nahasiak eta harekin eten argirik egin nahi ez izanak inprobisazioarekin gehiegi jokatzeari ekarri zuten. Gizarteak errebindikazio ekonomikoak, politikoak, sozialak eta kulturalak egiten zituen, eta askotan nolanahi erantzuten zitzaien. Aldaketaren abiapuntua 1978an onartu zen Konstituzioan ezarri zen.

Izan ere, Konstituzio horren 1.1. artikuluan esaten da Espainia zuzenbidean oinarritutako estatu sozial eta demokratikoa dela eta, ondorioz, esku-hartzailea izango dela. Horren bidez estatu liberal klasikoa zokoratu egin zen, eta estatuaren esku-hartzea legitimatu zen gizarte-arloan. Azken finean, izaera pasibo eta ez-interbentzionista batetik izaera aktiboa eta esku-hartzailea izatera igaro zen. Hori dela eta, estatuak herritarren ongizatea bermatu behar zuen, eta horretarako martxan jarri ziren hainbat gizarte-politika.

Era berean, *ongintza* kontzeptua baztertu egin zen Konstituziotik. Gizarte-taldeak aipatzean, Konstituzioak laguntzak agindu zituen talde horien arazoak agertzean, eta ez arazo objektiboen arabera (talde bat baino gehiagori egokitu ahal zaiona). Horrela, honako hauek aipatzen dira:

- delitugileen bereizketa eta birgizarteratzea (25. art.)
- famiaren eta haurren babes (39. art.)
- etorkinen eta itzultitakoen babes (42. art.)
- gazteen parte-hartzea sustatzea (48. art.)
- elbarrikiko politika publiko (49. art.)
- hirugarren adinekoren ongizatea (50. art.).

Eta, horiez gain, bestelako babes-sistemak ere izendatzen dira. Besteak beste:

- hezkuntzarako eskubidea (27. art.)
- gizarte-segurantz (41. art.)
- osasungintza (43. art.)
- etxebizitzarako politika (47. art.).

Gainera, talde edo sektore horiek aipatu baino lehenago, eta zalantzarik ez dadin egon, 14. artikuluan estatuak konpromisoa hartzen du, berdintasunaren izenean, gizarte-arazoen aurrean esku hartzeko:

«Espainiarrak berdina dira legearen aurrean, eta ezin da inolako diskriminaziorik egon jaiotza, arraza, sexua, erlijioa, iritzia edo beste edozein baldintza edo arrazoi pertsonal edo sozial direla-eta.»

Aipatzekoa da azkeneko zatia, berdintasuna diskriminazio eza gisa ezaugarritzen du-eta.

3.3. testua. Espainiako 1978ko Konstituzioa

1. artikulua. Espainia zuzenbide-estatu sozial eta demokratiko gisa eratzen da, eta bere ordenamendu juridikoaren balio gorentzat hartzen ditu askatasuna, justizia, berdintasuna eta pluralismo politikoa.

25. artikulua. 2. Askatasuna kentzeko zigorraren eta segurtasun-neurrien helburua pertsona berreztea eta birgizarteratzea izango da, eta ezingo da bortxazko lanik ezarri. [...]

39. artikulua

1. Botere publikoek segurtatzen dute familiaren babes soziala, ekonomikoa eta juridikoa.

2. Botere publikoek segurtatzen dute, halaber, babes osoa izango dutela seme-alabek, berdinak izanik legearen aurrean, edozein dela ere haien seme-alabatasuna; eta orobat amek, edozein dela ere haien egoera zibila. Legeak aukera emango du aitatasuna ikertzeko.

3. Gurasoek era guztietako laguntza eman behar diete seme-alabei, ezkontzakoak izan zein ezkontzaz kanpokoak, adingabe diren bitartean eta, orobat, legez hala dagokien gainetik rako kasuetan.

4. Haurrek babesa izango dute, haien eskubideak zaintzen dituzten nazioarteko hitzarmenak diotenaren arabera.

48. artikulua. Botere publikoek bideak jarriko dituzte gazteriak parte-hartze libre eta eraginkorra izan dezan garapen politiko, sozial, ekonomiko eta kulturean.

49. artikulua. Botere publikoek gutxiti fisiko, zentzumeneko eta psikikoen aurreikuspen-tratamendua, birgaitzea eta integrazioa bilatuko dute beren politikan; behar duten ardura espezializatuaz kontu egingo diete, eta bereziki babestuko dituzte gutxituok, titulu horrek herritar guztiei ematen dizkien eskubideez goza dezaten.

50. artikulua. Botere publikoek, pentsio egoki eta aldian-aldian eguneratuen bitartez, ekonomia-nahikotasuna bermatuko diete herritarrei zahartzaroan. Era berean, familiako betebeharrak gorabehera, gizarte-zerbitzu sistema bat eratuko dute adintsuen ongizaterako, haien osasun-, etxebizitza-, kultura- eta aisialdi-arazo berezietan ardura daitezen zerbitzuok.

Gogoetarako tartea-1

Speenhamland-eko esperientzia ikusi dugu; baina itzul gaitezen orain gaur egungo egoerara, halako eztabaidak etengabe errepikatzen dira eta. Adibide hurbila EAEn bertan daukagu, oinarritzko errenta sortu zenekoa. Azpiko galdera historiko eta klasikoa beti da bera: lan egiteko gai diren langileei dirulaguntzak eman behar zaizkie?

Era berean, eztabaidatzen da gizarte-prestazioek lan-merkatuan edo hazkunde ekonomikoan izan dezaketen eragina, eta askok uste dute laguntzak pizgarri ezkorak izan daitezkeela langabetuentzat. Beste batzuek, aldiz, laguntzek momentuko krisitik irteteko balio dutela diote, eta, horiek gabe, ezina litzatekeela pertsona horien errekupeazio ekonomikoa.

Ikusi dugunez, Speenhamlanden errenta bermatzearen aldeko neurria hartu zen. Historian izan den lehenengo *gutxieneko errenta* edota oinarritzko errenta izan zela esan dezakegu.

Gogoetarako tartea-2

XVIII. eta XIX. mendeetako industrializazioaren ezaugarrietako batzuk soldata baxuak eta lanaldi luzeak izan ziren. Egoera hark familietatik ahalik eta kide gehienak lana bilatzera eramán zituen, baina, ondorioz, zaintzaren arazoa ekarri zuen. Arazoa Carole Patemanek (1995) salatu zuen «kontratu sexual moderno»arekin ebatzi zen: oro har, gizonek soldatapeko lana egingo zuten kanpoan, eta emakumeek etxe barruko lana, zaintzaren ardura hartuta, soldatarik gabe.

Diskriminaziotik at, ondorio ekonomiko larriak ekarri zituen irizpide hark. Etxera dirua ekartzen zuen gizona «etxeko buru» bihurtu zen, legalki ere hala aitortuta urte eta leku askotan. Emakumea, berriz, dirurik ez zuenez irabazten, menpeko egoeran geratu zen, baita legalki ere kasu askotan (senarraren oniritzia behar zuen kontu ekonomiko batzuetan).

Esan dezakegu irizpide haiek garaiko maskulinitate- eta feminitate-ereduak markatu zituztela, eredu heterosexuala indartuz eta emakumeen menpekotasun ekonomikoa sustatuz. Emakumeen patua emazte, ama eta zaintzaile nagusi izatea bihurtu zen, autonomia ekonomikorik gabe. Familia-eredua aldatzen ari den oraingo egoeran argi geratzen ari da nolako ondorio kaltegarriak utzi dituzten orduko erabakiek emakumeengan. Euskal Herriko Pentsionisten Mugimenduak salatu duenez, gaur egun ere emakumeen egoera zaurgarriagoa da, eta pentsioei bakarrik erreparatuta, gizonena baino % 37 txikiagoa da, batez beste.

ERABILITAKO ERREFERENTZIAK

- Alemán, Carmen (2010). *Fundamentos de servicios sociales*. Tirant Lo Blanch.
- Alemán, Carmen eta Fernandez, Tomás (2004). *Introducción a los servicios sociales*. UNED.
- Aresti, Nerea (2014). Generoa, gorputzak eta historia. In Alaitz Aizpuru eta Bakarne Altonaga. (koord.) *Diskurtsoak, eraikuntzak, gorputzak: gorputzen binarismo sexualaren eraikuntzaz* (73-96). Udako Euskal Unibertsitatea.
- Casado, Demetrio eta Guillen, Encarna (1997). *Introducción a los servicios sociales*. Editorial Popular.
- Cerdeira, Isabel (1987). «Los servicios sociales: del franquismo a la Constitución», *Cuadernos de trabajo social*, 0 zk., 135-158.
- Gallego, M.ª José eta González, Mercedes (1997). *Aproximación a la acción social y a los servicios sociales*. Cuché.
- Maza, Elena (1999). *Pobreza y beneficencia en la España Contemporánea (1808-1936)*. Ariel.
- Nash, Mary (1993). «Identidad cultural de género, discurso de la domesticidad y la definición del trabajo de las mujeres en la España del siglo XIX». In: Georges Duby eta Michelle Perrot. (koord.), *Historia de las mujeres* (583-592). Taurus.
- Osborne, Raquel (2012). *Mujeres bajo sospecha: memoria y sexualidad 1930-1980*. Fundamentos.
- Pateman, Carole (1995). *El contrato sexual*. Anthropos.
- Platero, Lucas (2012). «“Su gran placer es usar calzoncillos y calcetines”: la represión de la masculinidad femenina bajo la dictadura». In: Raquel Osborne (arg.), *Mujeres bajo sospecha: memoria y sexualidad 1930-1980* (161-174). Fundamentos.
- Rodriguez, Desiré (2017). «La Sección Femenina de Falange como guía adoctrinadora de la mujer durante el Franquismo», *Asparkia*, 30, 133-147.
- Scott, Joan W. (1993). «La mujer trabajadora en el siglo XIX». In Georges Duby eta Michelle Perrot (koord.), *Historia de las mujeres* (427-461). Taurus.

4.

Ongizate-estatua eta gizarte-eskubideak

4.1. GIZARTE-ESKUBIDEAK ERAIKIZ

Gizarte-eskubide esaten zaie estatu bateko edozein herritarrek bizitza duin eta autonomoa garatu ahal izateko ziurtaturik eduki behar dituen gutxieneko baldintzei. Eraiki egiten dira, historikoki ez baitira berdin existitu, eta aldakorrak dira estatu batetik bestera. XVIII. mendean hasita, teorizazio eta borroka askoren ondorio dira eskubide horiek, eta XX. mendean nazioarteko legerian jasota geratu dira. Ezinbesteko pausoa izan dira estatuek euren gain har dezaten gizarte-arazoaren ardura. Gizarte-zerbitzuak dira eskubide horiek bermatzeko tresna.

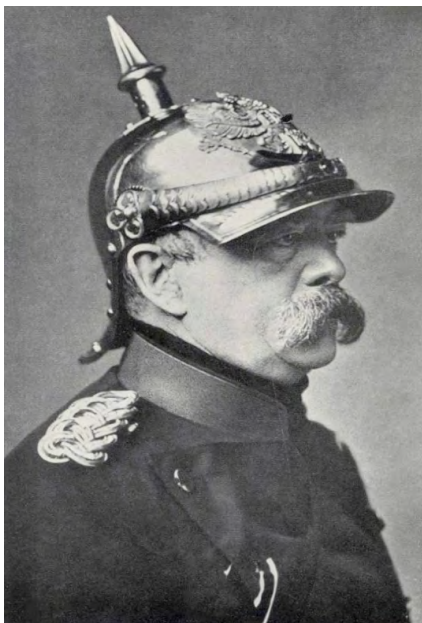
4.1.1. Lau gertaera garrantzitsu gizarte-eskubideen bidean

Gizarte-eskubideen eraikuntza-prozesu luzea izan zen, diogunez. Ondo ulertzeko eta kokatzeko, denboran atzera egin, eta lau gertaera garrantzitsu aztertuko ditugu: Frantziako Iraultza, Ingalaterrako pobreen legeria, Bismarcken gizarte-legeria eta Eliza katolikoaren papera; azken hori, noski, gehiengo katolikoa zuten herrietan (gure kasuan, beraz). Batzuk aurretik aztertuta daude, eta besteei azalpen apur bat gehiago eskainiko diegu.

1. **Frantziako Iraultza.** Botere politikoa sekularizatzea eta norbanakoaren eskubideak aldarrikatzea ekarri zuen. Horrekin kontsekuente izanez, herritarrek gizarte-arazoezko ardura handiagoa hartu behar zuten, eta hala gertatu zen ondorengo urteetan.
2. **Ingalaterrako Pobreen Legeria.** XIX. mendean, ekarpen berriak egin zituen:
 - Pobreziaren zergatiak eta haren ondorioak ulertzeko ahalegina.
 - Jarduera deszentralizatu, autonomo eta pragmatikoa garatzea.
 - Metodoak aldatu ziren, baina kontrol sozialari eutsi zitzaion helburu gisa.
3. **Bismarcken Gizarte Legeria.** Hainbat urtez burgesia bultzatzen ari zen Alemania batuarien ideia 1871n gauzatu zen, Bismarcken protagonismo nabariarekin, eta hala izango zen hurrengo urteetan ere, Alemaniako kantziler gisa. Bismarcken gobernu kontserbadoreak kapitalismoa eta burgesiaren boterea bermatzea bilatu zuen.

Baina, era berean, urte horietan langile-mugimenduak indar handia hartu zuen Alemanian, Karl Marxen eta beste eragile sozialista batzuen itzal handiaren mende. Langile-mugimenduak kritika bortitza egin zion ezarritako sistemari, eta haien etengabeko aldarrikapenek, sistema ekonomikoa zalantzan jartzeaz gain, estatua bera ere zalantzan jarri zuten.

Testuinguru hartan, Bismarcken helburu nagusietakoa izan zen estatua langileen aurrean legitimatzea, eta estatuarekiko gutxieneko atxikimendua nola lortu bihurtu

Iturria: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=46922>

Iturria: https://es.wikipedia.org/wiki/Le%C3%B3n_XIII

zen bere zeregina. Ideia hura buruan, eta langileen indarra kontrolatzeko asmo nagusiarekin, Bismarckek lehenengo nahitaezko gizarte-aseguruak jarri zuen martxan, 1883an. Historian hainbeste bider ikusitako politika bikoitza jorratu zuen Bismarckek, errepresioa eta laguntza uztartzea, hain zuzen ere. Errepresioari dagokionez, indar sozialisten kontrako legeria garatu zuen; eta, bestetik, gizarte-aseguruak bultzatu zituen, langileen bizi-baldintzak hobetu nahian.

Gizarte-aseguru haiek lan-esparruari lotuta zeuden, eta hainbat arlo arautzen zituzten: 1883an gaixotasunen aurrean babesteko neurriak hartu ziren; 1884an lan-istripuei buruzkoak; eta 1889an elbarritasunari eta zaharren pentsioei buruzkoak. Neurri horiek langileen eta enpresariaren nahitaezko kontribuzioetan oinarritzen ziren. Eta, era azkar batean, Erdialdeko Europako zenbait lurraldetara hedatu ziren. Horrez gain, eta lege-mailan, beste neurri batzuk ere hartu ziren lan-arloan: gehienezko lanaldia, igandeko atsedena, edo gaueko lana arautu ziren, besteak beste.

Ongizate-estatuaren sorreran momentu garrantzitsua izan zen hura; izan ere, gizarte-segurantzaren aitzindaria izan zen eta, neurri batean, sistema kontributiboan oinarritutako ongizate-estatuaren garapenaren hasiera; gerora, European nagusituko zena.

4. **Eliza katolikoa.** Gizartean gordetzen zuen eraginari eusteko, Elizak gizarte-politikarako eredu katolikoa zabaltzeko nahi izan zuen, eta asmo harekin Leon XIII.ak *Rerum Novarum* entziklika idatzi zuen 1891n (*entziklika* esaten zaio Aita Santuak mundu osoko komunitate katolikoari idazten dion eskutitzari, ideia zehatz batzuk bultzatu eta zabaltzeko asmoz).

Rerum Novarum da gizarte-arloaz arduratu zen lehen entziklika; bertan, liberalismoa eta mar-

xismoa gainditu, eta kapitalismoaren eta langileen interesak osatzen saiatu zen Eliza. Haren ondorioz garatu zen Elizaren gizarte-doktrina, eta garrantzi handikoa izan zen herri katolikoetan: enpresaburu batzuek bestelako harremana mantendu zuten langileekin, eta azken horiek, klase-sindikatuetatik aldendu eta sindikatu propioak antolatu zituzten.

4.1. testua.

Alemaniko Alderdi Sozialistaren aurkako borrokaren porrota

**[Iturria: *L'égalité*, 1881eko abenduaren 11, 2. or.,
Paul Lafargueren artikulua: *Le parti socialiste allemand*]**

[Lafarguek, Marxen suhia eta Frantziako Langileen Alderdiko buruzagietako bat zenak, Alemaniako sozialdemokratek salbuespen-legeen aurkako erresistentzian erdietsitako garaipena deskribatu zuen]

Alemaniar sozialistek azken hauteskundeetan lortutako garaipenak Europako burgesia hunkitu zuen; hala ere, garaipen hark ez zituen ezustean hartu, gure lagun alemaniarrek aldeztetik iragarri baitzuten gertatuko zena. Alderdiko zuzendaritza-taldeak dena prest zuen: borrokarako unea iritsi zenean, guztiak zeuden beren postuetan, eta bakoitzak bere eginbeharra bete zuen. [...]

Azken hiru urteotan legez kanpo utzi dituzte alemaniar sozialistak; jazarpena jasaten dute toki guztietan, kartzelaratu egiten dituzte, eta erbesteratzera behartu dituzte; beren egunkariak itxi dituzte eta elkartzea debekatu diete. Baina ez jazarpenek ez hainbeste gizon kementsu Amerikara joateak ezin izan dute alderdi sozialista ahuldu. Zuzendaritza-taldeak *Sozialdemokrat* izeneko organoa sortu zuen Zurichen. Organo hura Alemanian zehar hedatu zen, polizia kontra izanda ere. Mitinik egin ezin zuten arren, alderdiko langileek liberalen eta antisemiten mitinak inbaditu, eta mitin sozialista bilakatzen zituzten poliziaren aurrean. Hurrengo egunean hizlari ausart haiek hiritik bidaltzen zituzten, eta beren familiak hartu eta beste hiri batera joan behar izaten zuten lan bila. Hala eta guztiz ere, beti izaten zuten alderdiko kideen elkartasuna; leku guztietan jasotzen zuten laguntza, bai ekonomikoa baita bestelakoa ere. [...]

Alderdi sozialistak indar handia hartu du Alemanian, eta alderdiaren hautagaiek katolikoen eta Bismarcken politikaren aurkari askoren botoak berenganatu dituzte hainbat hiritan. Bigarren errondan Bismarckek berak Wagner sozialista bismarckiarrekin bat egin nahi izan zuen, eta, horretarako, zuzendaritza-taldearen aurrean aukera hori aztertzeko agindu zien beste batzuei; hautagai sozialisten alde egiteko prest zeudela adierazi zieten, baldin eta sozialistak «beren joera iraultzaileak alde batera utzi, eta zenbait erreformarekin konformatzen» baziren. Bismarcken eskaintzari mespretxuz eman zioten ezezkoa. Azkenean, Alemaniako langileen alderdia suntsitu behar zuen jazarpen hura indartu egin zen, desagertu beharrean.

[...]

Jazarpena jasan arren, indarra atera duen Alemaniako langileen alderdiak boterera irits daitekeela erakutsi du. Inperioko eta Amerikako egoera ekonomikoa eta politikoa larria da. Ekonomialari burgesak sumatzen ari diren krisi ekonomiko orokorra krisi politikoak areagotuko du: Alemaniako enperadorearen edo Errusiako tsarraren heriotzek eman diezaioke harrera krisi politiko horri, une batetik bestera. Langile alemaniarrek prest daude une hura helitzen denerako.

4.2. testua.

Rerum Novarum: Leon XIII.a Aita Santuaren karta entziklikoa langileen egoerari buruz

Azken aldi honetan, hainbat herri astindu dituen grina iraultzailea iratzarri ondoren, ez da harritzekoa dena aldatzeko nahi hori politikaren esparrutik bidelagun duen ekonomiaren esparrura hedatzea. Izan ere, hainbat dira gatazkaren planteamendua zehaztu dutenak: ildo berriak jorratzen ari diren industriaren eta lanbideen aurrerapenak; ugazaben eta langileen arteko harremanetan izandako aldaketak; aberastasunak gutxi batzuen eskuetan egotea eta gehiengoaren pobrezia; langileek beren buruengan duten konfiantza handiagoa eta beren arteko kohesioa handitu izana; eta horrekin guztiarekin batera, moralaren lasaieria.

Gaitz horri konponbidea emateko, sozialistek ondasunen jabetza pribatua deuseztatu nahi dute eta, horretarako, aberatsen kontrako gorrotoa pizten dute behartsuengan. Sozialisten ustez, egokiagoa da ondasun guztiak herritar guztienak izatea eta ondasun horiek herriko edo nazioko agintariek kudeatzea. Ondasunen lekualdaketa horri esker, gaur egungo gaitzari konponbidea eman liezaioketela uste dute, norbanakoen ondasunak komunitatean banatuz eta aberastasunak eta ongizatea denen artean partekatuz. Baina, neurri hori ez da batere egokia gatazkari aurre egiteko, eta langile-klaseari berari ere kalte egiten dio. Desegokia izateaz gain, bidegabea ere bada, benetako jabeen aurkako indarkeria erabili, errepublikaren misioa aldatu eta nazioak asaldatzen baititu nahitaez. Eta, are larriago, proposatzen duten irtenbidea justiziari aurre eginez egiten dute, zerbaiten jabe izatea gizakiaren berezko eskubidea baita.

Aztertzen ari garen gaiari dagokionez, planteamendu horren akats nagusia da gizarte-klase bat, berez, bestearen etsai dela uste izatea; naturak aberatsak eta behartsuak elkarren aurka etengabe borrokatzeko sortu izan balitu legez. Eta hori ez da ez arrazoizkoa ezta egia ere. Jakina da gorputzak hainbat gorputz-adar dituela eta adar horiek proportzionalki banatuta daudela harmonia handiz; hain zuzen ere, horrelako banaketa egiten du naturak gizartean ere, hots, klase biki horiek erlazio harmonikoa izan behar dute eta beren artean oreka lortu behar dute. Klase batek bestearen beharra du: kapitalak ezin du aurrera egin lanik gabe, ez eta lanak kapitalik gabe ere. Akordioari esker sortzen dira edertasuna eta ordena. Borrokan jarraituz gero, ordea, anabasa eta basakeria ankerra baino ez dira nagusitzen gizartean.

Hauek dira aberatsen eta ugazaben betebeharrak: langileak esklabotzat ez hartzea; gizalegezkoa den modura, langileen duintasuna (kristau-izaera deritzogunak goresten duena) errespetatzea. Kristautasunaren naturari eta filosofiari jarraituz gero, lan ordaindua ez da lotsagarria gizonarentzat; lana errespetagarria da, gizonari bizimodua ateratzeko aukera ematen baitio.

[...]

Egia da elkarteen kopurua lehen baino askoz ere handiagoa dela gaur egun, batez ere langile-elkarreena. (...) Zenbaitek uste du kasu gehienetan elkarre horiek ezkutuko agintariek gidatzen dituztela eta agintari horiek kristautasunarekin eta osasun publikoarekin bat ez datorren diziplina ezartzen dutela. (...) Gauzak horrela, bi aukera dituzte langile kristauak. Alde batetik, erlijioarentzako arriskuak diren elkarreetako kide egitea edo, bestetik, elkarre propioak osatzea zapalkuntza bidegabe eta jasanezin horri ausardia osoz aurre egiteko indarrak batuz. Esan beharrik ez dago gizakiaren ondasun gorena arriskuan jarri nahi ez duen orok bigarren aukera hori hautatu beharko duela, inolako zalantzarik gabe.

Erroman, San Pedoren alboan, 1891ko maiatzaren 15ean egina, gure aitasantutza-aldiko hamalagarren urtean.

4.1.2. Nazioarteko legeriaren eragina

Aurreko lau faktoreen baturaren ondorioz, eta beste batzuekin elkarreraginean (langile-mugimendua, esaterako), testuinguru aproposa osatu zen gizarte-eskubideak gauzatuz joan zitezen; baina xx. mendearen erditik aurrera pauso bat harago eman zen: eskubide modura jasota geratzea nazioarteko legerian, eta estatuen konstituzioetan askotan.

Euskal Herrirako funtsezkoak diren hiru lege edo aldarrikapen ikusiko ditugu (ik. besteak beste, Gallego eta Gonzalez, 1997, 104-107):

1. **Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala (Nazio Batuen Erakundea, 1948).** II. Mundu Gerraren ostean, estatu garaileek estatus politikoa eta botere-banaketa berriari ekin zioten, eta, giro hartan, gerraren gehiegikeriak gogoan, gizaki guztien oinarritzko eskubideen aldarrikapena egin zuten, gizarte-mailan estatu guztiek inoiz egin duten aldarrikapenik garrantzitsuenak. Eskubide horiek 30 artikulutan jasotzen dira, eta 22. artikulutik 27.era bitartean gizarte-gaiak lantzen dira. 25. artikulua, zehatzago, esaten du pertsona guztiek dutela bizimodu egokia izateko eskubidea, eta horretarako bermeetako bat gizarte-zerbitzuak direla. Nazio Batuen Erakundeak berak gehiago garatu zuen aldarrikapena 1966an, Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Kulturalen Nazioarteko Hitzarmenean.
2. **Europako Gutun Soziala (1961).** Europako herritarren oinarritzko gizarte-eskubideak zehazten dira: gizon eta emakumeen arteko berdintasuna, bizitza-baldintzak hobetzeko, gazte eta haurrekiko babesa eta abar.
3. **Europar Batasuneko Legeria: Maastrichteko Ituna (1992).** Europar Batasuneko estatuak onarturiko itun hau garrantzi handikoa da, Europa mailako zuzenbidea estatuenaren gainean dagoela adosten baita. Bertan aldarrikatzen dira lana sustatzeko helburua, bizitza-maila hobetzea, bazterkeriaren kontrako lanean aritzea eta abar.

Aurrekoaz gain, gizarte-gaiei loturik, Europar Batasunak beste itun eta goi-bilkura batzuk ere egin ditu; horietan, gehienetan, gizarte-politikak eta lan-merkatua landu dira. Horien artean azpimarra ditzakegu Amsterdamgo Ituna (1997) edota Lisboako Goi Bilkura (2000). 2005ean aurkeztu zen Europako Konstituzioan ere gizarte-gaiak izan ziren eztabaida garrantzitsuenetarikoa.

4.3. testua.

Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala

22. atala. Pertsona orok du, gizarteko kide denez gero, gizarte-segurantza izateko eskubidea eta, herrialdearen ahaleginaz eta nazioarteko laguntzaz, estatu bakoitzaren antolaketa eta baliabideak kontuan izanik, norbanakoaren duintasunerako eta nortasuna garatzeko ezinbestekoak diren ekonomia, gizarte eta kultura-mailako eskubideak aseta izatekoa.

23. atala

1. Pertsona orok du lan egiteko eskubidea, lana aukeratzekoa, lan-baldintza bidezkoak eta egokiak izatekoa, eta langabeziaren aurkako laguntza jasotzekoa.

2. Pertsona orok du, bereizkeriarik gabe, lan beragatik lansari berbera jasotzeko eskubidea.

3. Lanean ari denak bidezko lansaria eta aski zaiona jasotzeko eskubidea du, bai bera eta bai bere familia giza duintasunari dagokion bezala bizitzeko bestekoa. Horretarako, lansaria aski ez bada, gizarteko laguntzaren bidez osatuko da.

4. Pertsona orok du eskubidea norbere interesen alde egiteko, sindikatuak eratu eta sindikatuko kide izateko.

24. atala. Pertsona orori dagozkio atsedenerako eskubidea, aisiarakoa, lanaldiaren iraupen mugatua izatekoa, eta aldian-aldian ordaindutako oporrak izatekoa.

25. atala

1. Pertsona orok du bizimodu egokia izateko eskubidea, bai berari eta bai bere familiari osasuna eta ongizatea bermatuko diena, eta, batez ere, janaria, jantziak, bizitokia, medikua, sorospena eta gizarte-zerbitzuak; eta baita lanik eza, gaixotasuna, elbarritasuna, alarguntasuna, zahartzaroa edo bizibidea nahi gabe galtzeko beste kasuren bat gertatzen denerako aseguruia izateko eskubidea ere.

2. Amek eta haurrek laguntza bereziak jasotzeko eskubidea dute. Haur guztiek, senar-emazteengandik nahiz ezkontzatik kanpo jaiotakoek, gizartearen babes berbera izateko eskubidea dute.

26. atala

1. Pertsona orok du hezkuntza-eskubidea. Hezkuntza doakoa izango da oinarritzko ikasketei dagokienez behintzat. Oinarritzko ikasketak egitea nahitaezkoa izango da; heziketa teknikoa eta lanbiderakoa, orokorra; eta denek izango dute goi-mailako ikasketak egiteko aukera bera, norberaren merezimenduen arabera.

2. Hezkuntzaren helburua giza nortasuna guztiz garatzea izango da, eta giza eskubideen eta oinarritzko askatasunen errespetua indartzea; herrialde, arraza eta erlijio guztien arteko ulertze, jasankortasun eta adiskidetasunaren alde egingo du; eta Nazio Batuen jarduna bultzatuko du, bakeak iraun dezan.

3. Gurasoek lehentasunezko eskubidea izango dute seme-alabei emango zaien hezkuntza mota aukeratzeko.

27. atala

1. Pertsona orok du eskubidea elkarteko kultura-ekitaldietan aske parte hartzeko, artelanez gozatzeko, eta zientzia-aurrerakuntzan eta horri dagozkion irabazietan parte hartzeko.

2. Zientzia, literatura edo arte-mailan egindako lanen egile guztiek dute eskubidea horregatik dagozkien interes moralak eta materialak babes dakizkien.

4.2. ONGIZATE-ESTATUAREN SORRERA ETA IZAERA

Gizarte-eskubideen bideratzaile historikoa ongizate-estatua izan da. Ez da ezinbesteko baldintza gizarte-eskubideak garatu daitezen, baina oso loturik joan dira XX. mendearen bigarren erditik aurrera. Izan ere, ongizate-estatuak giro aproposa sortu zuen European batuketa horretarako. Gogora dezagun sorrera.

I. Mundu Gerraren ondoren, eta eskuineko diktaduren gorakadarekin (Italia, Espainia, Portugal, Alemania...) giro soziala erabat muturturik zegoen European, eta II. Mundu Gerrak egoera okerragotu bazuen ere, aukera paregabea eskaini zuen, ordea, ugazaben eta langileen arteko loturak estutzeko, gerrak herritarren arteko elkartasuna zabaldu baitzuen. Era horretara, gerraren amaierak ekarri zuen giro baikorrean alde bien arteko lankidetzak ahalbidetu zen, estatuak bitartekari-papera hartzen zuela bere gain.

Ordurako, Mendebaldeko Europako elite ekonomikoak eta politikoak ondo jabetuta zeuden ezin zitzaizela XIX. mendeko eredu liberal basatiari eutsi, eta tarteko bidea onartu behar zela, haien estatus politikoa mantendu nahi bazuten. Alde batetik, eskuineko diktadorek (faxismoak eta nazismoak, batez ere) zalantzan jarri zuten aurreko ereduak; eta, bestetik, sozialismoak indarra hartzen jarraitzen zuen. Ekialdeko Europako estatuaren esperientzia sozialista berrien aurrean, Mendebaldeko Europa *tapoi* gisa erabili nahi zen, eta horretarako oinarritzeko elementu bihurtu zen herritarren ongizatea bermatzea.

Faktore horiek guztiak hartu behar dira kontuan ongizate-estatuaren hazkundea azaltzeko: XIX. mendeko sistema kapitalista klasikoaren ahulezia, langileen indarra, elite ekonomikoen eta politikoen beldurra sozialismoarekiko edo Ekialdeko Europako esperientzia sozialisten mehatxua, eta abar. Ongizate-estatuak nolabaiteko tarteko bidea bilatzen zuen kapitalismo basatiaren eta sistema sozialistaren artean.

Ongizate-estatua gizartea ulertzeko modu oso bat da, bizitzaren alde askori dagokiona. Laburtuz, Habermas oinarri hartuta, hiru ezaugarri nagusi hauek aipatzen dituzte Gallegok eta Gonzalezek (1997, 81):

- Estatuak ekonomian esku hartzen du, eta pisu oso garrantzitsua bereganatzen du: sektore publikoaren hazkunde handia gertatu zen XX. mende osoan zehar: azpiegiturak, enpresa publikoak eta abar. Gaur egun ere sektore publikoaren garrantzia oso handia da, eta bere gain hartzen du Europako lurralde gehienetan barne-produktu gordinaren % 50 inguru. Espainian, esaterako, BPGaren % 40 baino gehiago sektore publikoaren esku dago.
- Estatuak demokrazia liberal formala bereganatzen du sistema politiko gisa: hauteskundeez aurkeztu diren alderdien bidezko demokrazia ordezkagarria, alegia.
- Estatuak gizarte-ongizatea bilatzen du, eta horretarako gizarte-politikak hedatzen dira maila orokorrean hezkuntza, osasuna, lan-merkatua zein sektorialean.

Hiru ezaugarri horietatik azkena interesatzen zaigu: gizarte-arazoen aurrean estatuak jarri behar du esku-hartzailea bereganatzen du, eta horretarako gizarte-zerbitzuez baliatzen da. Garrantzitsua da adieraztea zerbitzu horiek eskubide modura ezaugarritzen direla, eta ez karitate gisa.

Era horretara, aurreko mendeetako tradizio ideologikoarekin apurtuz, ongizate-estatuan baliaezintasunen gaineko pobrezia ez da porrot pertsonalaren adierazle. Onartzen da, baliaezintasunez gain, hainbat egoera daudela gizartean pobrezia eraman dezaketenak: langabezia, soldata baxuak, aldizkako lan-enplegua eta abar. Egoerak egiturazkoak dira, eta izaera soziala dutela pentsatzen da (Gallego eta Gonzalez, 1997, 74-79).

Ildo horretatik jarraituz, elkartasunean oinarritu behar den gizarte batean, justiziazkoa da gizarteko kide guztiek bizitza duin bat eraman ahal izatea; izan ere, gutxieneko baldintza ekonomikoak bermatuta edukitzea ezinbestekoa da gizartean modu aktibo batean parte hartu ahal izateko, eta, alderantziz, baldintza horiek ziurtatuta ez daudenean, egon-gaitasun politikoa etor daiteke. Laburrean esateko, ongizatea bilatzen da eta, horretarako, gutxieneko bizi-baldintza ekonomiko-materialak bermatuta izan behar dituzte herritar orok.

Horrela ulerturik, ongizatea gizarte osoaren helburu bihurtzen da, eta norbanako bakoitzaren eskubide. Herritarrek eskubidea dauka gutxieneko baldintza sozial batzuk izateko, eta ongizate-estatuak gizarte-ongizatea bermatzeko konpromisoa hartzen du.

4.3. ONGIZATEA ANTOLATU NAHIAN

Zertan datza gizarte-ongizatea bermatzeko konpromisoa? Erantzuna ez da erraza, ongizatea antolatzeko modu bat baino gehiago egon daitezke eta, ikusiko dugunez. Zer bermatu behar du estatuak, zenbat baliabide dedikatuko ditu horretarako, zer eskatuko zaio herritarri? Galdera horien erantzunak babes-sistema ezberdinetara eramango gaitu. Hau da, gizarte-eskubideak modu desberdinean bermatuko dira estatuaren arabera, eta baita eremuaren arabera ere. Ondorioz, ongizate-estatuaren eredu ezberdinak garatu dira.

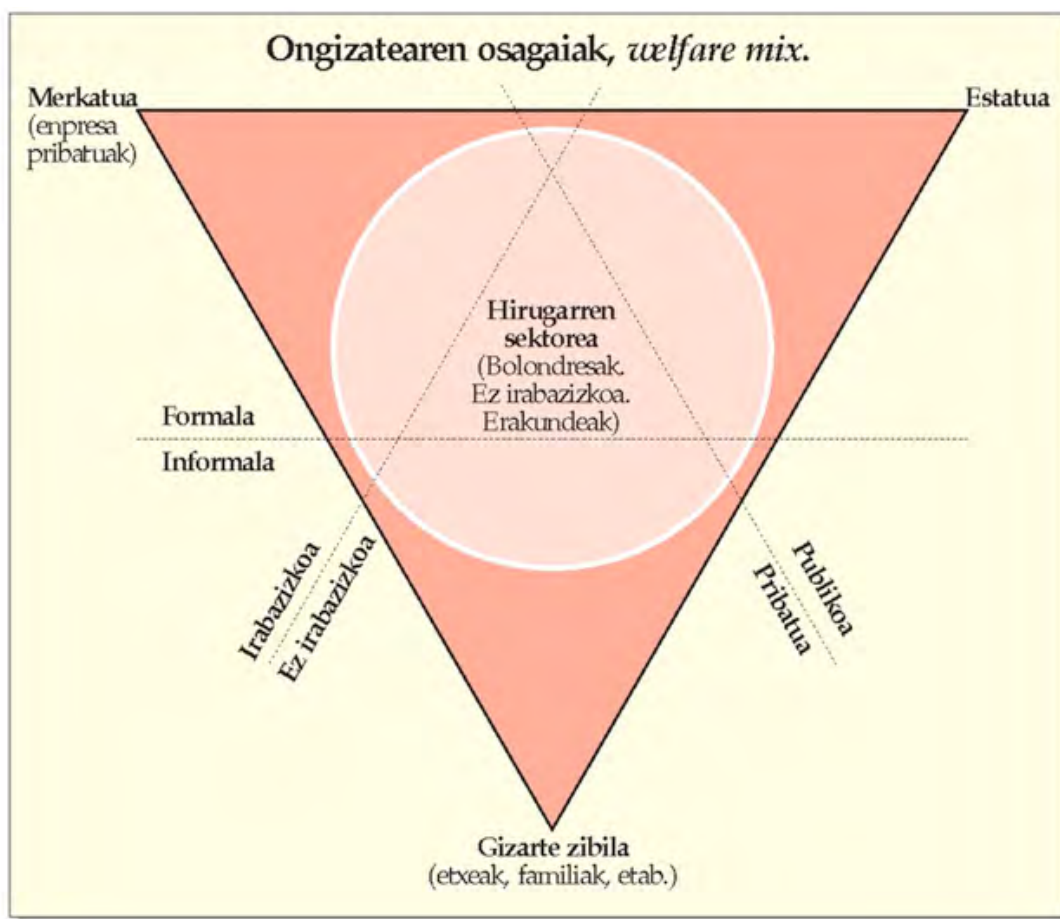
4.3.1. Ongizaterako babes-sistemak eta eragileak

Ongizatea bermatzeko hainbat sistema publiko sortu dira, diogunez. Sistema horiek momentuko beharrianek eta testuinguruak markatu dituzte, eta horien arabera ere eraldatu eta garatu izan dira historian zehar. Hasieran osasun-sistema publikoa edo etxebizitza politika publikoak sortu ziren, baina ondoren beste batzuk etorri ziren, hezkuntza-sistema edo gizarte-zerbitzuen sistema bera.

Era horretara, gaur hainbat dira babes-sistema gisa identifika ditzakegunak:

- Hezkuntza-sistema.
- Osasun-sistema.
- Etxebizitza-sistema.
- Inklusiorako eta Diru-sarrerak bermatzeko sistema.
- Enplegu- eta formakuntza-sistema.
- Gizarte-zerbitzuen sistema.

Hala ere, horrek ez du esan nahi estatua guztiaz arduratzen denik. Errealitatean kudeaketa sarritan mistoa izan ohi da, eta, administrazio publikoarekin batera, pribatuak edo beste izaera juridiko batzuk dituzten erakundeak ere egon daitezke. Oro har, hiru eremu handi daudela esan dezakegu: estatua edo administrazio publikoa; merkatua; eta komunitatea (*gizarte zibila* ere deitua). Komunitatearen barruan, gainera, hainbat eragile topa ditzakegu. Eremu informalean, besteak beste, familia, lagunak, bizilagunak edo mugimendu sozialak aurki ditzakegu; eta eremu formalean, «hirugarren sektorea» deritzona. Ikus dezagun dena hurrengo grafikoan.

Iturria: wikipedia.org

Eredu honi «welfare mix» deitzen zaio, ez dagoelako ongizatearen hornitzaile bakarra: tradizionalki ongizate-estatuaren hornitzaile nagusia estatua edo eremu publikoa dela pentsatu arren, errealitatean, eragile gehiagok hartzen dute parte.

4.3.2. Ongizate-erregimenak

Aurreko osagaiak oinarri hartuta, ongizate-erregimen ezberdinak sailka daitezke, eremu bakoitzari ematen zaion garrantziaren arabera. Sailkapena baliagarria izango zaigu ongizateaz arduratzeko moduak espazioan ere aldatzen direla konturatzeko. Ikus dezagun Luis Morenok (2001) proposatzen duena:

1. **Anglosaxoia edo liberala.** Merkatuak protagonismo handia du, eta zerbitzuak bertan erosi behar dira. Gizarte-zerbitzuen izaera subsidiarioa da, hots, mugatua eta osagarria (adibidez, AEB eta, azken horrekin ezberdintasun handiak izan arren, Erresuma Batua).
2. **Eskandinaviarra edo sozialdemokrata.** Estatuaren parte-hartzea altua da, eta herritarrei ezartzen zaizkien zerga altuetan oinarritzen da. Gizarte-zerbitzuen izaera unibertsala da, beraz, populazio osoari zabaldua dago (adibidez, Suedia edo Danimarka).
3. **Kontinentala edo kontserbadorea.** Hirugarren sektorearen protagonismoa handia da (gobernu demokrata-kristauen eraginez). Lan-enplegua ardatza da bere garapenerako, izaera korporatibista baitu: lan-merkatu formalean aritzeak eta kotizatzeak gizarte-zerbitzuetarako sarbidea irekitzen du (adibidez, Alemania edo Frantzia).
4. **Mediterranearra edo familista.** Familiaren protagonismoa handia da, eta, hortaz, gizarte-zerbitzuen izaera subsidiarioa edo mugatua da, familiaren esku-hartzearen osagarri gisa (adibidez, Italia, Espainia, Portugal edo Grezia).

Gure testuinguruan, Hego Euskal Herrian, ongizate-erregimen mediterranearrak, edo «familistaz» hitz egin dezakegu, eta honako ezaugarri hauek ditu:

- *Ongizate-estatuaren garapen berantiarra.* Eredu honen barnean dauden herrialdeek diktadura militarrek bizi izan dituzte, eta, horregatik, ongizate-estatuaren garapena zein gizarte-zerbitzuena oso berantiarra izan da.
- *Erligio kristauaren pisu nabaria.* Portugalen, Espainian eta Italian, adibidez, Elizak paper eta protagonismo handia izan du, eta horrek gizarte-zerbitzuen izaera asistentziala indartu du.
- *Familiaren pisu handia.* Balio erlijioso eta kulturei lotuta, pertsona familiaren barruan zaindua izan behar dela ulertzen da. Hori dela eta, adibidez, haurren zaintzari edo mendekotasunari lotutako gizarte-zerbitzuak gutxiago garatu dira. Genero-rol tradizionalei lotuta, emakumeek dute familietan zaintzaren ardura nagusia.

4.4. ONGIZATE-ESTATUAREN EZKUTUKO HITZARMENA

Ongizate-estatua bere testuinguru kultural, ekonomiko edo politikoan ulertu behar da, eta, horregatik, itxarotekoa da patriarkatua nagusi den gizarte batean ongizate-estatuak ere ideologia hori islatzea. Horrela, patriarkatuaren oinarri historikoa, besteak beste, publikoaren eta pribatuaren, eta generoaren arabera lanaren banaketa izanda, ongizate-estatuaren garapenak sendotu egin zuen generoaren arabera ezberdintasuna, enpleguak hartu zuen protagonismoaren ondorioz.

	GIZONA	EMAKUMEA
LAN MOTA	ENPLEGUA (ordaindua)	ETXEKO LANA (ez-ordaindua)
LAN-ARLOA	PRODUKTIBOA	ERREPRODUKTIBOA
GIZARTEAREN IRUDIA	ARLO PUBLIKOA	ARLO PRIBATUA

2. IRUDIA. Generoaren arabera lanaren banaketa

Iturria: guk egina.

Berez, enplegua lan mota bat besterik ez da, baldintza zehatzetan egiten dena (oro har, beste batentzat egiten da, eta ordaindua da), baina gizartean aitortza handiagoa lortu du beste lanek baino, hainbestekoa ezen askotan lan egitea enpleguaren sinonimo izaten baita. Ohikoa da gure inguruko ama edo amonei beren bizitza osoan lanik ez dutela egin esaten entzutea, bizitza osoa lanean eman dutelarik. Baina eginiko lan horregatik ez dutenez zuzenean dirurik jasotzen, sinistu ohi da ez dela benetako lana: kobratzen ez dena ez da lana, ondorioztatzen da. Bitxia bada ere, planteamendu horri jarraiturik, etxe batean neskameak gizon baten etxeiko lanak egin ditzake, eta lana duela esango dugu, lan ordaindua duelako. Baina, emakume bera etxe horretako gizonarekin ezkontzen bada, *lanik ez duela egiten* esango dugu, nahiz eta lehen bezala lanean aritu, eta lan bera egin.

Nabaria da, hortaz, enpleguaren eta gainerako lan moten artean —etxeiko lana, boluntariotza— dagoen bereizketa; eta gauza bera esan dezakegu arlo publikoaren eta pribatuaren artean egiten denaz. Izan ere, enplegua arlo publikoan kokatzen da, eremu produktiboan, eta arlo hori tradizionalki gizonei atxiki zaie. Aldiz, etxeiko lana, zaintza eta *lan erreproduktibo* gisa ezagutzen dena arlo pribatuan gelditzen dira, eta emakumeei atxiki izan zaie. Hori horrela izanik, ongizate-estatuari lotzen zaion ezkutuko gizarte-hitzarmena enpleguan oinarritzen da, eta gizarte-eskubideak lan-merkatuan parte hartzeari lotzen zaizkio.

Enplegua gizonen zeregina izan denez (*male breadwinner*), herritartasuna gizonei lotu izan zaie, eta emazteari eta seme-alabei eskubide batzuk aitortu izan zaizkie, baina herritartasuna zuen gizonaren emazte edo seme-alaba gisa; ez, ordea, eskubide-subjektutzat jo izan direlako. Osasun-zerbitzua, adibidez, urte askoan ez da izan unibertsala, eta lotuta zegoen gizarte-segurantzaren egindako kotizazioari; enplegua, hortaz, gizarte-eskubideetarako atea zen. Era berean, gizarte-politiken ardatza gizonezkoen enplegua izan

da, gizarte-politikak erabat lotuta agertzen baitzaizkigu enplegura: langabeziarako presazioak, pentsioak, eta abar. Hau da, ongizate-estatuaren ondorengo binomioaren inguruan eratzen da: gizonak eskubideen subjektu gisa, eta emakumeak onuradun gisa. Esan dezakegu, beraz, generoaren arabera rol-banaketa horrek ezberdintasunak baino ez dituela areagotzen.

Aurreko ataletan ikasi dugu familia ongizate-estatuaren osagaia dela eta ongizate-erregimenen arteko ezberdintasunak azaltzeko faktore bihurtzen dela. Baina familiaren ekarpenaren atzean emakume hornitzaileak ezkutatzen dira. Funtsean, emakumeen doako lana izan da (batez ere zaintzaren arloan) ongizate-estatuaren zutabeak zutik mantendu dituen.

Hasierako egoera aldatu bada ere, gaur egungo zerbitzu eta baliabide askoren konfigurazioa jatorrizko planteamenduan oinarritzen da. Ongizate-estatuaren eraikitzeak erabili zen (ezkutuko) itunak eragina izaten jarraitzen baitu gaur egungo gizarte-zerbitzuetan. Ikus dezagun testuinguru honetan zer aldatu den eta zer mantendu.

Aldaketei dagokienez, esan daiteke familia-egituretan eraldaketak gertatzen ari direla: alde batetik, gero eta pertsona bakarreko familia gehiago dago, emakumea buru duten familiak ugaltzen dira, emakumeek gero eta parte-hartze handiagoa dute lan-merkatuan, eta abar; bestetik, enpleguak berak jasan dituen eraldaketen ondorioz, enpleguak gero eta gutxiago bermatzen ditu gizarte-eskubideak, sistemaren krisia sortuz.

Jarraikortasunei lotuta, ordea, esan daiteke nahiz eta emakumeen presentzia handitu egin den lan-merkatuan, gizonen inplikazioa etxeko eremuan ez dela maila berekoa izan. Horrela, Denbora Aurrekontuen Inkestek (Eustat, INE) urteetan zehar erakutsi dute gizonen parte-hartzea handitu egin dela etxeko eremuan, baina batez ere lanik arinenetan, edo noizean behin egin behar diren horietan; adibidez: erosketak egitea edota etxeko konponketak gauzatzea. Aldiz, urteetan zehar etxeko lanik mardulenak izan direnak eta egunero-egunero egin behar diren horiek emakumeen esku daude oraindik (harrikoa egitea, arropa garbitzea eta tolestea, eta abar). Horrez gain, emakumeen gain dago etxearen antolaketa, ulertzen baita berea dela ardura nagusia, eta gizonak, kasurik hoberenean, horretan «lagundu» egiten dute.

Hurrengo atalean ikusiko dugunez, gizartean jazo diren aldaketa handietara moldatzeko zailtasun nabariak izan ditu ongizate-estatuak, eta, funtsean, etxe guztietan «etxeakoandre bat» egongo balitz bezala jardun du, nahiz eta errealitatea bestelakoa izan. Horrela, enpleguan oinarritutako ongizate-ereduak lehen ondo funtzionatzen bazuen *familia tradizionala* izeneko familia-egituretan, oraingo familia-ereduetan zulo eta hutsune berriak uzten ditu agerian. Ongizate-estatuaren eredu horren krisia azpimarratzen da askotan, eta beharrezko ikusten da unibertsalizaziorako joera.

Horregatik, hutsune hori betetzeko, «etxeakoandre» edo «neskame» berriak behar ditu sistemak, lan horiek oso diru gutxiengatik egingo dituztenak. Horiek dira emakume etorkinak, zaintzaren kate globalen eraginagatik jatorrizko herrian aurrez aurreko zaintzak albo batera utzi eta gurera etorri direnak bertakoak zaintzera. Era horretan, gaur egungo ongizate-eredu «familista» «etorkin bat familian» eredura pasatu dela esaten da (Bettio *et al.*, 2006).

4.5. ONGIZATE-ESTATUAREN KRISIA

Ongizate-estatua aro historiko bati zegokion. Hazkunde ekonomikoa handia eta eten-gabekoa zen, gizonen langabezia-tasa oso txikia, eta abar. Testuinguru hartan, etekinak lan-gileen eta enpresarien artean banatzen ziren gehienetan, eta horrek lagundu egin zuen nola-baiteko bake soziala sortzen.

Aro hori gairatzen hasi zenean, eta aipaturiko ezaugarri horiek desitxuratzen hasi zirenean, ongizate-estatua krisian sartu zen. Aro gehiago, aro berrian kontserbadurismoa hasi zen nagusitzen, eta oso kritikoa zen ongizate-estatuarekin. Izan ere, merkatuak sorturiko desoreka zuzentzeko asmoz, estatuak proposatzen zuen banatze-politikaren kontra agertu zen, eta estatua kapitalaren interesen mende jarri zuten teoria neoliberal berriek: sektore publikoa desegin, eta enpresa handien interesetara makurtu zen estatua, lan-enplegua salbatzeko eta eraginkortasuna bermatzeko aitzakian (ik. besteak beste, Aleman eta Garcia, 1999, 112-117; Gallego eta Gonzalez, 1997, 91-100).

Ongizate-estatuaren krisia hiru arlotan kokatu zen:

1. **Oinarri teorikoan.** Ongizate-estatuaren akatsetako bat izan zen larregi inplikatu zela jendearen bizitza pribatuan. Maila horretan, hainbat ikuspegitatik egin zitzaion kritika. Ezkerraren barruan, marxismoaren ildoak batez ere, —Habermas, Poulantzas, O'Connor, Offe— ongizate-estatuak kapitalismoa legitimatu zuela defendatzen zen, eta, era horretara, langilearen eta enpresarien artean zeuden kontraesanak desitxuratu zirela. Begirada feministatik ere —Daly eta Lewis— azpimarratu zen ongizate-estatua familia eredu tradizionalen oinarritua zegoela (*male breadwinner-women caregiver*) eta irudikatutako «enplegu osoko» gizarte falazia zela, praktikan, emakumeen langabezia eta lan prekarioa (lanaldi partziala, adibidez) oso handia baitzen, gizonekiko menpekotasun ekonomikoa mantenduz. Neoliberalentzat —Friedman, Hayek—, aldiz, estatuak desorekak sortu zituen berez izaera naturala zuen merkatuan. Azken kritika horrek garrantzi handiagoa izan zuen, aplikazio praktikoa ere izan zuelako: 1980ko hamarkadan, Ronald Reaganek² AEBn, eta Margaret Thatcherrek Erresuma Batuan, zergak gutxitu eta ekonomian estatuaren parte-hartze murriztagoa proposatu zuten eta jarri zuten martxan.
2. **Kudeaketan.** Lehen gertatzen zen joera krisian sartu zen: lehengo enplegu-maila handia eta langabezia-tasa txikia desagertu egin zen, eta kontrako joera ari zen nagusitzen. Horren ondorioz, gizarte-politikak ordaintzeko diru gutxiago zegoen (gutxiago kotizatzen baitzen gizarte-segurantzaren), baina diru gehiago gastatu behar zen (langabeziarako diru-laguntzetan, adibidez). Horrek guztiak ongizate-estatuaren krisi fiskala sortu zuen. Gainera, azpimarratu da ongizate-estatua klase berdinekoen arteko elkartasun-sistema bat izan dela, aberatsek ekarpen gutxiago egin baitute sistemara, enpresari handiek zerga gutxiago ordaintzen baitzituzten, proportzioan.

² Ronald Reagan Amerikako Estatu Batuetako presidente izan zen 1981-1989 bitartean; eta Margaret Thatcher Britainia Handiko Erresuma Batuko Lehen Ministro 1979-1990 bitartean.

3. **Errealitate berrien arloan.** Migrazioek, gero eta gehiago diren jubilatuek, zaintzalanak behar dituzten adin nagusiko pertsonak eta abarrek gaineztatu egin dute ongizate-estatua. Horrela bada, aldaketa handiak izan dira enplegu, familia, etorkin edota bizi-esperantzaren inguruko gaitan; hala ere, ongizate-estatuaren egiturak ez dira egokitu erronka berri horietara.

Oro har, bi kontraesan nagusi ageri dira: batetik, gizarte-beharrizanak (langabeziak, soldata baxuek, immigrazioak, eta abarrek sortuak) lehenago baino handiagoak direnean, estatuak lehenago baino tresna gutxiago dauzka horri ekiteko. Eta, bestetik, gizarteak kontsumoa areagotu du, baina ukatu egiten dio sarbidea biztanleriaren zati handi bati.

Rodriguez Cabreroren (2009) arabera, hiru alderdi eraldatu dira sakonki ongizate-estatuaren krisiarekin: batetik, gizarte-eskubideen ulerkerak ideologikoa bera (herritartasun soziala edo eskubide sozialak murriztuz); bigarrenik, ongizate-erregimenak osatzen dituzten instituzioen artikulazioa, beste eragile batzuei bidea irekiz (boluntarioena, komertziala eta informala); eta hirugarrenik, herritarren arteko elkartasuna, elkartasun kolektiboa murriztuz eta gizarte-beharrizanak norbanakoaren arazo balira bezala ulertuz. Hortaz, norberaren ardua lirateke horiei aurre egitea eta ongizatea bilatzea.

Helburua ez omen da ongizate-estatua deuseztatzea, baina bai bere filosofia aldatzea eta bere esku-hartze maila murriztea. Era horretara, politika sozialen xede bihurtu da, herritarrak babesteaz gain, merkatuaren «aktibazioa» ere bilatzea; hau da, arlo produktiboa indartzea. Beraz, politika sozial berrien kontraesana nabaria da: sarri, merkatuaren logika eta hazkuntza ekonomikoaren bilaketa gizarte-beharrak asetzearen logikaren gainetik kokatu da (Rodriguez Cabrero, 2009).

Gainera, ongizate-estatuaren krisia beste krisi-egoera eta testuinguru batzuekin nahastu da: krisialdi ekonomikoak, zaintza-krisia, krisi ekologikoa eta abar. Horrek guztiak erronka handi baten aurrean kokatzen du bai ongizate-estatua bai gizarte osoa ere. Herritarren arteko berdintasuna sustatzeko, ongizate-erregimenek bi estrategia dituzte: desmerkantilizatzea eta desfamiliarizatzea. Krisi-garaian, ordea, bi estrategia horiei eusteko zailtasunak nabariak dira: sektore publikoan murrizketak egiten baitira (ongizatearen desmerkantilizazioan eragin negatiboa duena) eta, aldi berean, zerbitzu publikoen murrizketak eta merkatuan erosteko ahalmen txikiagoak desfamiliarizazioa oztokatzen du. Horregatik, hainbat egileren arabera, krisi-garaietan familiak (eta bertan emakumeak) babes-sistemaren «azken koltxoi» bilakatzen dira (Esquivel, 2011).

Covid-19ak sortutako krisia horren isla izan zen. Zer gertatu zen eskolak itxi zirenean? Edota nagusien eguneko zentroak itxi zirenean? Familiek berriro hartu behar izan zuten euren gain haurren eta nagusien zaintza, eta, horregatik, pandemian zehar ongizatearen birfamiliarizazioa gertatu zela esan izan da.

Krisi dimentsioaniztunaren testuinguru horretan, batzuen ustez, zibilizazio-krisi batean murgilduta gaude (Perez Orozco, 2011), kapitalismoaren ereduak eta kontsumo basatiak bere topea jo omen duelako, eta horrek estrategia-aldaketa ekarri du: aurretik kontsumoaren bitartez herritarrak liluratzea baldin bazen helburua, orain aurpegi gogorragoa eta autoritarioa erakusten du, bere gainbeheraren seinale izan daitekeena.

Zalantzarik gabe, egoera horrek erronka handien aurrean kokatzen du ongizate-estatua bera, eta baita gizarte-zerbitzuak ere.

ERABILITAKO ERREFERENTZIAK

- Aleman, Carmen eta Garcia, Mercedes (1999). *Fundamentos de bienestar social*. Tirant lo Blanch.
- Alemán, Carmen eta Fernandez, Tomás (2004). *Introducción a los servicios sociales*. UNED.
- Ashford, Douglas E. (1989). *La aparición de los Estados de Bienestar*. Lan eta Gizarte Segurantz Ministerioa.
- Bettio, Francesca; Simonazzi, Annamaria eta Villa, Paola (2006). «Change in care regimes and female migration: the “care drain” in the Mediterranean», *Journal of European Social Policy*, 16 (3), 271-285.
- Esquivel, Valeria (2011). «La economía del cuidado: un recorrido conceptual». In Norma Sanchís eta Maria del Pilar Foti (koord.), *Aportes al debate del desarrollo en América Latina. Una perspectiva feminista*, Red de Género y Comercio.
- Gallego, M.ª José eta González, Mercedes (1997). *Aproximación a la acción social y a los servicios sociales*. Cuché.
- Lucas-García, Jezabel eta Bayón-Calvo, Siro (2017). «Evolución del Estado de Bienestar desde una perspectiva de género. ¿Genealogía de una expropiación?», *El Futuro del Pasado*, 8. 147-195.
- Moreno, Luis (2001). «Estado de bienestar y “mallas de seguridad”», *Documento de Trabajo 02-03, Unidad de Políticas Comparadas* (CSIC), 1-32.
- Mishra, Ramesh (1992). *El estado de bienestar en crisis: pensamiento y cambio social*. Lan eta Gizarte Segurantz Ministerioa.
- Muñoz de Bustillo, Rafael (bil.) (1989). *Crisis y futuro del estado de bienestar*. Alianza.
- Pérez-Orozco, Amaia (2011). «Crisis multidimensional y sostenibilidad de la vida». *Investigaciones Feministas*, 1, 29-53.
- Rodríguez Cabrero, Gregorio (2004). *El estado de bienestar en España: debates, desarrollo y retos*. Fundamentos.
- (2009). «Transformaciones y efectos en las políticas sociales en España desde la perspectiva de la inclusión social». In German Jaraiz Arroyo (koord.), *Actuar ante la exclusión: análisis, políticas y herramientas para la inclusión social* (57-85). FOESSA, Cáritas.

5.

Gizarte-zerbitzuen sistema

Gizarte-zerbitzuak aipatutako babes-sistemetako bat dira, ongizate-estatua sostengatzen duen zutabeetako bat, hain zuzen ere. Beraz, gizarte-zerbitzuak aipatzen ditugunean, sistema artikulatu bati egiten diogu erreferentzia, eta ez prestazio eta jarduera solteei. Are gehiago, gainerako sistemekin alderatuta, bi ezaugarri aipa daitezke: batetik, garapen txikiagoa (edo geldoagoa) izan duela, eta horrek eragina izan duela bere sendotasunean; bestetik, askotan sistema subsidiario gisa ulertzen dela, beste sistemen gabeziak asetzeko tresna bihurtzen delako. Horrela, Fuentes Reyek (2022) *erratz-autoaren* metafora erabiltzen du gizarte-zerbitzuen eta beste babes-sistemen arteko harremana irudikatzeke, gizarte-zerbitzuak gainerakoen eraginkortasunik eza arintzen saiatzen diren heinean.

Sistema batek antolaketa bat, egitura bat edo jarduteko irizpide propioak izaten ditu, eta, jarraian, gizarte-zerbitzuen sistemaren elementu garrantzitsuenak azalduko ditugu.

5.1. GIZARTE-ZERBITZUEN SORRERA ETA BILAKAERA ESPAINIAKO ESTATUAN

Gizarte-zerbitzuak ezartzea gauza berria da historian. Apurka, pentsaera-aldaketa gertatu da, eta aldaketa horiek hainbat legetan islatuta geratu dira. Espainian berebiziko garrantzia izan zuen 1978ko Konstituzioak, baina ez da iturri bakarra. Horretaz gain, garrantzi erabakigarria eduki dute hainbat legek eta arauk.

5.1.1. Gizarte-zerbitzuen abiapuntua: 1978ko Konstituzioa

Esan dugunez, frankismoa dela eta, ongizate-estatua berandu ezarri zen Espainian. Eta langileen borrokei esker aurrerapen asko lortu baziren ere, esan dezakegu frankismoaren amaierarekin garatu zela ongizate-estatua.

1978ko Konstituzioak aldaketa markatu zuen, eta bertan, ongizatea zabaltzeko, gizarte-zerbitzuen beharra azaldu zen, nahiz eta izen horrekin agertu ez. Izan ere, Konstituzioan gizarte-zerbitzuei buruz egiten den aipamen zehatz bakarra 50. artikulua da, eta hirugarren adinekoek buruz hitz egiten du.

Ez da, ordea, arazo bakarra. Izan ere, Konstituzioak hutsune bat dauka gizarte-zerbitzuen eskumenak zehaztean, ez baitu esaten nori dagokion haien ardura. Era horretara, gizarte-zerbitzuak ez dira administrazio-barruti bakar baten eskusiba eta, hortaz, eskumen-banaketa dago. Eskumenak eta ezaugarriak zehazteko, autonomia bakoitzak onartu

zituen gizarte-zerbitzuen lege autonomikoei erreparatu behar zaie, eta baita udal-arauei ere:

1. **Administrazio Zentrala.** Konstituzioaren 143. artikulua arabera, Administrazio Zentralaren eskumen eskusiboak dira honako gai hauek (Aleman eta Garcia, 1999, 210-211):

- Herritar guztien berdintasuna bermatzea.
- Immigrazioa.
- Asilo-eskubidea.
- Espetxe-instituzioak.

Horrez gain, autonomia-erkidegoek hartzen ez dituzten eskumenak ere jasotzen ditu. Estatuak, beraz, funtzio subsidiarioa du, eta gizarte-segurantza da eskumen horien artean garrantzitsuenetakoa.

2. **Autonomia-erkidegoak.** Egoera nahasgarria gertatzen da gizarte-zerbitzuen ardurari dagokion ebazteko orduan, ez baitago banaketa zehatz idatzirik (Aleman eta Garcia, 1999, 212-213). Konstituzioaren bi artikuluri erreparatu behar zaie gaia hobeto ulertzeko. Izan ere, 148. artikuluan, gizarte-laguntzaz hitz egiten da, modu orokorrean. Eta 149. artikuluan, estatuaren eskumen eskusiboak zein diren zehaztean, ez da egiten gizarte-zerbitzuei buruzko aipamenik. Zehaztasun falta horren aurrean, konstituzioak bere gain hartzen duen deszentralizazio-irizpideari jarraiki, gizarte-zerbitzuen planifikazioa autonomia-erkidegoei dagokiela ondorioztatu liteke, eta horrela, interpretatu da 148. artikuluan agertzen den *gizarte-laguntza* autonomia-erkidegoei esleitzea.

Era horretara, erkidegoek eskumen propiozat hartu dituzte gizarte-laguntza, gizarte-zerbitzuak, edota gizarte-ongizatea, gehienak euren autonomia-estatutuetan eginiko aipamen zehatzen bidez.

3. **Toki-administrazioa.** Gizarte-zerbitzuen bitartekari naturala izan beharko lirateke, herritarren arazoei duten hurbiltasunagatik; eta horrela gertatu da Europako herrialde gehienetan, nahiz eta Espainiako tradizioa zentralizatzailea izan. Hala ere, udalek gero eta garrantzi handiagoa dute gizarte-zerbitzuen esparruan, batez ere 1985eko *Toki Araubideko Oinarriak Araupeturik dituen Legearen* garapenarengatik (Aleman eta Garcia, 1999, 213-214). Zehatzago:

- 25.1. artikulua honela dio: «Udalerrak, bere interesak kudeatzeko eta bere eskumenen esparruan, auzo-komunitatearen beharrak eta nahiak betetzen lagundu dezaketen jardura mota guztiak bultzatu eta nahi adina zerbitzu publiko egin ditzake».
- 25.2.k. artikulua eskumen horiek onartzen dizkie udalei: «Gizarte-zerbitzuak, gizarte-sustapeneko zerbitzuak eta gizarteratzeko zerbitzuak ematea».

Aurrekoa osatzeko, 26.1.c artikulua udalek eskaini behar dituzten zerbitzuak zehazten ditu.

Udala: biztanle kopurua	Udalek eskaini beharreko zerbitzuak (26.1. art.)
Udalerri guztiak	Herriko argiteria, hilerria, hondakinak biltzea, kale-bideak garbitzea, edateko uraren etxeetako hornidura, estolderia, biztanle guneetarako irispideak, herri barruko bideen zoladura, eta janarien eta edarien kontrola.
+ 5.000 biztanle	Lehengoz gain: herriko parkea, liburutegi publikoa, merkatua eta hondakinen tratamendua.
+ 20.000 biztanle	Lehengoz gain: babes zibila, gizarte-zerbitzuak betetzea, suteei aurrea hartzea eta suteak itzaltzea, eta erabilera publikoko kirol-instalazioak.
+ 50.000 biztanle	Lehengoz gain: bidaiari taldeentzako hiriko garraioa eta ingurumena babestea

3. IRUDIA. Udal-eskumenak tamainaren arabera

Iturria: guk egin, 7/1985 Legean oinarrituta.

5.1.2. Gizarte-zerbitzuen sorrera eta lehen pausoak

Esan bezala, gizarte-zerbitzuen kontzeptua 1978ko Konstituzioaren ondoren agertu zen, eta haien diseinuan eta sustapenean zerikusi handia izan zuten orduko gizarte-langileek. 1970eko hamarkadako bigarren erdian, gizarte-zerbitzuen sistema babes-sistema publiko gisa eraikitze aldarria agertu zen, bereziki, ordura arteko karitateari eta ongintzari loturiko gizarte-ekintza gainditzeko.

1977an jardunaldi batzuk antolatu ziren Iruñean, *Gizarte-ekintza, gizarte-ongizatea eta gizarte-langintza* izenburupean. Bertan, etorkizuneko gizarte-zerbitzuetako oinarriak finkatu ziren, eta hori guztia liburu batean jaso zuten Patrocinio de las Herasek eta Elvira Cortajarenak (*Introducción al Bienestar Social*, 1979). Ordura arte kaosa zen nagusi gizarte-zerbitzuen inguruko baliabide eta zerbitzuetan, eta jardunaldiak eta liburuak ekarpen garrantzitsua egin zioten gaiari, tokian tokiko gizartearen esku-hartze profesionaleko eredu municipalista oinarri hartuz. Gizarte-zerbitzuen babes-sistema martxan jartzeko, hainbat irizpide jaso zituzten:

- Globalizazioa.
- Gizarte-ongizatearen orokortasuna edo holistikotasuna.
- Prebentzioa.
- Autonomia.
- Parte-hartzea.
- Garapen komunitarioa.
- Integrazioa.
- Humanizazioa.

Iruñeko jardunaldien ondoren, Las Herasek gizarte-zerbitzuen egoeraren analisiaren ondorio gisa honako hau aipatzen du:

«Gizarte-zerbitzuen sistema, ardura publikoko sistema gisa pentsatua. Errealitatearen eza-gutzan eta gizarte-beharrizan eta arazoen tratamendu zientifiko eta teknikoan oinarritua. Prebentzio-sistema bat, normalizatua eta herritar guztiei zuzendua; parte-hartzailea eta des-zentralizatua. Premisa horietan oinarrituta, udalerrien gizarte-ongizaterako «oinarri operati-boak» finkatu ziren, pertsonen, taldeen eta komunitatearen gizarte-beharrizanen panorama zehatza barne hartzeko, eta herritarren interes eta nahien multzoa asetzeko, oinarritzko balia-bideak sortzeko aukera ematen duten instituzioak baitira.» (2019, 125)

Gizarte-zerbitzuak ardura publikoko sistemak diren heinean, lege autonomikoen ara-bera osatzen dira. Hiru pauso bereizi ohi dira:

- **Lehen belaunaldiko legeak.** Atal historikoan ikusitako aurrekariak kontuan hartuta, eta aipatu berri diren Iruñeko jardunaldiak hastapen gisa hartuz, 1980ko hamarka-dako lehen urteetan gizarte-zerbitzuetako lehen legeak sortu ziren —*lehen belaunal-diko legeak* esaten zaie—, eta gizarte-zerbitzuen sorrera ekarri zuten.
- **Bigarren belaunaldiko legeak.** 1990eko hamarkada hasieran idatziak, ekarpen na-gusia unibertsaltasuna izan zen, gizarte-zerbitzuak ongizate-estatuko gainerako ba-bes-sistema bezala garatzen hasiz.
- **Hirugarren belaunaldiko legeak.** 2000-2005 urteetan hasi, eta gaur arte sortzen joan direnak. Ekarpene nagusia eskubide subjektiboa izan da. Hala esaten zaio, bal-dintzak betez gero, administrazioak emateko duen derrigortasunagatik. Eskubidea subjektiboa denean (hau da, herritarrari lotua denean), administrazio publikoari exiji dakioke, eta eskubidearen ukapena justizia-epaitegietan erreklama daiteke (Fantova, 2008).

LEGE MULTZOA	GARAIA	EKARPENA
1. belaunaldiko legeak	1980ko hamarkada	Gizarte-zerbitzuen sorrera
2. belaunaldiko legeak	1990eko hamarkada	Unibertsaltasuna
3. belaunaldiko legeak	2000-2005 urteetatik aurrera	Eskubide subjektiboa

4. IRUDIA. Gizarte-zerbitzuetako legeen bilakaera

Iturria: guk egina.

5.1. testua.

Eskubide subjektiboaren sorrera eta egikaritzea gizarte-zerbitzuetan

[*Iturria*: Lan honetatik hartutako zatiak, moldaturik: Gizarte Langintzaren Kontseilu Orokorra. 2020. Los Servicios sociales en España: la apuesta por el derecho subjetivo y su declaración como servicios esenciales y de interés general.

Administrazioek murrizketak azkar aplikatu izanak gizarte-eskubideak oinarritzko eskubide gisa defendatzeko beharra ekarri du (Pisarello, 2009). Eta oinarritzko eskubideekin parekatzeak ekarri du legearen aurrean galdagarri eta zuzenbidezko bihurtzea, eta hori estu lotuta dago eskubide subjektiboa aintzat hartzearekin. Abramovich-en eta Couris-en ildotik, honela ulertu behar dira galdagarritasuna eta zuzenbidezkotasuna:

«Galdagarritasuna kontzeptu zabala da, eta, funtsean, pertsonen estatuarengandik eta, kasu batzuetan, beste eragile batzurengandik, beren giza eskubideak, eskubide sozialak, ekonomikoak eta kulturalak erreklamatzeko eta lortzeko duten gaitasuna adierazten du. Zuzenbidezkotasuna epaile edo justizia-auzitegi baten aurrean erreklamatzeko aukera da, gutxienez, zuzenbidearen ondoriozko betebeharrak batzuk bete daitezela exijitzea.» (2002, 37)

Eskubide subjektiboei dagokienez, esan dezagun 1993tik aurrera bigarren belaunaldiko legeak onartu zirela, lehen belaunaldiko legeen hedapena eta sendotzea bilatuz. Autonomia pertsonala sustatzeari eta mendetasunari laguntzeari buruzko 39/2006 Legea onartu zenean sartu zen lehen aldiz eskubide subjektiboa Gizarte Zerbitzuen Sisteman eta, ondorioz, hirugarren belaunaldiko legeak sortu ziren (Arias Astray *et al.*, 2004).

Gizarte Zerbitzuen arloko hirugarren belaunaldiko legeak onartuta, lehen eta bigarren belaunaldiko legeekin kontrajarritako funtsezko hiru alderdi daude (Martínez-Martínez, 2017):

1. Eskubide subjektiboa aitortzea.
2. Baliabideen zorroaren sorrera.
3. Arautze eta finantzazio publikoaren ereduaren sendotzea.

Lehen alderdiari dagokionez, gizarte-zerbitzuak aitortzean, eskubide subjektiboaren formularen alde egitea gizarte-zerbitzuen unibertsaltasunaren funtsezko zutabetzat eta osagaitzat hartzen da. Baina konturatu gaitezen eskubide subjektiboa arautzeak herritarren eta administrazioaren arteko harremana aldatzea dakarrela; izan ere, herritarrek eskubide hori aitortzea eska dezakete, Ongizate-Estatuaren beste eskubide batzuekin gertatzen den bezala, hala nola hezkuntzarekin edo osasunarekin, graziazko edo diskreziozko harreman batetik harago (Aguilar Hendrickson, 2014).

Bigarrenik, autonomia erkidegoen prestazioen katalogo edo zorro bat legez arautzeak zerikusi handia du eskubide subjektiboa aitortzearekin. Eskubide subjektiboa arautzeko, gizarte-zerbitzuen sistemako prestazio-zorro bat ere behar da, eta, ondoren, arautegi bidez garatu behar dira prestazio bakoitzaren ezaugarriak, modalitateak, espezifikotasunak eta finantzaketa, sistemaren iraunkortasuna bermatzeko (Martínez-Martínez, 2017). Ez badago

herritar guztientzat ikusgai eta eskuragarri dagoen katalogo eta karterarik (zerbitzuen non-dik norakoak eta eskuratzeko baldintzak zehazteko), herritarrek ez dute jakingo baliabide edo zerbitzu horretarako eskubidea duten edo ez.

Prestazioen Katalogo bat arau bidez ezartzeak eta, ondoren, zorroaren bidez garatzeak baldintzatzen du gizarte-zerbitzuak egiazko gizarte-eskubide gisa bermatzen dituen sistema izatea, edo «paper-eskubideetan» oinarritutako sisteman gelditzea. [...]

Azkenik, eredu baten arautzea eta finantzaketa publikoaren kontsolidazioa, eskubide subjektiboaren onarpenarekin eta prestazioen katalogo baten erregulazioarekin batera, ezinbestekoak dira eskubide subjektiboa errealitate izan dadin. Modu honetan, asistentzia-eremua eta aurrekontu izaerako mugak gaintitzea ahalbidetzen da, alegia, komenigarritasunari buruzko balorazioaren mugak gaintitzen dira, hau da, benefizentziaren eta gizarte-laguntza-ren erreferentzia-esparrua izan den diskrezionalitatea (Martínez-Martínez, 2017). Kontsolidazioan aurrerapausoak eman diren arren, alor ekonomikoa ez dago oraindik 2012ko mailan, hau da, «gizarte-zerbitzuetan egindako inbertsioak ez du berreskuratu krisiaren aurreko maila (DEC indizea, 2018).

5.1.3. Gizarte-zerbitzuen sistema motak

Ikusi dugunez, Espainiako estatuan ez da estatu mailako legerik egon gizarte-zerbitzuak arautzeko. Eskumena, aldiz, autonomia-erkidegoa izan da. Hori dela eta, autonomia-erkidego bakoitzak, bere ezaugarrien eta testuinguruaren arabera, gizarte-zerbitzuen eredu propioa eraiki du. Gizarte-zerbitzuen sistemen ereduen artean, hainbat irizpide partekatzen dira; esaterako, ikuspegi komunitarioa edo udal gizarte-zerbitzuen zentraltasuna, baina tokian toki garatzen joan diren eta egun dauden sistemek ezaugarri ezberdinak dituzte. Aipatu dugu lehenago, gure ongizate-estatuaren eredua mediterranearra denez, horrek jada hainbat ezaugarri ezartzen dizkiela horren baitako babes-sistemei. Hala ere, eredu mediterranearraren baitan sortzen diren gizarte-zerbitzuen artean ere, eredu ezberdinak identifika daitezke.

Noguesek eta Garciak (2023) diotenez, Espainiako estatuaren kasuan, hiru eredu ezberdin identifika daitezke, erkidegoen arabera: neoliberala, sozialdemokrata, eta demokrata-kris-taua.

1. **Orientazio neoliberal sakoneko eredua.** Gizartearen sektore batzuk kontrolatu beharrekoak direla onartzen da, eta ezberdintasuna eta haustura soziala naturalizatzen dira, baita horien ondorioak ere. Praktikan, lehen eta bigarren mailako herri-tarrak sortzen dira, eta baita lurralde-segregazio handia ere. Gizarte-zerbitzuak gizarte-kontrolerako tresna gisa erabiltzen dira, eta hirugarren sektorea ugaltzen da. Madrilgo Erkidegoa izan daiteke horren adibide.
2. **Eredua sozialdemokrata.** Itun sozialetik gertuen dagoen eredua izan daiteke, erren-ten birbanaketaren lidergo publikoa duena. Lan-enpleguaren gizartean oinarritutako eredua da, elkartasun instituzionala (ez zuzena) mobilizatzen duena. Ondasun sozia-lak herritarren gizarte-eskubideak bermatzeko zerbitzu publiko gisa egituratzen dira,

justizia soziala areagotuz eta politikak, legeak eta programak erabiliz gizarte-zerbitzuen sistema egonkortzeko. Hirugarren sektorea eta merkatua administrazio publikoaren lanaren osagarri gisa ageri dira. Valentziako 3/2019 Legeak sustatzen zuen gizarte-zerbitzuen eredua izan liteke horren adibide.

3. **Eredu demokrata-kristaua.** Klase sozialen arteko elkarbizitza eta gizarte-kohesioa sustatzen da, betiere garapen ekonomikoa bultzatuta. Balio kristauen eragin nabarmena du. Sektore publikoak hirugarren sektorearekin elkarbanatzen du kudeaketa eta, neurri txikiagoan izan arren, baita merkatuarekin ere. EAEko edo Nafarroako ereduak izan daitezke horren adibide.

Ereduak ere, joera orokorra neoliberalismorantz abiatzen da, eta gehiago edo gutxiago, hala gertatzen ari da sistema gehientsuenetan. Joera hori nabarmenagoa da Espainiako estatuko orain arteko gizarte-zerbitzuak izaera komunitario handiko sistemak izan direlako, publikoaren garrantzi handiarekin, eta tokiko administrazioan arreta bereziarekin, hain zuzen ere. Hasierako ezaugarri horietatik egungora dagoen aldeak agerian uzten du joera neoliberalak. Hala ere, joera neoliberal horren barruan ere, hiru eredu horietako ezaugarriak nabari daitezke oraindik erkidego ezberdinetako sistemetan.

Ereduak	Ezaugarri nagusiak
Orientazio neoliberal sakona	— Ezberdintasuna naturalizat jotzen da — Gizarte-zerbitzuak kontrol erreminta gisa — Hirugarren sektorearen erabilera handia, privatizazioa...
Sozialdemokrata	— Ezberdintasunaren aurrean, birbanaketa-politikak, lana... — Gizarte-zerbitzuak gizarte-eskubideen berme — Administrazio publikoa nagusi, hirugarren sektorea osagarri
Demokrata-kristaua	— Klase sozialen arteko elkarbizitza sustatzen da — Balio kristauen eragin nabarmena — Administrazioak eta hirugarren sektoreak kudeaketa partekatzen dute

5. IRUDIA. Gizarte-zerbitzu ereduak

Iturria: guk egin.

5.2. GIZARTE-ZERBITZUEN DEFINIZIO BATERANTZ

Atalaren hasieran aipatu dugu gizarte-zerbitzuen sistema ez dagoela beste babes-sistema batzuk bezain garatuta, eta horri gehitu behar zaizkio gizarte-zerbitzuen sistemen artean dauden ezberdintasunak. Horrek denak gizarte-zerbitzuen definizio bakar batera heldu ahal izatea zaildu du. Baina denborak aurrera egin ahala, definizio gehiago joan dira sortzen, definizio bakarra adosteko zailtasunen seinale. Ikuspegi ezberdinetatik eginak izanik, urteen poderioz eta sistemak garatzen joan diren heinean, definizio horiek ere egokitzen eta eraldatzen joan dira (Zubillaga-Herran, 2023).

GIZARTE-ZERBITZUAK DEFINITZEKO SAIOAK

Gizarte-langintzako metodoak erabiliz, gizabanakoek eta taldeek komunitatean ongizatea eta garapena izaten eta gizarte-ingurunera egokitzen laguntzen duten zerbitzuak dira (Europako Kontseilua, 1961).

Prebentzio, errehabilitazio, aukera-errazte edo asistentzia helburu duten izaera estrukturaleko ekintza teknikoen multzoa dira, kasu askotan interdiziplinarrak (Casado eta Guillén, 2001).

Gizarte-ekintzako sistema globala, beren nortasunaren garapen duinerako beharrezkoak diren bitartekoak eta laguntzak pertsonen, taldeen edo komunitateen eskura jarriko dituen. (...) Gizarte-zerbitzuen sistema publikoa (...) administrazio publikoek ematen dituzten prestazio tekniko eta ekonomiko, plan, programa eta lantalde tekniko guztien multzoa da (Nafarroako Foru Gobernua, 15/2006).

Gabeziak estaltzeko eta potentzialtasunak garatzeko, autonomia (edo mendekotasun) pertsonalarekin eta integrazio (edo bazterketa) orokor komunitarioari lotuta, laguntza eta babesa eskaintzen dituzten prestazio, teknika eta jarduerak dira, batez ere erlazionalak eta hurbiltasunezkoak (Fantova, 2008, 34).

Gizarte-zerbitzuak gizarte-politikaren baitan kokatzen dira; hau da, gizarte-eraldaketa prozesuetan dauden esku-hartze erreminta gisa ulertzen dira, eta, ondorioz, pertsonen bizi-eredu eta bizitza-aukeretan eragiten dute (Anaut-Bravo, 2019, 14).

Lehenago aipatu bezala, gizarte-zerbitzuen sistemak ardura publikoko babes-sistemak dira (hots, babes-sistema publikoak), eta hurrengo azpiatalean ikusiko dugun bezala, hainbat irizpide edo printzipio dituzte, tartean unibertsalak eta multidiziplinarrak izatea. Hala ere, definizio bakarrarekin garatzeko zailtasunak zailtasun, gizarte-zerbitzuen inguruan egindako definizio-saiakeretan, badaude errepikatzen diren hainbat ezaugarri, eta interesgarria izango zaigu horiei erreparatzea.

- **Oinarrizko gizarte-zerbitzuak sistemaren gako dira.** Deszentralizatutako sistema da, tokiko erakundeetan arreta berezia jartzen duena. Izan ere, tokiko erakundeek (banaka edo mankomunitateetan elkartuta) gizarte esku-hartzea bermatzen dute, beharrianak sortzen diren eta herritarren bizitzak zein elkarbizitza gertatzen den gertutasunezko testuinguruan, alegia. Hori horrela izanik, ezinbestekoa jotzen da baliabideak eta zerbitzuak hurbiltasun-irizpide horri jarraiki eskaintzea.
- **Esku-hartze mota ezberdinak egiten dira.** Asistentzia, promozioa, prebentzioa, baliabideen kudeaketa, etab. Hala ere, lan mota hauetako batzuek besteek baino pisu handiagoa hartzen dute.
- **Modu formal eta eratua dira.** Gizarte-arazoei aurre egiteko modu formal eta eratua dira. Hirugarren sektoreko elkartek, boluntarioak, pribatuak edo publikoak izan daitezke, baina sare informalak kanpo geratzen dira.
- **Izaera teknikoa dute.** Diziplina ezberdinetatik elikatzen dira, eta lan egiteko metodologia, teknika eta prozedimendu zehatzak erabiliz esku-hartzen da.
- **Erratz-sistema dira.** Beste sistema batzuek erantzun ezin dituzten beharrianen ardura hartzen dute.

5.3. GIZARTE-ZERBITZUEN OBJEKTUA, HELBURUAK ETA FUNTZIOAK

Definizioarekin gertatzen den bezala, ez da erraza gizarte-zerbitzuen helburuak zehazteko proposamen berdintsuak biltzea. Baina, kasu honetan ere, batzuk aipatuagoak eta errepikatuagoak dira, eta horiei helduko diegu hemen.

Gizarte-zerbitzuek bilakaera nabarmena izan dute 1990eko hamarkadatik hona objektuan eta helburuetan. Objektuak sistemaren mugak ezartzen dizkigu, eta, ondorioz, sistema horren ekintza-eremua markatu. Helburuak, berriz, heldu edo lortu nahi diren ondorioak, egoerak edo tokiak dira.

1990eko hamarkadan, gizarte-zerbitzuen helburu nagusiak bi ardatz dikotomikoren arabera definitzen ziren (Casado eta Guillen, 1997): batetik, bazterkeria eta integrazioa; eta, bestetik, mendekotasuna eta autonomia. Lehenengo dikotomia maila sozial eta komunitarioari dagokio, eta bigarrena maila pertsonalari. Beste era batera esanda, proposamen horretan gizarte-zerbitzuen helburua izango litzateke pertsonen eta taldeen integrazioa eta autonomia sustatzea, eta, horiei lotuta, gizarte-bazterkeria edota mendekotasuna gutxitzea edo mugatzea. Eskema horretatik abiatuz, gizarte-zerbitzuen zereginak gizarte-bazterkeriari aurre egitea eta integrazio areagotzea izango lirateke.

Azken urteetan egindako proposamen garatuago batean, ordea, Fantovak (2019) dio gizarte-zerbitzuen objektua elkarrekintza dela, zehazki, autonomia pertsonalaren eta integrazio erlazionalaren bidez egindakoa. *Autonomia pertsonala* esaten die pertsonok eguneroko eginbeharrak (norberaren zaintza) egiteko ditugun gaitasunei. Eta *integrazio erlazionala* esaten die, berriz, pertsonok lehen mailako babesean eta lotura-sareetan (komunitatean, familian, kide garen taldeetan eta abarretan) ditugun gaitasunei edo potentzialtasunei.

Objektuaren bilakaera		
Integrazioa (bazterkeria)	→	Integrazio erlazionala
Autonomia (mendekotasuna)		Autonomia funtzionala

6. IRUDIA. Gizarte-zerbitzuen objektua

Iturria: guk egina.

Fantovaren proposamenarekin jarraituta, pertsonen elkarrekintzarekin lotutako desorekak prebenitzea, zuzentzea edo arintzea helburu duten jarduerak dira gizarte-zerbitzuen muina, elkarrekintza horren bi alderdi edo dimentsiorekin; batetik, eguneroko bizitzarako autonomia funtzionala; eta, bestetik, integrazio erlazionala (familiakoa eta, oro har, komunitatekoa). Hobeto azalduta:

- Eguneroko bizitzako autonomia funtzionaltzat jotzen dira honako hauek: zaintza eta autozaintza; egunerokotasuneko oinarrizko jarduerak eta norberaren bizitzari zein etorkizunari buruzko erabakiak hartzeko funtzio kognitibo eta emozionalak erabili beharra dakartenak (autodeterminazioa, autoantolaketa eta autogobernua). Eta bertan sartuko ditugu eguneroko bizikidetzarako trebetasun sozialak ere.

- Integrazio erlazionala estu lotuta dago familia-harremanekin eta beste sare komunitario presentzial edo birtualekin (eta den-denak dira lehen mailako harremanak), gizarte-laguntzako funtsezko iturri den heinean (Fantova, 2019, 7).

Objektuen arabera eraikitzen dira helburuak. Oraingo gizarte-zerbitzuetan asko izan daitezke; besteak beste:

- Informazioa, orientazioa eta akonpainamendua, eta gizarte-diagnosiak egitea.
- Prebentzioa egitea, gizarte-arazoen kausetan eraginez.
- Gizarte-harremanak eta komunitate-partaidetza sustatzea.
- Pertsona, talde eta komunitateen inklusioa bermatzea, autonomia ahalbidetuz.
- Komunitateko gizarte-laguntza eta elkartasuna bermatzea, behar denean ekintza eta esku-hartzeak proposatuz.
- Ongizatea bermatzeko, gainerako babes-sistema eta baliabideekin koordinatzea.

Zerrendatutako helburu horiek orokorrak izan dira, baina begira dezagun orain Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistemak zein aipatzen dituen bere 6. artikuluan. Herritar guztien gizarte-ongizatea sustatzea da Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistemaren helburua. Horretarako, beste sistema eta politika publiko batzuekin koordinatuta arituko da, haiekin lankidetzan. Honako hauek ditu «funtsezko eginkizunak»:

- a) Pertsonen autonomia sustatzea, eta mendetasun-egoerek pertsoneri eta familiei eragiten dizkieten beharrezanean aurrea hartu eta erantzutea.
- b) Babesgabezia-egoerek eragiten dituzten beharrezanean aurrea hartu eta erantzutea.
- c) Bazterketa-egoerei aurrea hartu eta erantzutea, eta pertsonen, familien eta taldeen gizarteratzea sustatzea.
- d) Larrialdi-egoerek pertsoneri eta familiei eragiten dizkieten beharrezanean aurrea hartu eta erantzutea.

5.4. GIZARTE-ZERBITZU PUBLIKOEN OINARRIZKO IRIZPIDEAK

Gizarte-zerbitzuen sisteman, gainerako babes-sistemetan bezala, oinarrizko irizpideak edo printzipioak egon ohi dira, haiek behar bezala eraikitzeko eta garatzeko. Garrantzitsuak dira sistemaren jarduna eta norabidea finkatzen dituztelako. Irizpide horietan hainbat aldagai hartu ohi dira kontuan: ereduaren, testuinguruaren, finkatutako helburuen, edo ezarritako objektuaren araberrakoak izan daitezke.

Inguruko gizarte-zerbitzuen sistemetan berdintsuak izaten dira irizpideak, eta, zehatzago, Gizarte Zerbitzuen Euskal Sisteman hauek jasotzen dira (12/2008 Legea Gizarte Zerbitzuei buruzkoa, 7. artikulua³).

- Erantzukizun publikoa.** Gizarte-arazoei aurre egitea administrazioaren betebeharra da, eta, hortaz, gizarte-zerbitzuen sistema ez da administrazioak herritarrari egiten

³ Ik. ere Aleman eta Fernandez, 2004, 393-394; Gallego eta Gonzalez, 1997, 116-121

- dion nahia edo oparia, zerbait arautua eta halabeharrezkoa baizik. Botere publikoek, beraz, araututako prestazioen eta zerbitzuen eskaintza eta horietaz baliatzeko modua bermatu behar dute. Horrek ez du esan nahi administrazioa denik, behar-beharrez, zerbitzuen kudeatzaile, baina bai berea dela ardurarik handiena. Beraz, administrazioak beharrezko baliabide tekniko, ekonomiko eta pertsonalak bermatu behar ditu.
- **Unibertsaltasuna.** Botere publikoek prestazioez eta zerbitzuez baliatzeko eskubidea bermatuko diete eskubide horren jabe diren pertsona guztiei, lege honetako 3. artikuluan zehazten diren baldintzen arabera; nolana ere, prestazio eta zerbitzu horietaz baliatzeko eskubidea berariazko baldintzak betetzeko betebeharraren pean jarri ahalko da.
 - **Berdintasuna eta ekitatea.** Herri-administrazioek prestazio eta zerbitzu jakin batzuk bermatu behar dituzte gutxienez. Halaber, prestazio eta zerbitzu horietaz baliatzea bermatuko dute ekitatearen irizpidearen arabera, baldintza sozial edo pertsonalengatik bereizkeriarik eragin gabe, ekintza positiborako edo aukera eta tratu berdintasunerako neurriak aplikatzearen kalterik gabe, eta beren jardunean gizon eta emakumeen berdintasunaren eta dibertsitate sexualaren ikuspegiak integratuz, bai eta belaunaldi ezberdinak eta kultura ezberdinak aintzat hartzeko ikuspegia ere.
 - **Hurbiltasuna eta deszentralizazioa.** Hurbiltasunaren irizpideari erantzunez, gizarte-zerbitzuak, haien izaerak aukera ematen duenean, ahalik eta deszentralizaziorik handienarekin eskainiko dira.
 - **Prebentzioa, integrazioa eta normalizazioa.** Bazterketa sortzen duten edo bizimodu autonomoa mugatzen duten egiturazko kausen azterketa eta prebentzioa egingo dute gizarte-zerbitzuek. Era berean, herritarrek beren ingurune pertsonal, familiar eta sozialean integratzea izango dute helburu, eta normalizazioa sustatuko dute, beste arreta-sistema eta politika publiko batzuez balia daitezen lagunduz.
 - **Arreta pertsonalizatua eta integrala eta arretaren jarraitutasuna.** Gizarte-zerbitzuek arreta pertsonalizatua eskaini behar dute, pertsona eta/edo familia bakoitzaren beharrian bereziei egokitua, eta haien egoeraren ebaluazio integral batean oinarritua; eta arreta jarraitua eta integrala izango dela bermatu beharko dute, nahiz eta administrazio edo sistema bat baino gehiago jardun.
 - **Diziplinarteko esku-hartzeak.** Eskainitako arretaren izaera integrala eta baliabide publikoen aplikazio arrazoizko eta eraginkorra bermatze aldera, ahalegina egingo da esku-hartzeak diziplinartekoak izan daitezen, eta, horretarako, talde-lana sustatuko da, bai eta gizarte arloko esku-hartzean aritzen diren era bateko eta besteko lanbideetako ekarpenak eta egokiak diren guztiak aintzat hartzea ere.
 - **Koordinazioa eta lankidetzak.** Herri-administrazioak koordinazio- eta lankidetzak betebeharraren arabera jardungo dira elkarren artean, bai eta irabazi asmorik gabeko gizarte-ekimen pribatuarekin ere. Elkarlanean arituko dira, orobat, gainerako ekimen pribatuarekin. Koordinazio eta elkarlan horrek gainditu egin beharko du gizarte-zerbitzuen arloa, eta beste babes-sistema eta politika publiko batzuetara ere hedatu beharko da.
 - **Gizarte-ekimena sustatzea.** Irabazi asmorik gabeko gizarte-ekimenak gizarte-zerbitzuen arloan parte har dezatan sustatuko dute botere publikoek.
 - **Herritarren parte-hartzea.** Plangintzan eta garapenean, pertsonak eta taldeak elkar-tasunezko lankidetzan ari daitezen sustatuko dute botere publikoek, bai eta erabiltzaileen parte-hartzea ere.

—**Kalitatea.** Prestazio eta zerbitzu nagusiek kalitate estandar gutxieneko batzuk izan ditzaten bermatu behar da.

Gogoetarako tartea-1

Unibertsaltasuna da azken belaunaldietako legeek euren baitan duten irizpide garrantzitsuenetako bat, eta adierazten du zerbitzuak, kasu honetan gizarte-zerbitzuak, herritar ororentzat izan daitezkeela. Ezaugarri espezifiko edo klase sozialez harago, herritar orok erabiltzen duen babes-sistema izan nahiko luke.

Baina aipatu dugu gizarte-zerbitzuen sistemaren ezaugarrietako bat erratz-sistema izatea dela. Erratz-sistema (edo *erratz-autoa*) izateak esan nahi du, objektu propioa duen sistema izatea baino gehiago, beste sistema batzuk heldu ezin diren edo kanpoan uzten dituzten pertsonen eta egoeren kargu egiten den sistema dela.

Objektuaren aferak garrantzia hartzen du eztabaida honetan. Nori begiratu behar diote gizarte-zerbitzuek? Zein egoera edo beharriari erantzun? Batetik, besteak beste, epe luzeko zaintza-beharrianak, hezkuntza-prozesuetan zailtasunak dituzten familiei orientazioa edo gizarte-harremanak sustatzeko politikak eta baliabideak daude. Horiek unibertsaltasunari erantzuten diote, gizarte-zerbitzu «estigmatizatu» errealitatea gainditu nahian. Bestetik, ordea, problematika eta beharriari asko eta gurutzatuak dituzten errealitateak daude, eta gizarteko pertsona zaurgarrienek pairatzen dituzte horiek. Beste babes-sistema batzuetan erroa duten beharrianak izanda ere, gizarte-zerbitzuen bueltan amaitzen duten pertsonak dira.

Hori horrela izanik, irizpideek eta ezaugarriek talka egiten dute. Gizarte-zerbitzuek unibertsalak izateko bokazioa dute, baina egunerokoan, hein handi batean, oinarritzko beharrianak ase ezin dituzten pertsonekin egiten dute lan. Horrek hainbat galdera eragiten ditu: unibertsaltasunean soilik zentratuz gero, gainerako babes-sistemetan bezala, nor egingo da babes-sistemek kanpo uzten dituzten pertsonen kargu? Gizarte-zerbitzuen sistemaren objektua elkarrekintza bada, zentzua dauka oinarritzko beharrianak ase gabe dituzten pertsonen beharrak asetzeko ardura hartzeak?

Gogoetarako tartea-2

Eskubide subjektiboak gizarte-zerbitzuen azken belaunaldiko legeetan izandako berrietasuna dira. Azaldu dugunez, horrek esan nahi du norbaitek zerbitzu edo baliabide bat jasotzeko baldintzak betetzen baditu, administrazioa derrigortuta dagoela zerbitzu edo baliabide hori ematera, eta, bestela, herritarrak auzitegietan erreklama dezakeela eskubide hori.

Baina badakigu gizarte-beharrianak gero eta gehiago direla, eta, gainera, gero eta konplexuagoak. Horren harira, azken urteetan entzun izan dugu gizarte-politikek hartzen dutela administrazio publikoen aurrekontuen ehuneko altuenetako bat, baina gizarte-zerbitzuetara propio bideratzen den aurrekontuen kopuruak ez die beharrei erantzuten.

Nola bermatuko du administrazioak eskubide bat, ez badago baliabide nahikorik? Edo administrazioak nahiz eta eskubide subjektiboa aldarrikatu, badaki jendeak ez duela eskubide hori auzitegietan bermaraztea eskatuko? Prozedura administratibo eta judizialek eskatzen dituzten ibilbide konplexuak kontuan hartuta, edonork egin al ditzake? Eskubide subjektiboak benetan bermatzen al ditu eskubideak?

ERABILITAKO ERREFERENTZIAK

- Aguilar-Hendrickson, Manuel (2014). «Apuntes para un replanteamiento de los servicios sociales en España». In Foessa Fundazioa (arg.), *VII Informe sobre exclusión y desarrollo social en España 2014* (1-36). Foessa Fundazioa.
- Anaut-Bravo, Sagrario (2019): *El sistema de servicios sociales en España*. Aranzadi.
- Alemán, Carmen eta García, Mercedes (1999). *Fundamentos de bienestar social*. Tirant lo Blanch.
- Alemán, Carmen eta Fernandez, Tomás (2004). *Introducción a los servicios sociales*. UNED.
- Casado, Demetrio eta Guillén, Encarna (1997). *Introducción a los servicios sociales*. Editorial Popular.
- Casado, Demetrio eta Guillén, Encarna (2001). *Manual de servicios sociales*. CSS.
- De las Heras, Patrocinio eta Cortajarena, Elvira (1979). *Introducción al Bienestar Social*. Federación Española de Asociaciones de Asistentes Sociales.
- De las Heras, Patrocinio (2019). *Trabajo Social y Servicios Sociales, Conocimiento y Ética*. Paraninfo.
- Europar Kontseilua (1961). *Europako Karta Soziala*, Europar Kontseilua.
- Fantova, Fernando (2008). *Sistemas públicos de servicios sociales. Nuevos derechos, nuevas respuestas*. Deustuko Unibertsitatea.
- Fantova, Fernando (2019). «Naturaleza y esencia de los servicios sociales del futuro: el objeto a proteger y promover». In Xabier Pelegrí (koord.), *El futur dels Serveis Socials* (23-41), Fundació Apip-Acam.
- Fuentes Rey, Pedro (2022). «¿Qué servicios sociales para el siglo XXI?», *Documentación social*, 11.
- Fullaondo, Arkaitz eta Bergantiños, Noemi (koord.) (2025). *Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistema. Egitura, baliabideak eta ikuspuntuak*, EHUKo Argitalpen Zerbitzua.
- Gallego, M.ª José eta Gonzalez, Mercedes (1997). *Aproximación a la acción social y a los servicios sociales*, Cuché.
- Gizarte Langintzaren Kontseilu Orokorra (2020). *Los Servicios sociales en España: la apuesta por el derecho subjetivo y su declaración como servicios esenciales y de interés general*, GLKO.
- Nafarroako Foru Gobernua, 15/2006 FORU LEGEA, abenduaren 14koa, Gizarte-zerbitzuei buruzkoa, BOE 152. zk. (2006). <http://www.lexnavarra.navarra.es/detalle.asp?r=5910855&d=1>
- Nogués, Luís eta Garcia, Teresa (2023). «Metamorfosis de los servicios sociales en España». In Ainhoa Berasaluze *et al.* (koord.), *Supervisión: hacia un modelo colaborativo y transdisciplinar* (233-246), Aranzadi.
- Zubillaga-Herran, Nerea (2023). *Gizarte-Zerbitzuen Euskal Sistemaren sakontze komunitarioa*, Euskal Herriko Unibertsitatea.

6.

Gizarte-zerbitzuak jardunean

Aurreko atalean gizarte-zerbitzuen sistemaren oinarrizko elementuak ezagutu ditugu. Beraz, badakigu zer ezaugarri dituzten, nola sortu ziren, zer helbururekin, eta zein diren beren printzipioak edo balioak. Baina sistema bat ulertzeko, garrantzitsua da beste elementu batzuei ere erreparatzea; zehazki, haren funtzionamendu praktikoarekin lotura zuzena dutenei.

Gai honetan gizarte-zerbitzuen alde dinamikoago bat ezagutuko dugu: ongizatearen horniduraz arduratzen diren eragileak; emakumeek sistema honi egiten dioten ekarpena; nola antolatzen diren lurralde-maila desberdinetako gizarte-zerbitzuak; eskaintzen diren prestazioak; esku hartzeko eredurik ohikoena. Eta, azkenik, horrek denak harremana dauka gure genero-posizioarekin?

Gai horiei erantzuten saiatuko gara atal honetan, eta, azkenik, gizarte-zerbitzuen egungo erronkaz arituko gara.

6.1. GIZARTE-ZERBITZUEN HORNITZAILEAK

Gizarte-beharrizana sortuta, konponbidea bilatzeko ardura hainbat eragilek edo sektorek hartu izan du historikoki, gizartearen arabera. 4. gaian aipatu dugunez, oro har, hiru dira eragileak: estatua, merkatua eta hirugarren sektorea (ik. besteak beste, Alemán eta Fernandez, 2004, 356-367; Alemán eta García, 1999, 273-279; Casado eta Guillén, 2001, 51-55). Hornitzaile horien konbinaketaren arabera, eredu eta emaitza ezberdinak gertatuko dira.

Baina ongizate-estatuaren krisiarekin, gizarte-ongizatearen hornidura konplexuagotu egin da, eta hornitzaile bat baino gehiago sortu da estatua laguntzeko edo ordezkatzeko asmoarekin. Zehatzago, honela sailka ditzakegu.

Erakunde publikoak. Estatuak, autonomia-erkidegoek, aldundiek eta udalek eskaintako zerbitzuak dira. Denboran nahiko berria eta ezohikoa izan da estatuaren esku-hartzea, baina gaur egungo sisteman funtsezkoa da haren ekarpena. Gure inguruan eztabaida ezina da herritarren gizarte-ongizatean botere publikoek gaur duten erantzukizuna. Zerbitzuak zuzenean edo beste erakunde batzuen bidez emanda ere, erakunde publikoen erantzukizuna ez da galtzen. Gainera, enpresa kapitalistaren aurrean, erakunde publikoek abantaila asko eskaintzen dituzte gizarte-zerbitzuen arloan, ez baitute halabeharrez etekina bilatzen. Hala ere, gero eta eraginkortasun handiagoa eskatzen zaie, baita beste sektoreei parte-hartze handiagoa uztea ere.

Sektore informala. Gizarte-beharrizana sortuta, konponbidea gure inguruan bilatzea izaten da lehenengo aukera: familia, lagunak, lankideak, auzokoak eta abar. Beharritane

aurre egiteko ohiko modua izan da historian, ia bakarra batzuetan, eta gaur egun ere ezinbestekoa da. Sektore berean sartuko dugu dohaintza, edo ohikoa izan den karitate eta humanitarismo indibidualaren ildoan gaur hainbat taldek egiten dutena ere (enpresak, elkarteak eta abar). Sektore hori izaten da, hortaz, jendeak bilatzen duen lehenengo aukera, eta inguru horretan aurrerapenik ez badago, beste aukera batzuk begiratzen dira.

Zerbitzu indibidualen merkatua. Hau da, diruaren truke jendea kontratatzea lan zehatz bat egiteko: edozein motatako laguntzaileak, garbiketa-lanak, umeak zaintzea eta abar. Zerbitzu horiek ez dira gizarte-zerbitzutzat jotzen, baina sektore informalean bezala, modu horretan bideratzen da ematen den laguntzaren zati handi bat. Sektore hori etorkinentzako lan-iturri garrantzitsu bihurtu da azken urteotan, hirugarren adinekoen zaintzan, esaterako.

Zerbitzu eratuaren merkatua. Hau da, diruaren truke enpresa bat kontratatzea, beronek zerbitzu bat eman dezan. Tradizionalki oso gutxi erabili izan da, baina gaur egun gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari da, hainbat faktorek bultzaturik: klase ertainaren hazkundera, senideetatik jasotzen den laguntza txikiagoa, mendekotasun egoerak areagotzea, edo sektore publikoak arlo horietan dituen gabeziak, besteak beste. Sektore honetan sartzen dira, adibidez, era askotako terapiak, haurren zaintza, adinekoentzako zerbitzuak, adimen-aniztasunak, drogamendekotasunak eta abar. Zerbitzu horietako parte-hartzea asko eztabaidatu da, arrazoi birengatik, batez ere: etekina atera beharrak zerbitzua mugatu dezakeelako, eta ordaindu ezin duena diskriminatzen duelako.

Hirugarren sektorea. Hau da, irabazi-asmorik gabeko erakunde pribatuak, herritarren edo gizartearen ekimenetik sortuak, interes orokorreko helburuekin. Babes sistema guztietan ager daitezke (osasungintza, hezkuntza...), baina gizarte-ekimenean dihardutenak interesatzen zaizkigu. Hainbat arlotan egiten dute lan: adinekoak, indarkeria matxista, gazteak, etorkinak eta abar. Esan bezala, erakunde pribatuak dira, eta *hirugarren sektorea* esaten zaie erakunde publikoetatik eta merkatutik nolabait bereizteko. Baina hirugarren sektore horren barruan askotariko errealitateak ditugu, eta oso zaila zaigu modu bateratuan definitzea. Horrela, erakunde desberdinak ditugu; esaterako, elkarteak eta fundazioak. Hirugarren sektorearen garapena boluntariorzarekin oso lotuta egon da tradizionalki. Izan ere, historiari erreparatzen badiogu, ekintza boluntarioak garrantzi handia eduki du beti gizarte-arazoak konpontzeko momentuan. Egia da azken hamarkadetan erakunde horien profesionalizazioa handiagoa izan dela, baina gizarte-eremuko erakunde askotan ezinbesteko bihurtu da boluntariora.

6.2. GIZARTE-ZERBITZUEN FEMINIZAZIOA

Gizarte-zerbitzuen ezaugarri nabarmenetako bat emakumeen presentzia handia da. Emakumeak funtsezkoak dira zerbitzuen eskaintzan, baina baita hartzaile modura ere. Hau da, gizarte-zerbitzuetan lan egiten duten langile gehienak emakumezkoak dira (ikusi besterik ez dago gizarte-langileen kasua), baina baita zerbitzuak jasotzen dituztenak ere. Horregatik, gizarte-ekintzaren feminizazioaz hitz egiten da. Azter dezagun aipatutako bi arloetan.

Lanbide feminizatu gisa, kontuan hartu behar da gizarte-zerbitzuek tradizionalki emakumeen gain egon diren edo dauden arloetan dihardutela, eta horrek eragin nabaria izan duela feminizazio-prozesuan. Era berean, gizarte-zerbitzuen bidez esku hartzea (eta berdin zaintza, sentipenetan edota afektibitatean oinarritutako lana edo laguntza) emakumeen *be-*

rezko dohainak diren ezaugarriekin parekatzen da askotan, eta horrek eragin zuzena du rol eta generoaren eraikuntzan. Ez da hori, noski, kasu bakarra; erizaintza da beste adibide argi bat. Ondorioz, gizarte-langintza, gizarte-zerbitzuak eta antzekoak emakumeen enplegu-arlotzat jotzen dira, eta beti hartzen dira bigarren mailakotzat lan-merkatuaren baitan (askotan, goi-karguetan gizonezkoak egon arren).

Horrek guztiak lan-munduan gertatzen den bereizketara garamatza zuzenean. Behepostuetan emakumeak daude nonahi, baina gora egin ahala gero eta urriagoa da beren presentzia. Fenomeno hori lan-arlo guztietan agertzen da: enpresa pribatuan, unibertsitatean, politikagintzan eta baita gizarte-zerbitzuen alorrean ere. Horri *beirazko sabaia* esaten zaio, ikusten ez diren zenbait faktorek asko zailtzen baitute emakumeen presentzia zuzendaritza edo goi karguetan, lege mailan edota teoriarik, berdintasuna ezarrita egon arren. Are gehiago, azken urteotan adierazi da arazoa ez dela beirazko sabaia, baizik eta *zoru itsaskorra*. Horrela, arazoa ez dira bidean dauden oztopo ikusezinak (edo ez soilik), baizik eta abiapuntuko baldintzak. Baldintza horiek zaildu egiten dute emakume askok gaizki ordaindutako lan prekarioak utzi ahal izatea, egoera eta arrazoi asko *itsasgarri* (ikusezin) gisa aritzen direlako.

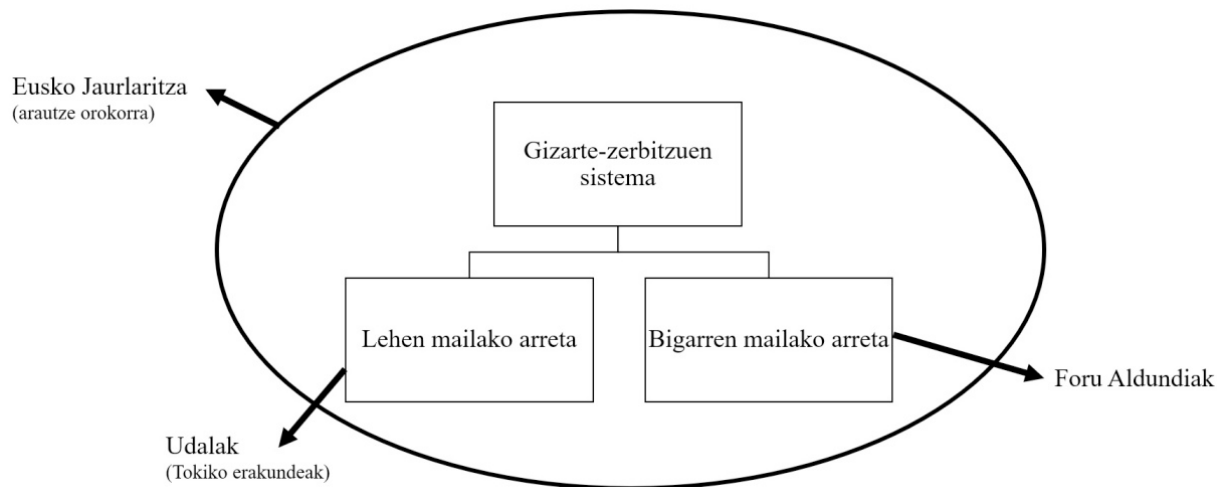
Gizarte-zerbitzuetan modu formalean lan egiten duten emakumeak aipatu ditugu, baina gogoratu behar da emakumeak hornitzaile informalen artean ere gehiengoak direla. Sistemak askotan ez ditu beharrian guztiak betetzen, eta asegabe geratzen diren premia horiek modu *informalean* konpondu behar dira. Prozesu horietan ere protagonismo handia dute emakumeek, batez ere, ordaindu gabeko zaintza-lan gehienak beren gain hartuta. Gauzak aldatu diren arren, emakumeak erantzuletzat hartzen dira oraindik ere (Del Olmo-Vicen, 2014), eta, horrela, hornitzaile informal nagusi bihurtzen dira.

Baina, esan dugunez, lanbidean ez ezik, emakumeen presentzia oso handia da gizarte-zerbitzuen hartzaile gisa ere. Lehenik eta behin, emakumeak sarritan familiaren ordezkari bilakatzen dira gizarte-zerbitzuak behar direnean (nahiz eta beharra familia osoarena izan). Era horretan, eskaera hori emakumeen etxeko lana izango bailitzan ulertzen da askotan. Baina aurrekoaz gain, gizarte-zerbitzuek sustatutako programen eta baliabideen zuzeneko hartzaile ere bihurtzen dira, bazterkeria jasateko arriskua duten egoeretan gizonak baino gehiago agertzen direlako. Gizarte-bazterketaren feminizazioaz hitz egiten da, gizarte-zaugarritasuneko egoeretan (eta/edo arrisku-egoeretan) emakumeen presentzia handiagoa azaltzeko: indarkeria matxista, zahartzaroa, migrazioa, guraso bakarreko familiak, etab.

6.3. GIZARTE-ZERBITZUEN ARRETA-MAILAK

Gizarte-zerbitzuen eragingune motez gain, bereizketa egin daiteke erabiltzailearen beharrianak eskatzen duen arreta-mailaren arabera. Gizarte-zerbitzuetan bi arreta-maila ageri dira: lehen mailako arreta, eta bigarren mailako arreta (arreta espezializatua). Autonomia-erkidego guztiek antzeko egitura dute, nahiz eta bi maila horien antolaketa zehatza (eta izena) alda daitekeen.

EA Eren kasuan, lehen mailako arreta tokiko administrazioen (udalen edo mankomunitateen) eskumena da, eta haien ardura da, beraz, zerbitzua eskaintzea zein baliabideak hornitzea. Bigarren mailako arreta, aldiz, Foru Aldundien esku geratzen da, eta Jaurilaritzak prestazio espezifiko gutxi batzuk eskaintzea (esaterako, teleasistentzia) eta arautze orokorra ditu egitekoak gizarte-zerbitzuen arloan.

Arreta-mailak EAEn**7. IRUDIA. Gizarte-zerbitzuen arreta maila eta eskumenak EAEn***Iturria: guk egina.***6.3.1. Lehenengo arretarako gizarte-zerbitzuak**

Lehen mailako arretako gizarte-zerbitzuei hainbat izen ematen zaizkie, hala nola komunitateko gizarte-zerbitzuak, gizarte-zerbitzu orokorrak edo udal gizarte-zerbitzuak. Izenak dioen bezala, eskaera edo beharrizan baten aurreko lehenengo arreta-maila osatzen dute.

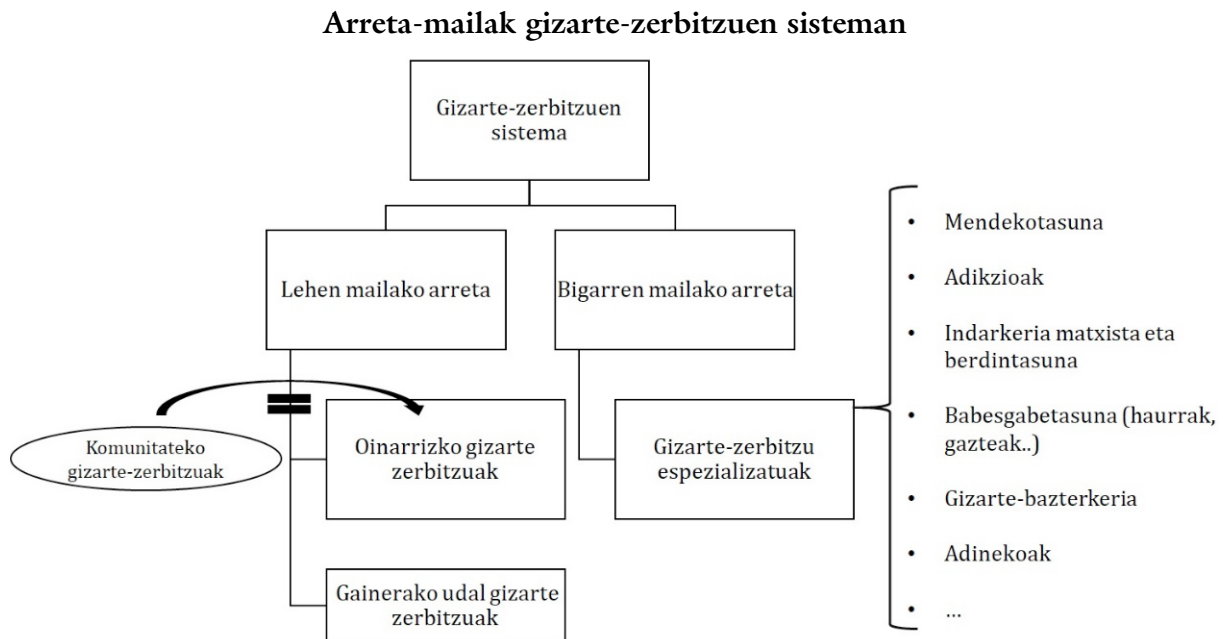
Zerbitzu horiek populazio osoari zuzenduta daude, eta prestazioak unibertsalak dira. Hor sartzen dira herritar guztiei onartzen zaizkien oinarritzko eskubideak bermatzeko prestazioak. Era guztietako eskaerak jasotzen dira, eta erabiltzailearengandik hurbil garatzen dira, jendearen giroan bertan: familia, auzoa, udala. Hori dela eta, kasu gehienetan tokiko administrazioak kudeatzen du arreta-maila hori. Beraz, garrantzitsuak dira, gizarte-zerbitzuen sistemara sartzeko *atea* diren heinean. Gainera, beharrezkoa ikusten denean, egoeraren larritasunak hala eskatzen duelako, lehen mailako arreta-zerbitzu horietan espezializatuetarako deribazioa balioesten eta kudeatzen da.

Lehenengo arretarako gizarte-zerbitzuetatik era askotako zerbitzuak eskaintzen dira. EAEn honako hauek ditugu:

- Informazio-, balorazio-, diagnostiko- eta orientabide-zerbitzua.
- Etxez etxeko laguntza-zerbitzua (ELZ).
- Gizarte- eta hezkuntza-arloan eta arlo psikosozialean esku hartzeko zerbitzua.
- Zaintzaileei laguntzeko zerbitzua.
- Gizarte-zerbitzuen eremuko parte-hartzea eta gizarteratzea sustatzeko zerbitzua.
- Eguneko arretarako zerbitzuak.
- Gaueko harrera-zerbitzuak.

—Ostatu-zerbitzuak: harrera-etxea eta bazterkerian dauden pertsonentzako tutoretzapeko etxebizitzak eta adinekoentzako ostatu-zerbitzuak (tutoretzapeko apartamentuak eta etxebizitza komunitarioak).

Oro har, lehen mailako arretak informazioa eta orientazioa eskaintzen ditu, eta beharren diagnostikoan zentratzen da. Ildo horretan, arreta-maila horretatik biztanleriak dituen gabeziei edo berehalako eskaerei erantzute zaie, eta, beharrezkoa denean, kolektibo espezifikoiei ere oinarritzko arreta ematen zaie.

8. IRUDIA. Gizarte-zerbitzuetako arreta mailak zehaztuz

Iturria: guk egina-

6.3.2. Arreta espezializatuko gizarte-zerbitzuak

Bigarren arreta-mailako gizarte-zerbitzuei ere hainbat izen ematen zaizkie, hala nola gizarte-zerbitzu espezializatuak edo gizarte-zerbitzu sektorialak. Arazo konplexuagoak sartzen dira hemen, erantzun kualifikatuagoak eskatzen dituztenak. Lehenengo arreta-mailatik eratorritako kasuak dira, eta behar espezifikoiei eta biztanleriaren sektore zehatzei erantzuten diete. Baliabide eta espezializazio gehiago eskatzen dutenez, askotan ez daude erabiltzaileen-gandik hain gertu, udalerrien gaitasuna gainditzen dutelako. Hori dela eta, kasu gehienetan erkidego-mailan kudeatzen dira; EAEko kasuan, aldiz, foru-aldundien erantzukizuna dira.

Egoera jakinetara zuzendutako gizarte-zerbitzuak dira, eta ez herritar guztiengana. Honako populazio-sektore hauei eragiten diete: haurrak eta nerabeak, gazteak edo adineko pertsonak. Eta egoera edo behar espezifikoiei ere erantzuten diete; hala nola, aniztasun funtzionala, bazterkeria, babesgabetasuna, adikzioak, droga-mendekotasuna, mendekotasuna, indarkeria matxista...

Bigarren mailako arretako gizarte-zerbitzuetatik era askotako zerbitzuak eskaintzen dira. EAEn honako hauek ditugu:

- Mendekotasuna, desgaitasuna, bazterkeria eta babesgabetasuna balioesteko eta diagnostikatzeko zerbitzua.
- Egunko zerbitzuak edo zentroak: gizarteratzeko premiei erantzuteko zerbitzuak, autonomia-mugak dituztenentzat, edo arlo okupazionalako zentroak.
- Gaueko harrera-zentroak, gizarteratzeko premiei erantzuteko zentroak, autonomia-mugak dituztenentzakoak, egoitzak (adinekoentzat, ezgaitasunak dituztenentzat, gaitasun mentalean espezializatuak, babesgabetasun-egoeran dauden adingabeentzakoak, indarkeria matxista jasan duten emakumeentzat, etab.).
- Atsedenerako zerbitzua.
- Gizarte-larrialdietarako koordinazio-zerbitzua.
- Bigarren mailako arretarako beste zerbitzu batzuk; esate baterako, familia-harrera eta adopzioa sustatzeko zerbitzuak, indarkeria matxistaren aurrean laguntza psikosozialak eta soziojuridikoa eta abar.

	LEHEN ARRETA	BIGARREN ARRETA
Helburua	Herritar guztien ongizatea sustatzea eta ahalbidetzea	Egoera zehatzei eta konplexutasun bereziko egoerei erantzutea.
Hartzaileak	Herritar guztiak (potentzialki).	— Behar espezifikoak dituzten herritarrak. — Biztanleriaren sektore zehatzak.
Ezaugarriak	— Izaera unibertsala eta balioaniztasuna. — Sistemara sartzeko «atea». — Normalean, udal-eremuari lotuta.	— Espezializazio tekniko handiagoa. — Intentsitate edo konplexutasun bereziko esku-hartzeak.

9. IRUDIA. Gizarte-zerbitzuen arreta mailak eta ezaugarriak

Iturria: guk egina.

6.4. GIZARTE-ZERBITZUEN PRESTAZIO MOTAK

Prestazio esaten diegu gizarte-zerbitzuak garatzeko egiten ditugun esku-hartze edo jarduera batzuei, baita horietan erabiltzen ditugun baliabideei ere. Mota bat baino gehiagoak izan daitezke (Alemán eta García, 2004, 398-400).

6.4.1. Prestazio teknikoak

Gizarte-zerbitzuen sisteman ari diren profesionalak edozein esku-hartze sozial egiten dutenean, *prestazio tekniko* esaten diogu. Izaera unibertsala eta doakoa daukate, eta ez dute izaera materialik, honako adibide hauetan ikus daitekeen moduan:

- Informazioa, dauden baliabideei buruzkoa, mundu guztiak aukera berdinak izan ditzan.
- Herritarraren beharrian eta arazoen balorazio indibidualizatua, zerbitzurik egokienara bideratu ahal izateko.
- Bitartekaritza, banaketek edo dibortzioek familia-arazoak sortzen dituztenean.
- Tratamendu psikosoziala, integrazioa erraztuko duten funtzioak eta trebetasunak eskuratzeko.
- Aholkularitza eta laguntza, arazo-egoeran dauden pertsona edo taldeei.
- Babes juridiko eta soziala, adimen-gaitasun mugatua dutenentzat, babesik gabe daudenean.

6.4.2. Prestazio materialak

Prestazio materiala esaten zaio prestazio ekonomikoaren ordezkari ematen den balio materialari. Hemen sar daitezke, besteak beste:

- Ostatu-zerbitzua, etxearen ordezkari bizileku jarraitua edo aldi baterakoa.
- Eguneko arreta, arreta pertsonalerako, tratamenduetarako eta abarrerako.
- Etxez etxeko arreta, norberaren etxean egindako arreta.
- Mantenua, jaten ematea, bai etxe partikularretan bai jantoki kolektiboetan.
- Telelaguntza, larrialdietarako arreta, edo laguntza pertsonala edo soziala.
- Laguntza teknikoak, norberaren autonomiari eusten laguntzeko, egoitza berezietara eraman gabe.

6.4.3. Prestazio ekonomikoak

Prestazio ekonomikoa esaten diogu gizarte-integrazioa errazteko egiten diren esku-hartzeek diru kopuru bat eskaintzea dakartenean, aldiro emateko, edo une konkretu batean bakarrik. Honako hauek izan daitezke:

- Gutxieneko errentak. Bizitzeko oinarrizko beharrezkoen aurre egiteko gutxieneko errentak dira, eta baldintzak betez gero eskuratzen dira. Ez dira beti zuzenean gizarte-zerbitzuetatik kudeatzen, baina gizarte-zerbitzuak eragile aktibo dira, diru-sarrerak eskatzen dituzten esku-hartzeetan. Enplegu-politikei lotuta egon ohi dira sarritan.
- Gizarte-larrialdiko laguntza ekonomikoa. Ezohiko izaera du, aurreikusi gabeko larrialdi bati aurre egiteko eta gizarte-bazterketa saihesteko.
- Gizarteratzea eta garapen pertsonala indartzeko ematen diren aldi baterako laguntza ekonomikoak. Bazterkerian eror daitezkeen haur edo nerabeak, emakumeak, drogazaleak eta abar sartzen dira.

- Adingabeak, adinekoak edo ezgaitasunak dituzten pertsonak familian hartzeko programetan ardura hartzen duten pertsona partikularrei ematen zaizkien laguntza ekonomikoak.
- Laguntza ekonomikoak zenbait zentro edo zerbitzu ordaintzeko, profesionalek hala aholkatu badute.
- Gizarte-segurantzako kotizatu gabekoen pentsioak (baliaezintasunagatik edo erretiroagatik), adinekoen eta ezgaituen laguntza-pentsioak, gutxieneko sarrerak bermatzeko subsidioa eta abar.

Aipa dezagun, azkenik, prestazio berezi bat, aurreko hiru multzo horietatik at geratzen dena: **Zerbitzuari Lotutako Prestazio Ekonomikoa (ZLPE)**. Izenak hala iradokitzen badu ere, ez da sartzen prestazio ekonomikoen multzoan. Baliabide publikoen ordeztu, baliabide horiek merkatuan eskuratu ahal izateko ematen den laguntza ekonomikoari esaten zaio. Hau da, herri-tarrek eskuratzeko eskubidea duten baliabide bat (eskubide subjektiboa); momentu horretan ezin da bermatu, eta baliabide publiko horiek sortu bitartean, salbuespen gisa ematen da prestazio ekonomiko hori. Hala ere, gaur egun, sarritan sistematikoki erabiltzen den baliabidea da.

6.1. testua.

Pribatizazio- eta prekarizazio-prozesuak gizarte-zerbitzuen euskal sisteman

[Iturria: Moldatuta, Ander Rodríguez:

«El elefante en la habitación de los cuidados institucionales». *Naiz. Iritzia*, 2023ko azaroaren 29a]

Adinekoentzako egoitzako arretaren gastuaren igoera, adibidez, plaza berriak irekitzera ez, baizik eta zerbitzu-txekeak ematera bideratu da nagusiki. Zer dira zerbitzu-txekeak? Zerbitzuari Lotutako Prestazio Ekonomikoaz (ZLPE) ari gara, Mendekotasun Legeak sortutako laguntza, pertsonen zaintzak merkatuan kontratatu ahal izateko. Hori bai, bere sorkuntza errealitate konkretu bati zor zitzaion. Legegileak bazekien momentuko zerbitzu publikoak ez zirela aski zainketarako eskubidea bermatzeko. Hala, administrazioek zerbitzuak gehitzeko pausoak ematen zituzten bitartean, horiek jasotzeko eskubidea zutenek laguntza ekonomiko bat jasoko zuten merkatuan kontratatuzko. Zein da arazoa? EAEn erabaki zen erantzukizun publikoko sarearen hedapena geldiaraztea, ZLPE ematera mugatzeko. Hala, zerbitzu-txeke bihurtzen dira.

Datuak adierazgarriak dira. Etxeko arretan bakarrik 1.157 txeke zeuden 2011n, eta 3.008, 2018an. Hala ere, sare publikoak 468 plaza berri baino ez ditu sortu. Horrela, biztanleriaren zahartze progresiboaren aurrean, zerbitzua murriztu egin da. Muturreko merkantilizazio modu horren paradigma Araba da. Hemen, egoitza batean plaza eskatzen duten bi pertsonatik bati ematen zaio txeke-zerbitzua. [...]

Erabaki horren ondorioek lotura zuzena dute mugimendu feministaren diagnostikoarekin. Zerbitzu-txekeak ez du egoitza-kostu osoa estaltzen; beraz, alde ekonomiko hori beren gain har dezaketen familientzat baino ez da aukera baliagarria. Gainera, horien artean gastu handiagoa edo txikiagoa egin dezaketen familiak egongo dira, eta, ondorioz, zaintza hobe edo okerragoa jasoko dutenak. Baina ezberdintasuna ez da sortzen zaintza behar dutenen aldean bakarrik, baita horiek ematen dituztenen aldean ere. Eredu hori jasangarria da baldin eta familiek txekearen eta zerbitzuaren kostuaren arteko aldeari aurre egin badiezaioke, eta azken horri eustea lan- eta soldata-baldintza prekarioekin baino ez da posible.

Politika hori ez da adinekoentzako egoitzen arretara mugatzen; beste zerbitzu batzuek ere jasan dituzte horren ondorioak. Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistema osoan, 2011tik 2018ra bitartean sortutako 5.665 plaza berrietatik ia erdia, berez, zerbitzu-txekea izan zen. 2011n, plazen % 6,4 ziren; 2018an, % 13,5era iritsi ziren. Ez gara eztabaidatzen ari plazek kudeaketa publikokoak, titulartasun publikokoak edo erantzukizun publikokoak izan behar duten; eztabaidatzen ari gara erantzukizun publikorik badagoen ala ez. Eta ez, zerbitzu-txekeen atzean ez dago. Adibide bat: zerbitzu-txekeen jasotzaile batzuek jasan dituzten gehiegikerien aurrean, erakundearen erantzuna izan da kontsumitzaileen defentsarako erakundeetara jotzea. Beraz, zaintza-eskubidedun subjektu bihurtu diren herritarrak, finean, kontsumitzaile hutsak bihurtu dira. [...]

Laburbilduz, merkantilizazioa, batetik, familiarizazioa, bestetik. Eta, erdigunean, Dependentsia eta Gizarte Zerbitzuen Legeak ez betetzea. Hau da gure elefantea gelan, (ia) inork eztabaidatu nahi ez duen arazo nabarmen bati erreferentzia egiten dion metafora. Gaur egun, bi lege horiek betetzeak eta garatzeak zaintzaren errealitate prekarioenak eraldatzea ekarriko luke; izan ere, 15 urte geroago, Gizarte Zerbitzuen Euskal Legearen zatirik handiena garatu gabe dago oraindik, eta nahastu egin dituzte helburuak eta bitartekoak.[...]

6.5. ESKU-HARTZE EREDUAK

Gizarte-zerbitzuetan arreta-eredu ezberdinak daude, aurrez aipatutako irizpide, helburu eta ezaugarrien arabera. Gure testuinguruko sistemetan, pertsonen ardaztutako arreta-eredua (PAAE) da nagusi, baina badaude esanguratsuak diren beste ezaugarri batzuk ere: izaera komunitarioa eta asistentzialismoa, hurrenez hurren. Azken bi horiek ez dira, PAAE bezala, eredu propioak, baina bai indar handiko ezaugarriak gizarte-zerbitzuen sisteman. Teorikoki eta marko normatiboetan PAAE nagusitzen den arren, egunerokotasuneko jardun profesionalean, asistentzialismorako joera oso garrantzitsua izaten da, eta hori dela eta, ezinbestekoa da horri buruz hitz egitea gizarte-zerbitzuen arretari buruz ari garenean. Harreman konplexua egon daiteke haien artean, batzuetan kontraesankorrak, besteetan elkarren osagarri. Hori dela eta, zehatzago aztertuko ditugu jarraian.

6.5.1. Marko normatiboetan jasotzen den arreta-eredua: izaera komunitarioa eta pertsonen ardaztutako arreta-eredua (PAAE)

Gure testuinguruan, gizarte-zerbitzuen izaeraz hitz egiten denean, izaera komunitarioa da nagusi lege gehientsuenetan, historikoki udal- zein oinarritzko gizarte-zerbitzuek izan duten zentraltasunagatik. Gizarte-zerbitzuak komunitarioak direla esaten dugunean, sistemak harreman pertsonal, familiar eta komunitarioetan era naturalean sortzen diren gaitasun, baliabide, lotura eta prozesuak sustatu behar dituela esan nahi dugu. Pertsona soziala eta interdependentea da, eta, horrenbestez, komunitatearen baitan eraikitzen diren loturak pertsonontzat ongizatea bermatzeko baliabideak dira. Lehen mailako arretako gizarte-zerbitzuentzat izaera komunitarioa hautu estrategikoa da, eta tokiko eragileek aktiboak izan beharko lukete esku-hartzeetan. Horrez gain, pertsonarekin egiten den esku-hartzea pertsonaren ohiko ingurunean (hau da, komunitatean) egin behar dela gaineratzen dute araudiek.

Esan bezala, arreta-eredu nagusia gaur egun PAAE da. Izenak dioenez, eredu horrek pertsonari eman nahi dio zentralitatea. Gizarte-zerbitzuen munduan, batetik, garapen pertsonalaren kutsua du, eta bestetik, berriz, prozesuan pertsonaren parte-hartzea bermatuko duen eredua da (Rodríguez, 2013). Rodríguez eta Vilà i Manceboren (2014) arabera, pertsonengan ardaztutako arreta-ereduaren proposamena arreta integralaren eta pertsonengan ardaztutako arretaren elkarrekintzatik dator: lehenengoak pertsona bere osotasunean hartuta lan egitea proposatzen du; eta bigarrenak pertsona erdigunean kokatzea dakar. Egileen ustez, zerbitzuetan zentratutako ereduetatik pertsonetan zentratutako ereduetera pasatzeak aldaketa sakonak eskatzen ditu, bai erakundeetan, baita baliabideetan eta profesionaletan ere.

Pertsona bakoitza bakarra eta berezia da, eta, horrenbestez, bere egoera ere bakarra da. Prozedura uniformeek, administrazioaren zurruntasunak edo egunerokotasunak zaildu egiten duten arren, ereduaren apustua horren aldekoa da. Izatearekin zerikusia duten planteamendu filosofikoetan oinarritzen da, eta baita bizitza-kalitatearekin ere. Bi kontzeptuak barne hartuz, praxi profesionalaren mundutik behar-beharrezkoa da garapena, baliabide, erakunde eta zerbitzuak pertsonen egokitzeko prozesuan.

Aipatutako bi kontzeptuez gain, pertsonan ardaztutako arreta-ereduak pertsonen duintasun-printzipioa dauka oinarritzko elementu modura, pertsonaren ezaugarriak edozelakoak izanda ere. Duintasunak berak esan nahi du pertsonaren borondateari errespetua izatea; beste modu batera esanda, autonomia. Aurreko oinarritzko printzipioez gain, esku-hartzeak gidatzeko beste hainbat printzipio ditu: indibidualtasuna, independentzia, osotasuna, parte-hartzea, gizarte-inklusioa eta arreta jarraitua.

Ezinbestekoa da esku-hartzeak horretara bideratzen joatea; izan ere, gizarte-zerbitzuetan, sarritan, erabakiak ez dituzte protagonistek hartzen, horien inguruko pertsonen edo profesionalen baizik. Pertsonok, berriz, bizitza-proiektu propioak mantendu nahi ditugu, eta eragingo diguten erabaki-hartzeetan parte hartu nahi dugu. Horrenbestez, soluziobideak aurkitzen lagunduak izan nahi dugun arren, egun ez dute balio autonomia eza sustatzen duten eredu zaharrek (Rey, 2015).

Hala ere, pertsonengan ardaztutako arreta-eredua asko ezberdintzen da gainerako eredu indibidualetatik, pertsonaren parte-hartzeari eta erabakiaren indarrari ematen zaion garrantziak aldaketa sakonak planteatzen baititu arreta-ereduan. Elkarriketa zintzo eta enpatikoa nahitaezkoak dira, aukera guztiak aztertzeko, gizarte-zerbitzuen menpe egon edo ez. Gainera, arretaren pertsonalizazioa bilatzen da, betiere, kontuan izanik pertsonok harreman, elkarbizitza eta komunikazio-prozesuak egiten ditugula beste pertsona batzuekin. Helburua, beraz, gizarte-harremanaren bidez pertsonen gaitasunak sustatzea da, norbere bizitza kudeatzeko eta erabakiak hartzeko gai izan gaitzen. Horretarako, ezinbestekoa da potentzialtasunen bilaketan lan egitea, ezagutzetan, gaitasunetan, abilezietan, eta ez hainbeste gabezietan. Erantzunak elkarbanatutako arduren bidez hartu behar dira, bakoitzak ahal eta nahi duen konpromisotik (Martinez, *et al.*, 2014).

Hurrengo taula honetan ikusiko dugu, bukatzeko, aipaturiko printzipio bakoitza bermatu ahal izateko esku-hartzea zertan oinarritu beharko litzatekeen.

Printzipioak	Esku-hartze irizpideak
Autonomia	Aniztasuna eta ahalduntzea
Indibidualtasuna	Pertsonalizazioa eta malgutasuna
Independentzia	Gaitasunen identifikazioa
Osotasuna	Bizitza-zikloa kontuan hartutako osotasuna
Parte-hartzea	Diziplinartekotasuna eta irisgarritasuna
Gizarte-inklusioa	Komunitate ikuspegia eta gertutasuna
Arreta jarraitua	Koordinazioa, osagarritasuna eta babes informalekin elkarlana

10. IRUDIA. Pertsonan ardaztutako arreta-ereduaren printzipioak eta esku-hartze irizpideak

Iturria: Rey, 2015, 212.

6.5.2. Eguneroko jardun profesionaleko esku-hartzearen arriskua: asistentzialismoa

Aipatu dugun bezala, nahiz eta teorikoki agertzen den arreta-eredua PAAE izan, erreallitateko jardunean kutsu asistentzialista handia dago gizarte-zerbitzuen baitan, eta garrantzitsua da arretaz hitz egiten denean asistentzialismoaren arriskua aipatzea.

Egiten den lan gehientsuena banakako eta familiako esku-hartzean oinarritzen da, eta egungo lan-zamak, burokraziak eta prozedimendu astunen hazkundeak areagotu egiten dute lan egiteko modu asistentzialista eta burokratizatua. Prozedura administratiboek gizarte esku-hartzearen espazioa jan dute, eta gizarte-zerbitzuetako profesional askok kudeaketalana baizik ezin du egin eguneroko jardunean.

Argitu dezagun asistentzialismoa ez dela asistentziaren sinonimo, eta asistentzia, kasu batzuetan, gizarte-zerbitzuetako egitekoa izan daitekeela. Asistentzia da pertsonaren beharrian konkretu batzuk asetzeko laguntza ematea. Aitzitik, premiak asetzeko laguntza-jarduera horrek pertsonaren dependentzia (fisikoa, funtzionala edo bestelakoa) areagotzen badu, orduan praktika asistentzialista bat egiten arituko gara.

Asistentzialismoak pobrezia-egoeraren ondorioetan jarduten du, egoera hori eragin duten erroko arrazoietan sakondu gabe. Are gehiago, jatorri paternalista dauka, ongintzari lotua. Asistentzialismoak naturalizat jotzen ditu gizarte-desberdintasunak, eta ez du sistema zalantzan jartzen. Arazo soziala kausa indibidual gisa ikusten da, eta ez ditu kontuan hartzen gizartean estrukturalagoak izan daitezkeen erroak (Alayon, 1989).

Legeek eta adituek joera hori gainditzea proposatzen badute ere, gizarte-zerbitzuak ez dira gai gaur kutsu asistentzialista horretatik ihes egiteko (Arenas, 2016). Eredu asistentzialaren gehiegizko erabilera hori azaltzeko, gizarte-zerbitzuen jatorri eta garapenean erreparatu behar dugu. Gogoratuko dugunez, gizarte-zerbitzuak 1970eko hamarkadan eraiki ziren eskubideetan oinarritutako sistema publiko gisa, baina ordura arte egindako praktika gehientsuena ongintzara lotua egon zen. Egun, alde batetik, «pobreei arreta emateko» nolabaiteko agindu soziala jasotzen jarraitzen dute (eta helburu horrekin prestazioak eskaintzeko, hala nola gutxieneko errentak, kotizazio gabeko pentsioak eta beste laguntza eko-

nomiko batzuk). Bestetik, gizarte-ekintzarako (sareak sortu, harremanak sustatu, garapen komunitarioa...) agindua ere jasotzen dute. Sarritan, ordea, baliabide nahikorik ez dutelako, diru-sarrera txikiak dituzten eta eskubideak aitortuta ez dituzten sektoreetara bideratzen dituzte esku-hartzeak. Horrek guztiak lehengo ongintzaren nahiko antzekoa den espazio batean kokatzen ditu gizarte-zerbitzu publikoak, modernizazio eta hedapen handia izan arren (Aguilar, 2010).

Orientazio metodologiko horrek badu bere kostua: epe ertaineko kostu soziala handia izan daiteke, asistentzia bera aringarria bada ere, ez dituelako arazoak ez konpontzen ezta prebenitzen ere. Beraz, banakako egoerei adabaki txikiak jartzen dizkiegu, arazo sozialei irtenbiderik eman gabe.

6.6. GIZARTE-ZERBITZUEN ARRETA GENERO-IKUSPEGITIK HAUSNARTUTA

Gizarte-zerbitzuek eskaintzen duten arreta genero-ikuspegitik aztertzea egin beharreko bat da. Izan ere, gizarte-zerbitzuek artatzen dituzten hainbat kasu lotura zuzena dute emakumeekin eta emakumeen bizitzarekin. Aipatu dugu, adibidez, gizarte-bazterketaren feminizazioa, egoera zaurgarrietan emakumeek duten presentzia handiagoa salatzeke. Eta berdin egin dezakegu beste hainbat arlotan. Horregatik sortu dira *zabartzaroaren feminizazioa*, *pobreziaren feminizazioa* edo *lan-prekaritatearen feminizazioa* bezalako kontzeptuak. Eta egoera horien aurrean erantzukizun garrantzitsua dute gizarte-zerbitzuek.

Horrez gain, sexu-genero disidentziei erreparatuta ere, antzeko fenomenoak topa dezakegu: bazterketa jasateko arriskua duten egoeretan presentzia handiagoa dutenez, gizarte-zerbitzuen erabiltzaile potentzialak direla uler daiteke. Esaterako, LGBTQ+ pertsonen laneko jazarpenari lotutako zaurgarritasun berezia dute (lan batzuetan ez dituzte onartzen; euren izaera ezkutatu behar dute —fenomeno horri *passing* esaten zaio—...). Horren ondorio izaten da, sarritan, transexualitatea nagusi izatea prostituzioari lotutako testuinguruetan, lan-merkatuan pairatzen duten bazterketa eta lan-aukera urria dela eta.

Aurreko ataletan esan dugunez, generoak ongizate-estatua gurutzatzen du, sorreran eta garapenean. Gure testuinguruan, ongizate-estatuaren izaera familiarista jakinik, lanaren sexubanaketari atxikirik, emakume zaintzaileen doako ekarpenean oinarritu da zerbitzu eta prestazioen diseinua. Era horretara, sistemak ase gabe uzten dituen beharren erantzule bihurtu dira emakumeak, eta adibiderik argiena zaintzan ikus dezakegu: emakumeak zaintzan duen erantzukizuna naturalizatu egin da, eta horrek eragin zuzena izan du gizarte-zerbitzuen konfigurazioan (Lucas-Garcia, Bayon-Calvo eta Gómez-García, 2022).

Idea horiek oso errotuta dauden heinean, gizarte-zerbitzuen jardueretan ere azaltzen dira. Frogaturik dago, adibidez, esku-hartze askok ez duela genero-desberdintasuna murrizten, eta bai, aitzitik, estereotipoak birstortu eta egitura patriarkala indartu. Ildo beretik, ikerketa batzuek salatu dutenez, zenbait kasutan genero-aurreiritziak ikus daitezke gizarte-zerbitzuen arreta zuzenean (Lucas-Garcia *et al.*, 2022). Hala gertatzen da, adibidez, gizarte-zerbitzuen zenbait programek edo erabakik amak beren seme-alabak zaintzen jarraitzera edota alabak (eta bakarrik alabak) haien gurasoak zaintzera bultzatzen dutenean.

Aurreiritzi horiek, generoari ez ezik, gizarte-zerbitzuetara jotzen duten pertsonen jatorriari eta egoera ekonomikoari ere eragiten diete (Montenegro Martínez *et al.*, 2011). Ildo

horretatik, esku hartzeko prozesuak eta dinamikak hainbat iruditeriarekin lotuta eraikitzen dira. Adibide batzuk jartzearen, emakumeak beren testuinguruko zaintzaile nagusi gisa irudikatzen dira (beti prest familia-erantzukizunagatik dena uzteko), edo emakume migratzailerak prestakuntza gutxiko pertsona gisa imajinatzen dira, gaizki ordaindutako lanak bakarrik eskuratu ditzaketen pertsona gisa, alegia. Iruditeria horiek arriskutsuak dira gizarte-zerbitzuen diskurtsoen eta praktikak zeharkatzen dituzten neurrian.

Genero-ikuspedia barneratzeak galderez betetako hausnarketara garamatza. Pentsa dezagun: hartzen diren neurriek edo erabakiek eragin-maila bera sortzen dute emakumeengan eta gizonengan? Zerbitzu berean egonda, arreta edo erantzun-maila bera jasotzen du gizon edo emakume batek? Eskaera desberdinak egiten ditugu genero-posizioaren arabera? Eta berdinak izanda ere, adierazteko eta aldarrikatzeko modua aldatzen da? Eta beharrak, gure genero-posizioaren arabera aldatzen dira? Azkeneko urteetan asko ikertu da horren inguruan; genero-desberdintasunak egon badaudela ondorioztatu da, eta horrek ondorio zuzenak dituela balorazio-prozesuetan, baliabideen esleitzean eta, oro har, premien estalduran.

Testuinguru horretan interesgarria da beharrak ulertzeko teoria feministatik datorren sailkapen-proposamena: behar praktikokoak eta behar estrategikoak. Modu laburrean azalduta: behar praktikokoak berehalakoak eta presazkoak izaten dira, eta lotura zuzena daukate gabezia materialekin eta biziraupenarekin (elikadura, etxebizitza...); behar estrategikoek, berriz, botere-harremanetan aldaketak eta epe luzerako neurriak eskatzen dituzte. Gizarte-zerbitzuen esku-hartzea, gehiegitan, behar praktikotara mugatzen da, eta zailtasunak izaten dituzte neurri estrategikoak aurrera eramateko.

Azaldutako sailkapena garrantzitsua da, alde batetik, gizarte-zerbitzuek, oro har, esku hartzeko dituzten aukerak zabaltzeko, baina, beste aldetik, agerian uzten duelako berdintasunaren aldeko konpromisoak botere-desorekarekin amaitzea dakarrela, eta, horretarako, ezinbestekoa dela maila estrategikoan arreta jartzea. Horrela, behar praktikotik oinarritutako erantzunak maila asistentzialistan geratzen dira, baina behar estrategikoak kontuan hartzen direnean, autonomia eta ahalduntzea sustatzen dituzten esku-hartzeak bultzatzen dira.

6.7. BERDINTASUNERAKO POLITIKETAKO ESTRATEGIAK GIZARTE-ZERBITZUETAN

Gizarte-zerbitzuak funtsezkoak izan dira berdintasunaren aldeko borrokan. Izan ere, berdintasunerako politiken sorrera eta hasiera oso lotuta daude arlo honen garapenarekin. Prozesu horretan, argi geratu zen hasieratik emakume asko egoera zaurgarrietan zeudela, eta bazterkeriako arrazoiak eta testuinguruak desberdinak zirela. Horri guztiari aurre egiteko, emakumeei zuzendutako gizarte-programak sortu ziren, eta nahiz eta kutsu babeslea izan, agerian utzi zuten berdintasunerako esku hartzeko beharra.

Jarduera horien atzean dagoen filosofia *aukera-berdintasuna* da. Ikuspegi horretatik, pertsona guztientzat aukera-berdintasuna egon behar dela defendatzen da, erakundeek bermatu beharrekoa. Eragin nabarmena izan bazuen ere, estrategia hark zenbait muga dituela ikusi zen, eta horien artean aipatzen da pertsonen abiapuntu desberdina. Hau da, emakumeen eta gizonen abiapuntuak desberdinak izanik, aukera-berdintasunerako estrategiek (askotan, legeetan oinarrituak) ez dute benetako berdintasuna bermatzen (edo ez beti) (Martínez-Hernández, 2025, 258).

Hausnarketa horretatik, estrategia desberdinak (eta osagarriak) proposatu eta garatu dira azken urteetan. Asko dira berdintasunaren aldeko borrokan erabili direnak, eta horietako batzuk aipatuko ditugu: ekintza positiboa, zeharkakotasuna (*mainstreaming*), ahalduntzea (*empowerment*) eta interseksionalitatea.

Ekintza positiboa

Aukera-berdintasunaren estrategiaren mugez jabeturik, ekintza positiboa sortu zen, erreakzio (edo osagarri) gisa. Hala esaten zaio historikoki gizarte-injustiziak jaso dituen talde baten alde politikak edo neurriak hartzeari, beti berdintasuna bermatzeko asmoz. Helburua bazterkeria edo bazterketa-egoera pairatzen duten taldeen alde egitea da, eta, horretarako, zenbait kasutan lehentasuna ematen zaie (edo «abantailak» dituzte) beste talde batzuen aurrean. Hasierako baldintzak pertsona guztientzat berdinak ez direnez, aktibatu beharreko «konpentsazio-neurri» gisa ulertzen dira. Hau da, lasterketa batean berdintasuna bermatzeko, denok irteera beretik atera behar gara, eta baliabide berdinak izan behar ditugu; bestela, beti aterako dira garaile egoera hoberenetik irteten direnak.

Ekintza positiboa AEBn eta Europako lurralde askotan erabili izan da, emakumeekin edo zenbait talde etnikorekin, gehienbat. Adibidez, oso entzutetsuak izan ziren beltzen alde unibertsitatean sartzeko jarritako neurrien inguruko eztabaidak. Aztertzen ari garen gaiaren kasuan, ekintza positiboa litzateke gizonen eta emakumeen arteko berdintasuna lortzeko estrategia, sexu-genero sistemak sortu dituen diskriminazioak gainditzeko aldi baterako neurriak ezarri. Eremu desberdinetan aplikatu dira: ordezkaritza politikoan (emakumeen presentzia handitzeko), edo kontziliazioaren edo erantzukidetasunaren arloan (gizonen presentzia zaintza informalean handitzeko). Zenbait enplegu publikoren hornikuntzan aurreikusten diren kuotak dira horren adibide; eta horien artean aipa daitezke emakumeentzat edota ezgaitasunak dituzten pertsonentzat aurreikusten direnak, besteak beste.

Kontzeptuak kritika negatiboak ere jaso ditu, gehienbat, talde baten alde egiteak beste talde batzuen kaltea dakarrela argudiatuz. Hau da, ekintza positiboak pertsonen berdintasuna urratuko luke, berdintasuna lortzeko asmoarekin desberdintasun berriak sortzen dituelako. Ekintza positiboen alde daudenek diotenez, ordea, benetako berdintasuna lortu nahi bada, historikoki eta gizartearen sustraian erroturik dauden ezberdintasunak gutxitu behar dira, eta ezberdintasun horiei aurre egiteko halako neurriak behar dira.

Edozein modutan ere, ekintza positiboaren estrategia oso barneratuta dago gizarte-zerbitzuetan, eta egun EAEko sisteman oinarritzko printzipio bezala aitortzen da.

«[...] prestazio eta zerbitzu horietaz ekitatearen irizpidearen arabera baliatzea bermatuko dute, baldintza sozial edo pertsonalengatik bereizkeriarik eragin gabe, ekintza positiborako edo aukera- eta tratu-berdintasunerako neurriak aplikatzearen kalterik gabe, eta beren jardunean gizon eta emakumeen berdintasunaren eta dibertsitate sexualaren ikuspegiak integratuz [...]». (12/2008 Legea, abenduaren 5ekoa, gizarte-zerbitzuei buruzkoa. 7.c. artikulua)

Filosofia horretatik, gizarte-zerbitzuetan desabantailan dagoen kolektibo bat artatzeko zerbitzu edo baliabide zehatzak garatzen dira; adibidez, mugikortasun murriztua duten pertsonak. Emakumeei zuzendutako programa batzuek filosofia bera dute, hala nola gizareratzearekin eta laneratzearekin lotutakoek.

Transbertsalitatea edo/eta *mainstreaming*-a

Kontzeptu hori zeharkakotasunean oinarritzen da, eta helmuga baino, bitarteko jotzen da, generoen arteko berdintasuna sustatzeko. Transbertsalitateak politika eta ekintza guztietan genero-ikuspegia barneratzea defendatzen du, eta hori gauzatzeko borondate eta apustu politikoa egon behar da. Horrela ulertuta, politika eta programa publiko guztietan txertatu behar da berdintasunaren ikuspegia, jarduera-eremua edozein dela ere.

Kontzeptuaren arabera, genero-ezberdintasunek sorrarazten dituzten ondorioak politika sektorial guztietan hartu behar dira kontuan, eta politika horietan ageri den neutraltasun faltsuari aurre egin. Hau da, gizarte-ekintza ikuspuntu horretatik birpentsatu behar da, baina berdin egin behar da garraio, hirigintza edota gazteriari zuzendutako politikekin ere. Era berean, edozein neurri edo programa ezarri baino lehen, emakumeengan eta gizonengan sortuko duen eragina aztertu beharko litzateke. EAEn, esaterako, nahitaezkoa da euskal instituzio guztiek edozein lege, arau edo administrazio-egintza ezarri baino lehen, generoaren eraginaren araberrako txosten bat aurretik egitea. Ikuspegi berri hori politika publikoetan barneratzeak pentsamolde- eta eskema-aldaketak eskatzen ditu, emakumeen parte-hartzea erabakitze-prozesu guztian bermatu ahal izateko, eta politikek emakumeengan sor ditzaketen ondorio ezkorrak saihesteko.

Transbertsalitateak aukera eman du gizarte-zerbitzuetan begirada berria txertatzeko, eta baliabideak eta pertsonekin lan egiteko moduak birpentsatzeko. Begirada berri horrek aukera eman du, esate baterako, bizitegi-bazterkeria egoeran dauden emakumeen eta gizonen arteko aldeak ikusteko, eta horren araberrako esku-hartze egokiak diseinatzeko. Horrela jakin dugu, adibidez, emakumeen etxegabetasuna askoz ezkutuagoa dela, kalean bizi baino lehenago gehienek estrategia guztiak agortzen dituztelako, eta, ondorioz, beranduago (eta askotan baldintza okerragoetan) iristen direlako zerbitzu formaletara. Hori dena kontuan izanda, egoera horretan dauden emakumei eman beharreko arretan genero-ikuspegia txertatzeak suposatzen du esku hartzeko metodologiak baliabideak eta azpiegiturak emakumeen behar fisiko eta emozionalak egokitzea (Peña Valderrama, 2023, 33).

Interseksionalitatea

Interseksionalitatearen proposamena *diskriminazio anizkoitzaren* kontzeptuarekin lotuta dago. Termino horrekin mahai gainean jartzen da pertsonak diskriminazio-ardatz desberdinek zeharkatzen gaituztela. Horrela, adibidez, emakume bat, emakume izateaz gain, adineko emakumea, emakume langabea edo aniztasun funtzionala duen emakumea izan daiteke. Eta elementu horiek diskriminazio-egoerak sorraraz ditzakete (diskriminazio bikoitza, hirukoitza, anizkoitza...).

Interseksionalitatearen ikuspuntuak diskriminazio- eta zapalkuntza-ardatzak aitortzen ditu, baina harago doa. Horrela, ardatz horiek elkarri lotuta daudela adierazten du, eta elkarrekotasuna kontuan hartu behar dela esku-hartzerakoan. Ikuspuntu inklusiboa da, berdintasun politiko hegemonikoen aurkako erreakzio bezala sortzen dena. Are gehiago, interseksionalitateak ikusarazten du ez dela diskriminazioen metaketa bat, eta «gainjarritako» identitateak aipatzen ditu. Ildo horretatik, estrategia honek salatzen du botere publikoek diskriminazio/desberdintasun baten aurrean esku hartzen dutenean, ez direla inoiz neutralak beste diskriminazioekiko.

Interseksionalitatearen ikuspegia oso interesgarri agertzen da gizarte-ekintzarako, bazterkeriaren eta diskriminazioaren dimentsio-aniztasuna ikusaraztea ahalbidetzen duelako. Horretaz gain, gizarte-zerbitzuek aukera ematen dute egunerokotasunean diskriminazio-ardatzen aniztasuna ikusarazteko. Hala ere, ez da beti ikuspegi horretatik lan egiten, eta, askotan, baliabideen eta erakundeen espezializazioak zapalkuntza-ardatzetako batean esku hartzea lehenester behartzen du, jarduera integrala eragotziz (Martínez-Hernández, 2025, 244). Adibide bat jartzeko, gogora dezagun aurreko azpiatalean aipatutako bizitegi-bazterkeria. Demagun emakume batek (bizitzeko tokirik ez duenak) indarkeria matxista pairatzen duela, drogak kontsumitzen dituela eta agerraldi psikotikoak dituela. Gure gizartean errealitate horiei aurre egiteko baliabide espezializatuak sortu dira, baina nekez aurkituko dugu horiek guztiak batera lantzen dituen espazio bat. Zer egin orduan? Segur aski, errealitateetako bat lehenetsi, premiazkoena (edo estrategikoena) ikusten dena. Ikuspegi interseksionalarekin lan egiteak, aldiz, zerbitzuen espezializazioa eraldatzea (edo egokitzea) dakar, eta aipatutako alderdi guztiak eta horien arteko erlazioa kontuan hartzen dituzten erantzun integralak ematean datza.

Ahalduntzea

Jatorria ingelesean duen kontzeptu hau (*empowerment*) asko hedatu da azken urte hauetan hainbat arlotan. *Empowerment* hitzak euskarazko itzulpen desberdinak jaso ditu; besteak beste, ahalduntzea, jabetasuna eta boteretzea. Termino bakoitzak konnotazio desberdinak izan ditzakeen arren (Zilbeti Pérez eta Martínez-Hernández, 2007), azken urteotan «ahalduntzea» da, ziurrenik, gure inguruko erakunde publikoek gehien erabiltzen duten terminoa. Are gehiago, honen jatorria emakumei lotu bazaie ere, gaur egun beste kolektibo batzuetara zabaltzen da.

Ahalduntzeak boterea erabiltzeko ahalmenaz jabetzea adierazi nahi du, eta feminismoa 1970eko hamarkadan hasi zen erabiltzen. Genero-ikuspegiari dagokionez, emakumeak erabakiak —zentzu zabalean— hartzeko trebetasuna izango litzateke. Hala ere, definizio hori zabalegia da, eta, ondorioz, interpretazio asko izan ditzake. Batzuentzat, adibidez, erabakiak hartzeko trebetasuna maila pertsonalera mugatuko litzateke; beste batzuentzat, aldiz, aurrekoaz gain, arlo kolektiboan eta gizartean izaten diren botere-harremanak ere kontuan hartu beharko lirateke. Dena den, orokorrean ulertu da ahalduntze-estrategiak ezin direla inoiz testuingurutik bereizi, eta kontuan hartu behar dutela dimentsio kolektiboa.

Gizarte-zerbitzuetan ikuspegi feminista txertatzeak ahalduntzeari buruzko hausnarketa dakar derrigorrez. Azken urteetan, gure inguruan terminoa orokortzen joan da, eta indar handiz sartu da erakundetan, oro har, eta gizarte-zerbitzuetan, bereziki. Dena den, gizarte-zerbitzuen testuinguruan terminoa orokortzeak arriskuak ekar ditzakeela salatu da. Lehenik eta behin, gizarte-zerbitzuek ahalduntzea sarritan beren banakako dimentsiotik ulertzen dutelako, «alderdi kolektiboa ahaztuz edo atzeratuz» (Martínez-Hernández, 2025, 247). Prozesu indibidualen garrantzia eztaba daezina bada ere, ahalduntzea zerbait gehiago izango litzateke. Horrela, dimentsio kolektiboa funtsezkoa izan daiteke errealitate batzuen aurrean egoerak «banakako porrot gisa» ez ulertzeko (Alcázar-Campos, 2014, 114). Ikuspuntu horretatik, adibidez, indarkeria matxista jasan duten emakumeentzat bizipenak partekatzeko espazioak erraztea eraldatzeko tresna bihur daiteke.

Aipatutako beste arriskuak zerikusia dauka ahalduntzeko prozesuko protagonistarekin. Gizarte-zerbitzuek, askotan, ahalduntzearen subjektua nahasten dute (Martínez-Hernández,

2025, 248), eta, horrela, instituzioak emakumeak «ahaldunduko dituela» (edo «ahalduntzen saiatuko dela») adierazten dute. Hori egitean (edo adierazterakoan), ahaztu egiten dute pertsonen ahalduntze-prozesuetan pertsonak direla subjektu bakarrak. Gizarte-zerbitzuek paper garrantzitsua dute, baina bideratzaile edo laguntzaile gisa.

6.8. GIZARTE-ZERBITZUEN EGUNGO ERRONKAK

Gero eta ahots gehiagok (besteak beste, adituek, profesionalek edo sistemen ebaluazio instituzionalek) adierazten dute gizarte-zerbitzuak krisian daudela, eta horrela, gaur egun dauden bezala, ez direla gai gizarteak eragiten dituen beharrianak edo egoerak behar bezala lantzeko.

Izan ere, beharrianak etengabe areagotu diren bitartean, baliabideak (teknikoak, pertsonalak...) ez dira maila berean hazi. Gainera, sistema oso gaztea da, gainerako gizarte babes-sistemak baino gazteagoa, eta oraindik behar bezala garatu eta egonkortu gabe zegoenean, jada krisian sartu da, eta horrek egonkortzea eta garatzea oztopatu du.

Hori dela eta, adituek diotenez, beren egitekoa modu egokiagoan egin ahal izateko, hainbat erronkari egin beharko diote aurre (Zubillaga-Herran, 2023), hemen labur azalduko dugun bezala.

- **Arreta-ereduaren erronka.** Gizarte-zerbitzuetako arreta-ereduak pertsonan zentratutakoa izan beharko luke, eta ikuspegi komunitarioarekin egina. Baina arazoa da egunerokotasunean bestelako joera nagusitzen dela: nagusiki, banakako eta familiako dimentsioarekin lan egiten duena, eskaria-eskaintza binomio asistentzialistan oinarritua (ongintzaren kutsua duena). Prestazioak (ekonomikoak) baliabide nagusi bihurtu dira, eta horrek burokratizazio handia ekarri du. Gainera, herritarren parte-hartze baxua duen sistema da, eta botere-harremana dago profesionalen eta herritarren artean.
- **Unibertsaltasunaren erronka.** Gizarte-zerbitzuen sistemaren printzipioetako bat unibertsaltasuna den arren, hau da, herritar ororentzat izatea, egunerokotasunean, beste sistema batzuk iristen ez diren egoerak kudeatzera mugatzen da askotan. Ondorioz, ezaugarri oso zehatzak dituzten pertsonekin lan egiten da sarritan, herritar ororekin egin orde, eta, horregatik, «erratz-sistema» gisa ere izendatu izan da.
- **Objektuaren definizio ezaren erronka.** Legearen eta teoriaren gainean argi dago zein den gizarte-zerbitzuen sistemaren objektua; baina, errealitatean, gainerako erronkek eraginda, zailtasun nabarmena dago behar bezala zehazteko. Finean, gizarte-zerbitzuetan teorikoki egin behar den lanaren eta errealitatean egiten denaren arteko aldea oso handia da.
- **Genero-ikuspegia txertatzeko erronka.** Gizarte-zerbitzuek, proiektu eta arreta bakoitzaren aurrean, pertsonen genero-posizioari nola eragiten dioten hausnartzen hasi (jarraitu) behar dute. Are gehiago, beren esku-hartzeek genero-desberdintasuna elikatzen jarraitzeko izan ditzaketen arriskuez konturatu behar dira. Azken finean, gizarte berdinago bat lortzea haien erantzukizuna ere bada.
- **Ezezagutzaren erronka.** Gainerako erronkek, eta sistema guztiz egonkortu eta garatu gabea izateak, ezezagutza handia sortzen dute, bai herritarren artean eta baita

sistema hornitu behar duten arduradun politikoen artean ere. Ezezagutza horrek sistemaren estigmatizazioa areagotzen du.

- **Sistemaren legitimazioaren erronka.** Aurrez aipatutako guztiak eragina du gizarteak sistemaz duen irudi negatiboan, eta, ondorioz, herritarrek ez dute gainerako babes-sistemak beste legitimatzen, ezta defendatzen ere.

Gogoetarako tartea-1

Covid-19ak sortutako pandemiak geroztik, eta nagusien egoitzetan jazotako egoera larriak eraginda (hilkortasuna, osasun-sistemara deribaziorik eza, familien bisiten debekua, isolamendua areagotzea eta abar), administrazio publikoan eztabaida berri bat ireki da: eztabaida honek menpekotasunari lotutako gizarte-zerbitzuen erdua aldatu nahi du, eta horien desinstituzionalizazioa bultzatu. Baina zer alde on eta zer arrisku ekar ditzake aldaketa horrek?

Alde batetik, alde onari erreparatuta, bat etor daiteke pertsonan ardaztutako arreta-ereduarekin, eta hau indartu: gehiegizko burokraziaren eta instituzioen zurruntasunaren aurrean, desinstituzionalizazioak prozedura eta zerbitzu malguagoak sortzea ekar lezake, pertsonaren beharrei egokituak, eta ez alderantziz, pertsona instituzioari egokitzea (orain arte gertatu den bezala). Ildo horretan, pertsonaren autonomia eta erabakitze gaitasuna sustatu ditzake, bere prozesuan agente aktibo bilakatuz. Desinstituzionalizazioak ere ekar lezake komunitatearen protagonismo handiagoa, eta hori positiboa izan liteke gizartean azken garaian presente egon diren hainbat aldarrikapenekin bat etorriko litzatekeelako; zaintza-sistema publiko-komunitarioaren aldeko aldarriekin, adibidez. Komunitatearen protagonismoak gizarte-zerbitzuen izaera komunitarioa indartu lezake, eta herritarren parte-hartzea handitu. Horren isla izan litezke azken aldian sortzen ari diren «zaintzaren ekosistemak» (Barañano-Uribarri, Uriarte-Goikoetxea eta Legarreta-Iza, 2024).

Bestetik, arriskuak ere aipatu behar dira: aipatu den moduan, gizarte-zerbitzuak gutxi garatu diren sistema izanik, desinstituzionalizazioaren estrategiak are gutxiago garatzea ekar lezake. Horrez gain, batzuentzat, gehiago pribatizatzeko joera ezkuta lezake estrategia horrek, gizarte-zerbitzu publikoak murriztuz eta merkatu pribatua indartuz. Azkenik, instituzioen presentzia murrizteak familiaren papera are gehiago handitzea ekar lezake, berriro ere ongizatea familiarizatuz eta emakumeak zaintza-lanekin gainkargatuz.

Aurretik ere desinstituzionalizatu ziren osasun mentalarekin lotutako zerbitzuak, «zorroen etxeen» edo psikiatrikoen ereduarekin amaitzeko, horietan zeuden praktika zalantzagarriekin. Hark alde positiboak ekarri zituen arren, batzuen ustez gaur egun buruko osasuna ez dute behar beste zaintzen babes-sistema ezberdinek, eta horrek bai pribatizazioa, bai familiartzazioa ekarri ditu.

Hortaz, menpekotasunaren desinstituzionalizazioak administrazioaren esku-hartzea mugatzea ere ekar lezake? Are baliabide gutxiago bideratzea ekarriko du? Zure ustez, zein da alde onen eta txarren arteko balantzea? Zer egin beharko genuke erdua indartzeko eta hobetzeko?

Gogoetarako tartea-2

Boluntarioek garrantzi handia daukate gizarte-zerbitzuetan, eta garrantzi hori handituz doa, gainera. Era horretara, nolabaiteko ardura-banaketa gertatzen da: arazo ekonomikoak dituzten pertsonen kasuan, sektore publikoa aritzen da; arazo pertsonaletan, sektore publikoa eta boluntarioak; eta arazo sozialen kasuan, boluntarioek eraginkortasun handiagoa erakusten dute.

Izan ere, boluntarioek parte-hartze aktiboa daukate dinamizazio sozialean eta ekonomikoan: kooperatibak, elkarlana baliaezintasunak dituzten pertsonekin, drogazale ohiak, eta abar. Alde horretatik, herritarrak dinamizatzen ditu, gizartean elementu aktibo izan daitezen.

Baina hainbat zalantza eta eztabaida sortzen da haien inguruan. Lehena eta handiena, ea administrazioaren ordezkotzat jo behar diren ala ez. Ordezko badira, gizarteak protagonismoa hartzen du, baina estatua gutxiago inplikatzeko da (proposamen liberala: baliabide gutxiago). Aitzitik, protagonismoa administrazioak hartzen badu, gizartea gutxiago inplikatzeko da, eta herritarrari ardurak hartzeko aukera kentzen zaio.

Ondoren, eztabaida gehiago geratzen dira: ea irabazteko asmorik eduki behar duten; ea administrazioak boluntariotza bultzatu behar duen, eta diruz hornitu, eta abar.

Gogoetarako tartea-3

Gai honetan zehar ikusi dugu, gizarte-zerbitzuetan esplizitua den pribatizazioaz gain, badagoela modu «ezkutuan» gertatzen ari den pribatizazioa ere; alegia, zerbitzuari lotutako prestazio ekonomikoaren edo laguntza pertsonalerako prestazio ekonomikoaren bitartez egingakoa. Errealitate horrek agerian uzten du gizarte-zerbitzuen babes-sistema publikoak bizi duen egoera.

Kasu honetan, arazoa ez da soilik pribatizazioa. Babes-sistema publikoaren bidez bermatu beharko liratekeen zaintza-beharrianak, ordea, familiaren eta, ondorioz, emakumeen ardura izatera pasatzen dira. Gaur egun, gainera, batetik, emandako prestazio ekonomikoek ez dute zaintza horiek bermatzeko haina ematen; eta, bestetik, familietan ez dago zaintza horiek bermatzeko behar beste denbora duen pertsonarik. Hori dela eta, emandako prestazio ekonomikoekin, etorkinak (gehienetan, emakume etorkinak) kontratatzen dira, modu irregularran eta lan-baldintza oso gogorretan.

ERABILITAKO ERREFERENTZIAK

- Aguilar, M.ª José (2010). «Modelos de intervención social con inmigrantes e interculturalidad: un análisis crítico». *Inguruak*, zenbaki berezia «Sociedad e Innovación en el siglo XXI», 2010eko otsaila, 77-94.
- Alayon, Noberto (1989). *Asistencia y asistencialismo. ¿Pobres controlados o erradicación de la pobreza?*. Humanitas.
- Alcazar-Campos, Ana (2014). *La intervención social en centros de acogida para mujeres víctimas de violencia de género en Andalucía. Análisis desde una perspectiva de género*. Hemendik jasoa: <http://www10.ujaen.es/node/18288/download/6.pdf>
- Aleman, Carmen eta García, Mercedes (1999). *Fundamentos de bienestar social*. Tirant lo Blanch.
- Aleman, Carmen eta Fernandez, Tomás (2004). *Introducción a los servicios sociales*. UNED.
- Aranguren, Edurne eta Villano, Gotzon (2009). *II Jornada de trabajo social. Hacia una intervención con perspectiva de género*, Vitoria-Gasteiz, 2009.
- Arenas, Miguel (2016). «¿Usuarios o ciudadanos? Intervención y participación en las políticas y servicios sociales». *Comunitania*, 11, 27-43.
- Barañano-Uribarri, Maider; Uriarte-Goikoetxea, Alaitz eta Legarreta-Iza, Matxalen (2024). «Iniciativas público-comunitarias de cuidado a personas mayores. Oportunidades y retos para la transformación en el Ecosistema Local de Cuidado de Zestoa». *Revista Española de Sociología*, 33(3), 1-21. <https://doi.org/10.22325/fes/res.2024.237>
- Casado, Demetrio eta Guillén, Encarna (2001). *Manual de servicios sociales*. CSS.
- De las Heras, M.ª Patrocinio (1999). «Bienestar social y servicios sociales desde una perspectiva de género». *Revista de servicios sociales y política social*, 45, 121-134.
- Del Olmo-Vicen, Nuria (2014). «Servicios Sociales: la dimensión institucional de la perspectiva de género», *Portularia*, XIV (1), 107-117.
- Fullaondo, Arkaitz eta Bergantiños, Noemi (arg.) (2025). *Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistema. Egitura, baliabideak eta ikuspuntuak*. EHUko Argitalpen Zerbitzua.
- Lucas, Jezabel; Bayón-Calvo, Siro eta Gómez-García, Rogelio (2022). «¿Sesgo de género en los Servicios Sociales? Un análisis utilizando etnografía focalizada», *Cuadernos de Trabajo Social*, 35 (2), 183-194.
- Martínez, Lucía eta Pérez, Begoña (2017). «El modelo de atención primaria de Servicios Sociales a debate: dilemas y reflexiones profesionales a partir del caso de Navarra», *Cuadernos de Trabajo Social*, 31 (2), 333-343.
- Martínez, Teresa; Díaz-Vega, Paula; Sancho, Mayte eta Rodríguez, Pilar (2014). *Modelo de atención centrada en la persona, Cuadernos prácticos*. Eusko Jaurlaritza eta Matia Fundazioa.
- Martínez-Hernández, Eva (2025). «Gizarte Zerbitzuak eta Berdintasun Politikak: elkarlanerako estrategiak eta eztabaidak». In Arkaitz Fullaondo eta Noemi Bergantiños (arg.). *Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistema. Egitura, baliabideak eta ikuspuntuak* (235-250), EHUko Argitalpen Zerbitzua.
- Montenegro, Marisela; Galaz, Caterine; Yufra, Laura eta Montenegro, Karla (2011). «Dinámicas de subjetivización y diferenciación en servicios sociales para mujeres inmigradas en la ciudad de Barcelona». *Athenea Digital*, 11 (2): 113-132.
- National Association of Social Work (1992). *NASW Standards for Social Work Case Management* (Washington DC). National Association of Social Workers.
- Peña Valderrama, Sara (2023). «Actuaciones clave en la intervención con mujeres en situación de exclusión residencial y sinhogarismo». *Zerbitzuan*, 81, 29-45.
- Roldán, Elena (2006). «Servicios sociales y políticas de igualdad de oportunidades», *VI Congreso de Escuelas de Trabajo Social*, Zaragoza, 135-158.

- Rodríguez, Pilar (2013). «La atención integral y centrada en la persona», *Papeles de la Fundación Pí-lares para la autonomía*, 1.
- Rodríguez, Pilar eta Vilá i Mancebo, Antoni (2014). *Modelo de atención integral y centrada en la per-sona, Teoría y práctica en ámbitos del envejecimiento y la discapacidad*. Tecnos.
- Rey, Ana María (2015). «Atención integral centrada en la persona». In C. Bartolomé, C. Bembibre eta J. Barranco (koord.), *Herramientas para la reflexión de la práctica de la intervención social* (205-221), El genio maligno.
- SIIS (2007ko iraila). «El enfoque de género en los servicios sociales», *gizarte.doc*, 14. zk. Generoari eta gizarte-zerbitzuei buruzko monografikoa.
- Zilbeti, Maider eta Martinez-Hernandez, Eva (2007). «Emakumeen Boteretzeta: saiakerak eta zailta-sunak». *Uztaro: giza eta gizarte-zientzien aldizkaria*, 61, 11-23.
- Zubillaga-Herran, Nerea (2023). *Gizarte-zerbitzuen euskal sistemaren sakontze komunitarioa*. Euskal Herriko Unibertsitatea.